

MĀCĪBU VIDE

KĀ ATBALSTS
LATVIEŠU VALODAS
APGUBEI UN LIETOJUMAM
DAUDZVEIDĪGĀS
SITUĀCIJĀS

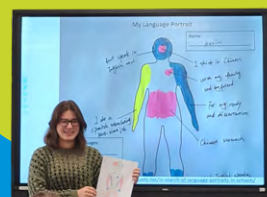
SKOLA

ĢIMENE

DRAUDZĪBA

LATVIEŠU VALODA

IETEIKUMI

SKOLOTĀJIEM,

SKOLU ADMINISTRĀCIJAI,

VECĀKIEM UN CITIEM

INTERESENTIEM

- SANITA MARTENA
- DAINA MUNKA
- INDRA GAILĪTE
- INESE SKRIMBLE
- BAIBA ASARE
- JŪLIJA IGNATOVSKA

UDK 811.174(072)
Ma091

S. Martena, *Dr. philol.,
Rīgas Tehniskās universitātes
Rēzeknes akadēmijas profesore
lietišķajā valodniecībā*

D. Munka, *antropoloģe,
latviešu valodas kā svešvalodas skolotāja*

I. Gailīte, *Rēzeknes Valsts 1. ģimnāzijas
latviešu valodas un literatūras skolotāja*

I. Skrimble, *Daugavpils pilsētas 24. pirmsskolas
izglītības iestādes vadītāja*

B. Asare, *Salaspils pamatskolas direktores
vietniece izglītības jomā, latviešu valodas
un literatūras skolotāja*

J. Ignatovska, *Salaspils pamatskolas
6. klases skolēna mamma*

**Mācību vide kā atbalsts latviešu valodas apguvei
un lietojumam daudzveidīgās situācijās.**

Ieteikumi skolotājiem, skolu administrācijai,
vecākiem un citiem interesentiem.

Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2026. 140 lpp.

Recenzentes:

*Dīāna Laiveniece, Dr. paed., Rīgas Tehniskās
universitātes Liepājas akadēmijas profesore
lietišķajā valodniecībā un valodas didaktikā*

*Aisma Baltiņa, Rīgas Valsts klasiskās ģimnāzijas
metodiķe vienotas skolas jautājumos, latviešu
valodas un literatūras skolotāja*

Redaktore Sigīta Kušnere

Korektore Anna Frīdenberga

Maketu veidojusi Vanda Voiciša

© Latviešu valodas aģentūra, 2026

ISBN 978-9934-654-25-1

• SANITA MARTENA • DAINA MUNKA • INDRA GAILĪTE
• INESE SKRIMBLE • BAIBA ASARE • JŪLIJA IGNATOVSKA

MĀCĪBU VIDE

KĀ ATBALSTS
LATVIEŠU VALODAS
APGUVEI UN LIETOJUMAM
DAUDZVEIDĪGĀS
SITUĀCIJĀS

IETEIKUMI

SKOLOTĀJIEM,

SKOLU ADMINISTRĀCIJAI,

VECĀKIEM UN CITIEM

INTERESENTIEM

Latviešu valodas
aģentūra

2026

IEVADS 8

1. nodaļa

IZGLĪTĪBAS VIDE NACIONĀLAJĀ LĪMENĪ: LATVIEŠU VALODA KĀ MĀCĪBU VALODA 16

2. nodaļa

PEDAGOĢISKĀ PIRMSSKOLAS UN SKOLAS VIDE 24

2.1.
Izglītības iestāde:
kāda ir tās loma un ietekme uz (latviešu valodai) draudzīgas,
harmoniskas vides veidošanos? 26

2.2.
Fiziskā telpa: kādas funkcijas tā pilda un kā to varētu padarīt
daudzveidīgāku un tīkamāku latviešu valodas apguvei neformālā vidē. 34

2.3.
Izglītības iestādes loma lokālā kopienā un apkārtējā vidē: kā sadarbība
un mijiedarbība paplašina latviešu valodas lietojuma praksi. 41

3. nodaļa

PIRMSSKOLAS UN SKOLAS PEDAGOĢISKĀS VIDES UN ĢIMENES MIJIEDARBĪBA 54

3.1.
Kā komunicēt ar vecākiem un bērniem par Vienotas skolas ideju un
reformas būtību. 56

3.2.
Kā ģimene var atbalstīt
bērna latviešu valodas apguvi. 59

4. nodaļa

MĀCĪBU VIDE PIRMSSKOLĀ UN SKOLĀ 70

4.1.
Informatīvi didaktiskā telpa: kāda tā ir un kā to varētu pilnveidot
latviešu valodas mērķtiecīgākai un daudzveidīgākai apguvei 72

4.2.
Fiziskā telpa: kāda ir grupas un klases iekārtojuma un noformējuma
funkcionalitāte un kā tā varētu pildīt papildu lomu latviešu valodas
apguves veicināšanā 97

4.3.
Sociāli interaktīvā vide:
kā veidot harmonisku, latviešu valodas apguvi stimulējošu sociālo
mikroklimatu pirmsskolas grupā un klasē skolā. 107

4.4.
Multilingvāla vide:
kā lingvistiski neviendabīgā grupā un mācību klasē izmantot valodu un
kultūru daudzveidību kā resursu latviešu valodas padziļinātai izpratnei
un harmoniskas vides veidošanai 115

NOBEIGUMS 122

LITERATŪRA 126

PIELIKUMI 128

1. pielikums 129

2. pielikums 130

3. pielikums 137

Jautājumi

1. nodaļa

Kāpēc bija nepieciešama pāreja uz mācībām latviešu valodā?	18
Kāpēc latviešu valodas jautājums tiek minēts arī kā nacionālās drošības jautājums?	20
Kas ir reformas „Vienota skola” adresāts – vai tikai mazākumtautību skolēni un viņu ģimenes?	22

2. nodaļa

Kā veicināt skolas darbinieku saziņu darba vidē latviešu valodā?	26
Kā veicināt harmonisku skolas vidi, kur ikkatrs skolēns un darbinieks jūtas gaidīts un novērtēts?	29
Kuri faktori ir svarīgi, iekārtojot pirmsskolas vidi, lai tā kalpotu latviešu valodas apguvei?	34
Kā veidot valodu atbalstošu fizisko vidi skolā?	37
Kā skolai sekmēt latviešu valodas apguvi?	41
Kā veidot ciešāku sadarbību ar vietējo kopienu?	44
Kā veidot latvisku vidi ārpus mācību stundām?	50

3. nodaļa

Kā ar vecākiem un skolēniem runāt par izglītības reformu?	56
Kā ģimene var palīdzēt bērnam apgūt latviešu valodu?	60
Kur meklēt valodas apguvē noderīgus digitālos resursus?	66
Kā vecāku sapulcē komunicēt ar vecākiem, kuri runā krieviski vai citā svešvalodā?	69
Ko darīt, ja vecāki komunicē tikai krieviski vai citā svešvalodā?	69

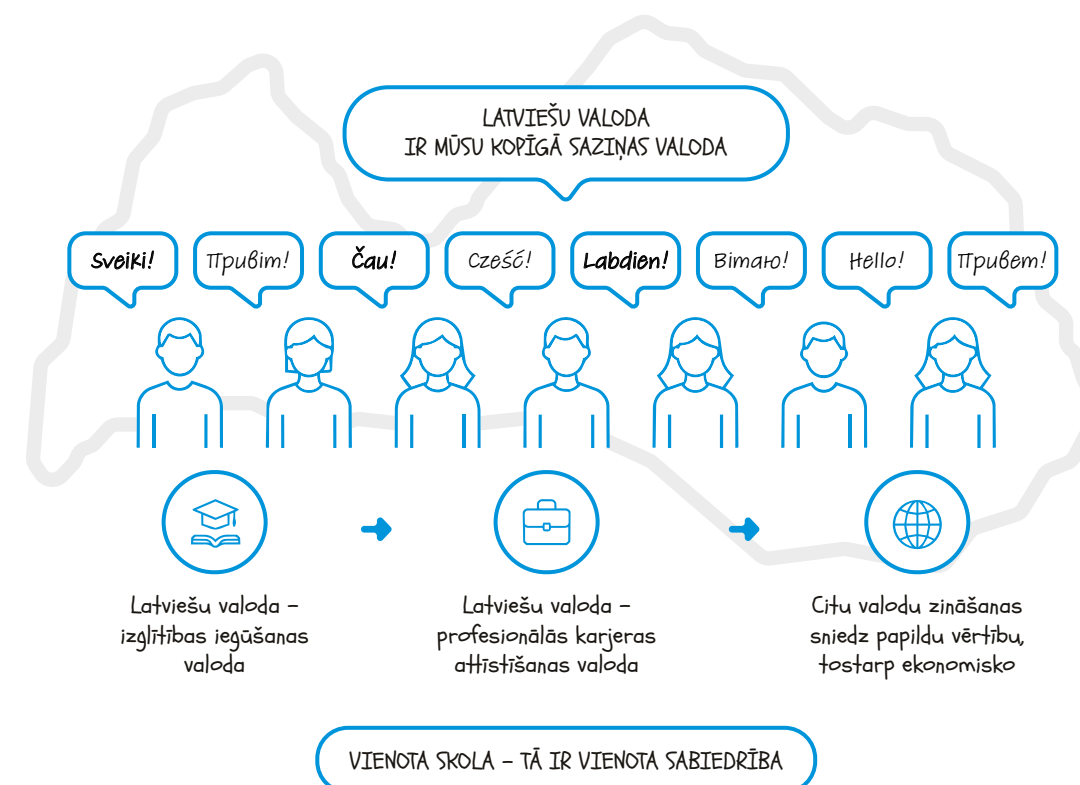
4. nodaļa

Kā rīkoties, ja bērni runā atšķirīgā valodā no (pirms)skolā lietotās mācību valodas?	72
Ko priekšmeta skolotājam darīt citādi, mācot skolēnus valodā, kas nav viņu dzimtā valoda?	76
Kā stundā strādāt ar jaunajiem vārdiem?	81
Kā stundā iesaistīt skolēnus ar atšķirīgiem latviešu valodas līmeņiem?	84
Ko darīt, ja skolēni mācību stundā klusē?	87
Ko darīt, ja skolēni pāru/grupu darbā nerunā latviešu valodā?	88
Kā strādāt ar garu, satura ziņā apjomīgu tekstu?	91
Kā 40 minūtēs iemācīt būtiskāko?	95
Kā veidot latviešu valodu attīstošu fizisko vidi pirmsskolas grupā un sākumskolas klasē?	98
Kā veidot latviešu valodu attīstošu fizisko vidi klasē?	105
Kā (pirms)skolā veidot efektīvu mijiedarbību un atbalstošu komunikāciju?	107
Kāda ir skolotāja attieksmes nozīme?	108
Kā komunicēt ar klasi, kurā skolēni klusē un neatbild uz jautājumiem?	110
Kā sarunāties ar skolēnu, kurš vēl tikai mācās latviešu valodu?	111
Kā motivēt skolēnus ar vājām latviešu valodas zināšanām?	112
Kādi ir praktiskie paņēmieni un uzdevumi, kas ļauj labāk iepazīt skolēnus un viņu ikdienu, raugoties uz to caur valodu prizmu?	116
Kā, mācot kādu latviešu valodas tematu, veidot salīdzinājumu ar citām skolēniem zināmām valodām, lai padziļināti saprastu latviešu valodu?	119

Izglītības un zinātnes ministrija, informējot par pāreju uz **Vienotu skolu**, ir uzsvērusi, ka izmaiņas Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā ir pieņemtas, lai īstenotu secīgu pāreju uz mācībām valsts valodā vispārējās izglītības pirmsskolas un pamatzglītības pakāpē un veicinātu sekmīgu pilnveidotā mācību satura un pieejas ieviešanu visās Latvijas izglītības iestādēs (IZM 2022). Tas nozīmē, ka valodas apguve ir cieši saistīta ar iepriekš uzsākto reformu saturu un idejām. Savukārt, raugoties uz pāreju uz mācībām latviešu valodā **no mazākumtautību skolēnu skatpunkta**, tiek minēts, ka labas latviešu valodas zināšanas skolēniem nodrošinās **iespējas: maksimāli efektīvi piedalīties sabiedriskajā, kultūras un ekonomiskajā dzīvē un iegūt pilnvērtīgu izglītību arī turpmākajos izglītības posmos** (IZM 2022).

Vienotas skolas virsmērķis, iespējams, nav pietiekami plaši skaidrots: **tā ir vienota sabiedrība**, kurā latviešu valoda ir mūsu kopīgā saziņas valoda neatkarīgi no tās valodas, kurā katrs no mums runā mājās. Latvijā latviešu valoda ir arī izglītības iegūšanas un profesionālās karjeras attīstīšanas valoda, citu valodu zināšanas sniedz papildu vērtību, tostarp, ekonomisko.

Šis izdevums jo īpaši ir noderīgs darbam ar bērniem **lingvistiski neviendabīgā vidē**: mācību klasēs vai pirmsskolas grupiņās, kurās mācās bērni ar atšķirīgām dzimtajām valodām. Tie ir:

- bērni, kuri ir dzimuši Latvijā un kuriem latviešu valoda ir otrā valoda, kuri ir uzauguši vidē, kur latviešu valoda, pat ja netiek lietota ģimenē, ir dzirdama ikdienas saziņā, medijos, redzama uzrakstos apkārtējā vidē un citur;
- bērni no ģimenēm, kas nesen iebrukušas Latvijā, tostarp Ukrainas bēgļu bērni, kuriem sākotnēji latviešu valoda ir svešvaloda, bet laika gaitā kļūst par otro valodu un tiek arvien aktīvāk lietota dažādās ikdienas situācijās;
- bērni no ģimenēm, kas remigrācijas procesā atgriezušās Latvijā. Šajās ģimenēs bērnu latviešu valodas prasmes var būt ļoti atšķirīgas – no labām literārās valodas prasmēm līdz ļoti ierobežotām produktīvajām prasmēm, kad bērns galvenokārt saprot citu teikto, bet pats spēj izteikties tikai ierobežoti;
- starptautisko apmaiņas programmu skolēni, kuri ierodas Latvijā uz pusgadu vai gadu un kuriem latviešu valoda no svešvalodas pakāpeniski kļūst par ikdienas saziņas valodu.

Visi šie bērni neatkarīgi no latviešu valodas prasmes līmeņa ir daļa no mūsu sabiedrības. (Pirms)skolām bieži ir izšķiroša ietekme ne tikai uz latviešu valodas apguvi, bet arī uz attieksmi pret Latviju un tās iedzīvotājiem. **Pozitīva vai negatīva mācīšanās pieredze atstāj iespaidu uz lingvistiskās attieksmes veidošanos**, tādēļ viens no izglītības mērķiem ir organizēt mācību procesu tā, lai bērniem veidotos pozitīva lingvistiskā attieksme kā pret latviešu valodu, tā arī pret citām valodām.

Šī izdevuma **mērķis ir sniegt atbalstu skolotājiem un visiem skolas kopienas dalībniekiem pārejā uz mācību procesu latviešu valodā**. Izstrādātajā materiālā ir piedāvātas idejas un risinājumi, kā un ko darīt, lai veidotu vidi, kurā notiek gan plānota, gan neplānota latviešu valodas apguve – gan formālās mācību

situācijās klasē, gan neformālā saziņā ārpus klases un skolas. Ieteikumu fokusā ir **latviskas vides veidošana**, ar to saprotot gan **fizisko vidi** ap skolēniem, skolotājiem un visu skolas personālu un **citu apstākļu kopumu**, gan **sociāli emocionālo labsajūtu** ceļā uz lietpratību latviešu valodā.

Izdevumā formulētās idejas un risinājumi, kas palīdz radīt vidi, kurā latviešu valoda ir dzirdama arvien biežāk, un veicina dabisku pāreju uz latviešu valodas lietošanu emocionāli labvēlīgā gaisotnē, būs efektīvāki, ja tos apzināti atbalstīs un īstēnos **visa (pirms)skolas kopiena**:

- (pirms)skolēni;
- pirmsskolas skolotāji;
- mācību priekšmetu skolotāji;
- latviešu valodas un literatūras skolotāji;
- klases audzinātāji;
- skolas administrācija un atbalsta personāls;
- skolas tehniskie darbinieki (dežuranti, apkopēji, virtuves darbinieki u. c.).

Izdevumā piedāvātās idejas un piemēri ir izmantojami **gan rotaļnodarbībās un mācību nodarbībās pirmsskolā, gan mācību un klases stundās, sarunās ar skolēniem, pedagogu savstarpējā sadarbībā pedagogiskās padomes sēdēs, kā arī tiekoties ar vecākiem**. Tā kā mācību vide ir plašs jēdziens, būtiski ir uzsvērt daudzpusīgu mijiedarbību darbā ar skolēniem. Papildus formālajai mācību videi skolā nozīmīgas ir arī neformālas mācīšanās pieredzes iespējas. Tādēļ skolas **administrācijas uzdevums** ir iedrošināt un atbalstīt skolas personālu lietot latviešu valodu ikdienā. Tas nozīmē rosināt darbiniekus runāt latviski arī tad, ja viņu valodas prasme vēl nav pilnīga. Administrācija var arī organizēt neformālas valodas apguves nodarbības vai kopīgi izspēlēt dažādas saziņas situācijas skolas kopienā.

IZDEVUMA STRUKTŪRA

Izdevuma struktūras pamatā ir **vides jēdziens**, to interpretējot kā noteiktu apkārtni un apstākļu kopumu, kurā noris cilvēka dzīve. Vides jēdziens mūsdienās ietver **gan fiziskās un sociālās vides, gan arī garīgās un emocionālās vides aspektu**. Visi šie aspekti atrodas ciešā savstarpējā mijiedarbībā, tie nav aplūkojami atrauti cits no cita. Indivīda izaugsme un emocionālā labsajūta veidojas saziņā un sadarbībā ar citiem (sociālais aspekts), un šajā procesā fiziskajai telpai ir liela nozīme, lai katrs varētu justies droši gan fiziski, gan emocionāli. Fiziskā telpa var būt veidota tā, lai tā kļūst par informatīvu telpu, taču izšķiroši ir tas, vai šajā informācijā **indivīds spēj saskatīt sevi kā adresātu, sevi kā piederīgu šai telpai un videi**. Apkārtējai videi un socializācijai ir ārkārtīgi liela nozīme valodas attīstībā – kam arī ir veltīts šis izdevums. Amerikāņu valodnieks Daniels Everets (*Daniel Everett*) norāda: „**Valoda tāpat kā cilvēka spriestspēja attīstās mūsu bioloģisko dotumu un dzīvesvides saskarē**. Ir grūti noteikt, kas vairāk rosina valodas izveidošanos – dabas dots vai socializācijas ceļā apgūtais (*nature vs. nurture*).” (Everets 2022: 19)

Vēl svarīgāk ir runāt ne tikai par valodas attīstību un vides jēdzienu, bet arī par **valodu izglītības kontekstā**. Kā norāda lietišķās valodniecības pētnieki, iekļaušanās procesi otrajā valodā vai svešvalodā ir daudzslāņaini, sarežģīti un var radīt dažādas sekas (Duff 2012). Papildus valodas apguvei, augstiem mācību sasniegumiem un pakāpeniski notiekošam iekļaušanās procesam citā kultūrā var veidoties arī pretēja attieksme – svārstīga vai spītīga nostāja, pretošanās vai pat atteikšanās lietot valodu, pieņemt kultūru vai būt daļai no attiecīgās sabiedrības. Pastāv vēl arī cita iespēja: lai gan skolēni vēlas iekļauties, viņi nonāk situācijās, kur saskarsme ar cilvēkiem, kuriem skolēnu apgūstamā valoda ir dzimtā, ir pārāk ierobežota vai tai trūkst atbalsta. Turklāt mācības latviešu valodā ne vienmēr nozīmē, ka mazākumtautību skolēni uzreiz brīvi runās tikai latviski un uzskatīs sevi par latviešiem. Valodu socializācijas teorijas (Duff 2007) atzīmē iespējamību, ka skolēni var attīstīt jauktas valodas lietošanas praksi, var valodu apgūt tikai daļēji un veidot daudzveidīgu piederības izjūtu. Tāpat iespējams, ka valodas apguves procesā viņi tikai ieņem „skolēna lomu”, izpildot prasīto, bet patiesībā valodu dziļāk neapgūst un nepadara par savas domāšanas un saziņas daļu. Tādēļ šajā izdevumā ir svarīgi uzsvērt **autentiskas mācību vides veidošanu**.

Tā kā izdevums un ieteikumi ir saistīti ar izglītības jomu, par izejas punktiem struktūras veidošanai ir izvēlēti tādi jēdzieni kā **izglītības vide, pedagoģiskā vide** un **mācību vide**. Ilze Šūmane savā promocijas darbā „Pusaudzū mācību sasniegumus veicinoša mācību vide”, atsaucoties uz Irēnas Katanes pētījumiem, raksta, ka **izglītības vide** ir aplūkojama kā visas „izglītības sistēmas ietvars sabiedrības vajadzību realizācijai [..], ko nosaka izglītībai izvirzītie mērķi un prasības dažādu izglītības pakāpju standartos” (Šūmane 2012: 15). Tādēļ izdevuma **pirmajā nodaļā** uzmanība pievērsta jautājumam, kā pāreja uz izglītību tikai latviešu valodā, kas noteikta nacionālā līmeņa izglītības politikas mērķos, atspoguļojas izglītības iestāžu ikdienas darbā. Uzmanība pievērsta arī tam, kā šīs pārmaiņas tiek uztvertas cilvēku domāšanā un izpratnē – ne tikai attiecībā uz reformas mērķiem, bet arī uz to, ko tā praktiski nozīmē katram izglītības iestādē strādājošajam. Savukārt **pedagoģisko vidi** I. Šūmane definē kā mērķorientētu pedagoģisko sistēmu skolā, ietverot tajā gan formālo, gan neformālo mācīšanos, kas „noris atbilstoši skolas pedagoģiskajai paradigmai” un ko „veido skolas skolotāju kolektīvs, skolēnu kolektīvs, skolēnu ģimenes locekļi” (Šūmane 2012: 15). Tāpēc izdevuma **otrajā nodaļā** tiek runāts par pedagoģisko vidi pirmsskolā un skolā, par vidi, kurā notiek gan apzināta un mērķtiecīga mācīšanās (mācību stundās), gan neapzināta mācīšanās, piemēram, starpbrīžos, skolas ēdnīcā, piedaloties skolas rīkotajos pasākumos u. tml. Pedagoģiskā (pirms)skolas vide var būt arī atbalstoša sadarbībai ar vietējo kopienu, radot apstākļus skolēnu iesaistei sociālajos procesos – tajā, kas notiek pilsētā/pagastā/novadā. Latviešu valodas kontekstā tas nozīmē lielisku iespēju **praktizēt latviešu valodu neformālās valodas lietojuma situācijās un dzirdēt daudzveidīgu latviešu valodu**, ko lieto pieaugušie un jaunieši, tie, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda, un tie, kuriem tā ir otrā valoda vai svešvaloda. I. Šūmane uzsver, ka skolas pedagoģisko vidi veido arī skolēnu ģimenes locekļi, tāpēc izdevuma **trešajā nodaļā** ir ieteikumi, kā komunicēt ar vecākiem par Vienotas skolas mērķi un būtību, un ieteikumi, kā iesaistīt vecākus viņu bērnu latviešu valodas attīstībā un pilnveidē, paralēli saglabājot savu dzimto valodu un kultūru. Svarīgs aspekts skolas un ģimenes attiecību veidošanā ir ne tikai tas, par ko runāt ar vecākiem un kā viņus iesaistīt, bet arī tas, **kā komunicēt, lai sasniegtu mērķi un veidotu harmonisku pedagoģisko vidi**, izvairoties no konfliktsituācijām. Savukārt trešo vides aspektu – **mācību vidi** – šajā izdevumā mēs saprotam kā daļu no pedagoģiskās un izglītības vides; tā ir izglītības vides kodols: mācību

stundas, kurās vislielāko lomu spēlē skolēni un skolotāji, viņu mijiedarbības process. Tieši mācību vidē noris procesi „konkrēto mācību un izglītības mērķu sasniegšanai” (Šūmane 2012: 15), tāpēc prasme abām pusēm (skolotājiem un skolēniem) sadarboties un cieņpilnas savstarpējās attiecības ir faktori, kuriem ir ietekme arī pārejā uz latviešu valodu kā vienīgo mācību valodu. **Ceturtajā nodaļā** mācību vide klasē tiek aplūkota kompleksi, izceļot informatīvi didaktisko telpu un tās mijiedarbību ar fizisko, sociāli interaktīvo un multilingvālo vidi. Nodaļā sniegtās idejas un piemēri aicina skolotājus reflektēt par savām mācību pieejām, izmēģināt jaunas metodes un fokusēties uz mācību satura un latviešu valodas integrētu apguvi.

Katras nodaļas (izņemot 1. nodaļu, kurā sniegtas atbildes uz jautājumiem par izglītības reformu nacionālajā līmenī) iekšējā struktūra ir veidota šādā secībā:

- neliels ievads kā tēmas pieteikums, aktualizējot ieteikuma nozīmīgumu un pamatojot, kāpēc konkrētais ieteikums ir svarīgs;
- izvirzīts kāds no skolu praksē aktuāliem jautājumiem saistībā ar latviešu valodas apguves procesu, kas ieskicē problēmsituācijas;
- piedāvāti ieteikumi un risinājumi izvirzītajam jautājumam, rosinājumi praktiskai darbībai;
- sniegti konkrēti piemēri un to apraksti, lai lasītājs šos piemērus uzreiz varētu izmēģināt savā skolā vai pirmsskolas izglītības iestādē; piemēri ir papildināti arī ar ilustratīvo materiālu (attēliem, shēmām, tabulām, fotogrāfijām u. tml.).

Pieteiktie un iepriekš 6.–7. lpp. vienkopus redzami jautājumi, kas ieskicē problēmsituācijas ceļā uz Vienotu skolu, ir izdevuma struktūras daļa. Formulētie jautājumi ir kā izejas punkts, kas pakāpeniski virza uz priekšu problēmas izklāstu un iespējamus risinājumus.

Izdevumā lasītājs atradīs arī atsauces un saites uz citiem izdevumiem un mācību materiāliem, kas ilustrē pieteikto ideju vai piemēru. Tāpat izdevumā ir

iekļauti daudzveidīgi ilustratīvie materiāli; visas darbā izmantotās fotogrāfijas, attēli, tabulas vai citi vizuālie materiāli, ja nav norādīts citādi, ir šā izdevuma autoru veidoti.

Nav divu vienādu skolu, šie ieteikumi un piemēri var tikt izmantoti tā, kā tie ir piedāvāti, taču **visefektīvāk būs tos adaptēt saviem skolēniem, kolēģiem vai vecākiem** atkarībā no situācijas un individuālā konteksta. Līdzīgi var ieteikt arī nodaļas un apakšnodaļas, kuras padziļināti izpētīt atkarībā no vajadzībām vai interesēm.

Ievada nobeigumā svarīgi vēl uzsvērt, ka **pāreja uz latviešu valodu kā mācību valodu, izglītības reforma un indivīda valodas apguves ceļš nav vienas dienas vai viena gada jautājums**, tas prasa laiku, pacietību un zināšanas par papildu valodu mācīšanos. Lai gan pāreja uz izglītību latviešu valodā *de jure* noslēdzas 2025./2026. mācību gadā, *de facto* tas ir tikai ceļa sākums. Skolotāji, skolēni un vecāki tikai tagad pakāpeniski sāk apjaust reformas būtību un praktiskos rīkus, kā reformu īstenot praksē.

Šī izdevuma autoru kolektīvs novēl, lai katram no mums un sabiedrībai kopumā būtu zināšanas un prasme uzturēt harmonisku daudzvalodīgu vidi, kurā augsts latviešu valodas lietpratības līmenis tiek apvienots ar prasmēm vēl vismaz vienā vai divās citās valodās.

Izglītības vide nacionālajā līmenī: latviešu valoda kā mācību valoda

Izglītības un zinātnes ministrijai informējot sabiedrību, ka ir pieņemti grozījumi likumos, kas nosaka pāreju uz mācībām tikai valsts valodā, preses ziņā tika iekļauts tā laika izglītības un zinātnes ministres Anitas Muižnieces sacītais: „**Šodien mēs labojam sistēmu, kāda tā bija 30 gadus pēc neatkarības un kurā bērni bija sadalīti pēc ģimenē lietotās valodas.** Šīs izmaiņas bija jāievieš jau 90. gados. Ja tas netiktu labots šodien, iespējamās sekas varētu būt ļoti smagas.” (IZM 2022) Ministre argumentācijā par izmaiņām likumos ir izmantojusi vairākus faktus, kuri arī šobrīd ir noderīgi skolu administrācijas komunikācijā ar skolotājiem, skolēniem un viņu vecākiem:

- 1) duālā skolu sistēma jeb dalījums t. s. latviešu un krievu skolās bija padomju laika palieka, kuru būtu bijis jālabo jau 20. gadsimta 90. gados, Latvijai atgūstot neatkarību;
- 2) šāds pirmsskolu un skolu sadalījums pēc valodas ir nevis veicinājis Latvijas sabiedrības saliedētību, bet tieši pretēji – ļāvis jau no divu gadu vecuma nošķirt bērnus pēc dzimtās valodas, veidojot divas izglītības kopienas (pamatā – latviski un krieviski runājošos);
- 3) vecā padomju laika sistēma bija jālabo;
- 4) ja to nedarītu jau tagad, sekas varētu būt ļoti smagas.

Diemžēl preses informācijā netika tuvāk paskaidrots, kas ir domāts ar smagajām sekām, taču to var nojaust, sekojot līdzi medijiem, kuri atspoguļo politiskos procesus tepat kaimiņos Eiropā un arī pasaulē. Dažādu ekspertu paustajā valodas jautājums un pāreja uz Vienotu skolu ir aplūkoti arī nacionālās drošības kontekstā (sk., piemēram, Bērziņa et al. 2023), uzsverot, ka sabiedrība, kura ir vienota pamatvērtībās (valsts valoda kā vērtība) un galvenajos mērķos, ir stiprāka un noturīgāka pret ārējo ietekmi. Tajā pašā laikā Izglītības un zinātnes ministrija komunikācijā ar sabiedrību vairāk ir uzsvērusi citus mērķus un argumentus.

Līdz ar to šī nodaļa padziļina iepriekš minētos tematus un rosina domāt, kā par pāreju uz Vienotu skolu komunicēt ar cilvēkiem, kuriem reformas būtība un mērķi nav skaidri izprotami un pamatoti. Turklāt šeit var atrast idejas un piemērus, kā runāt ar pašiem skolēniem un viņu vecākiem.

Kāpēc bija nepieciešama pāreja uz mācībām latviešu valodā?

Vienotas skolas ideja, kas balstīta mērķī visiem Latvijas bērniem mācīties latviešu valodā, paredz, ka visi bērni pamatā izmantos līdzīgu mācību saturu, mācīsies no vieniem un tiem pašiem mācību līdzekļiem, ar to satura palīdzību iepazīstot arī vērtības, kas kopīgas visai Latvijas sabiedrībai. Tās, piemēram, ir: Eiropas kultūrtelpa; demokrātiska, neatkarīga Latvijas valsts; saliedēta sabiedrība; latviešu valoda kā Latvijas cilvēkus vienojošs elements neatkarīgi no viņu dzimtās valodas.

Izglītības joma vai sistēma nav kāda izolēta sala, šīs jomas eksperti gan seko tam, kas izglītībā notiek mūsu kaimiņvalstīs un Eiropā kopumā, gan izzina sabiedrības vajadzības tepat Latvijā. Arī citur Eiropā izglītība valsts izglītības iestādēs tiek iegūta valsts jeb oficiālajā šīs valsts valodā, piemēram, Dānijā – dāņu valodā, Vācijā – vācu valodā, Igaunijā – igauņu valodā (pāreja uz mācībām igauņu valodā ir sākusies 2024. gadā). Latvijas sabiedrības prioritāte ir vienota, nevis etniski vai pēc dzimtās valodas sašķelta sabiedrība. Tātad Vienota skola ir ceļš uz vienotu sabiedrību. Tas nenozīmē, ka bērniem jānoliedz ģimenes valoda(s), **cita dzimtā valoda nav trūkums**. Mājas saziņas valoda(s) – tas ir personisko attiecību jautājums; oficiālā mācību valoda – varas attiecību jautājums. **Taču rīcībspēja ir attiecināma arī uz vecākiem:** viņu ziņā ir izvēlēties bērniem noteiktu (pirms)skolu, ārpusskolas aktivitātes, interešu grupas u. tml. ar mērķi **ne tikai izkopt bērnu talantus un atbalstīt viņu intereses, bet arī veicināt latviešu valodas lietojumu daudzveidīgās saziņas situācijās**. Degošām acīm spēlēt futbolu vai dejot un vienlaicīgi „trenēt” latviešu valodu ir daudz patīkamāk un, iespējams, arī produktīvāk, nekā dažkārt mokoši pavadīt veselu mācību dienu. Jāatceras arī, ka **ģimenē lietotās valodas atrodas nepārtrauktā dinamikā**; ģimene nav nošķirta no apkārtējās vides, no pieaugušo darba vai bērnu skolas un ārpusskolas vides, kā arī no sociālpolitiskajiem procesiem kā valstī, tā pasaulē. Izglītības iestādēs zināmā mērā atspoguļojas bērnu ģimeņu un viņu valodu dinamika, tāpēc skolās un pirmsskolās var dzirdēt ne tikai latviešu valodu, bet arī citas valodas vai izloksnes. **Skolu administrācijas un skolotāju pozitīva attieksme pret bērnu neatkarīgi no viņa dzimtās valodas, pacietība, empātija un**

profesionalitāte var nodrošināt pozitīvu rezultātu, kas ļaus sekmīgāk realizēt pāreju uz izglītību latviešu valodā. Blakus dzimtajai valodai ģimenēs noteikti pakāpeniski arvien vairāk ienāks arī latviešu valoda: caur medijiem, tostarp digitālajiem, bērnu mājasdarbiem, draugiem u. tml. **Daudzvalodīgiem bērniem ir tiesības izaukt par daudzvalodīgiem pieaugušajiem, taču, lai būtu vienoti, mums vajag kopīgu pamatu**, un viens no tiem ir nāciju vienojoša valoda – **latviešu valoda**.

Skolas administrācija, bet jo īpaši izglītības iestādes vadītājs ir atbildīgi par pārmaiņu vadības procesiem, tostarp par tādas vides veidošanu savā skolā vai pirmsskolā, kas ir gan atbalstoša un pāreju uz latviešu valodu stimulējoša, gan harmoniska un iekļaujoša. **Skolas vizijai, īstermiņa un ilgtermiņa mērķiem ir jābūt ciešā mijiedarbībā ar konkrēti formulētiem uzdevumiem un secīgiem soļiem, kā šos mērķus sasniegt**. Tas ir profesionālas pārvaldības līmenis, kad iestādes vadītājs plāno procesus tā, ka ikkatram, sākot no skolotājiem, skolēniem un skolas darbiniekiem un līdz pat skolēnu ģimenēm, vecākiem, ir skaidrs, kas un kāpēc jā dara. Izglītības iestādes vadītāja profesionalitāte izpaužas arī spējā **cieņpilni komunicēt** ar visām iepriekš minētajām pusēm, lai virzītos uz mērķi un rezultātu, bet tas nozīmē – **gan iedvesmot un pārliecināt cilvēkus kaut ko mainīt vai mainīties pašiem, gan sniegt arī konkrētus un saprotamus padomus, kā to paveikt**. Piemēram, skaidrot skolotājiem, kā saziņā ar vecākiem runāt gan par skolas viziju veidot iekļaujošu, dažādas kultūras un valodas respektējošu izglītības vidi, gan par vecāku iespējām palīdzēt bērna latviešu valodas apguvē, proti, rosinot skatīties filmas latviešu valodā vai kopā ar bērniem apmeklēt pilsētā vai novadā kādus pasākumus, koncertus vai teātra izrādes latviešu valodā.

Izglītības un zinātnes ministrija, komunicējot par izmaiņām likumos, ir izmantojusi arī šādu argumentu: pāreja uz mācībām latviešu valodā ir nepieciešama, lai „veicinātu sekmīgu pilnveidotā mācību satura un pieejas ieviešanu visās Latvijas izglītības iestādēs” (IZM 2022). Ja atskatās uz projekta „Skola2030” definēto saturu un formulētajām vērtībām, tad, tiesa, starp tādām vērtībām kā dzīvība, cilvēka cieņa, brīvība, ģimene u. c. ir minēta arī latviešu valoda (Skola2030 2019). Vērtības, kā zināms, nevar ieaudzināt ar likumu un grāmatu palīdzību. Tās veidojas visā indivīda dzīves ceļā, īpaši mācoties no cilvēkiem, kuri spēj šīs vērtības paust caur saviem darbiem un

attieksmi pret otru cilvēku. **Latviešu valoda kā vērtība** nav izņēmums – **vēlme to mācīties un tajā runāt veidojas cieņpilnā dialogā citam ar citu, lai kāda arī katram no mums būtu dzimtā valoda.**

Kā arguments pārejai uz Vienotu skolu ir minēts arī fakts, ka „līdzšinējā mācību valodas pieeja mazākumtautību izglītības programmās nav pilnībā nodrošinājusi valsts valodas kvalitatīvu apguvi visos izglītības posmos” (IZM 2022). Par to liecina arī pētījumi (sk., piemēram, Martena 2025), kas balstīti intervijās ar tām mazākumtautību ģimenēm, kuru vecāki jau pirms 2022. gada, tātad pirms reformas sākuma, bērniem ir izvēlējušies pirmsskolu vai skolu ar latviešu mācību valodu. Kā pamatojumu šie vecāki min dažādus iemeslus, piemēram, skolotāju vai audzinātāju nepietiekamās latviešu valodas zināšanas un prasmes, bērnu lēno, nepilnīgo latviešu valodas attīstību u. c.

Kāpēc latviešu valodas jautājums tiek minēts arī kā nacionālās drošības jautājums?

Atbildes uz šo jautājumu ir cieši saistītas ar nodaļas sākumā jau rakstīto un ar atbildēm uz iepriekšējo jautājumu. Tomēr valodas loma Latvijas nacionālajā drošībā ir svarīga divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, valoda ir piekļuves rīks informācijai un daudzveidīgam saturam. Zināt valodu augstā līmenī nozīmē saprast un lietot arī medijus šajā valodā. Ja latviešu valoda cilvēkiem, kuriem tā nav dzimtā, ir daudz sliktāka nekā dzimtā valoda, tas prasa daudz lielāku piepūli, lai uztvertu informāciju. Tāpēc ir dabiski un saprotami, ka tad informācija tiek iegūta tikai vienā valodā. Latvijas sociālpolitiskajā kontekstā ir svarīgi akcentēt mūsu kaimiņvalsts tiešo ietekmi uz sabiedrību. Gadiem ilgi Krievija ir izmantojusi vēsturiskos naratīvus kā kultūras un politiskās ietekmes instrumentu Austrumeiropas un Centrāleiropas valstīs (Juurvee 2020), jo īpaši Latvijā (Andžāns, Bērziņa-Čerenkova 2021). Krievu valodā patērētie (sociālie) mediji, informācija, pat datorspēles, kas nāk no kaimiņu agresorvalsts, bieži ir piesātinātas ar demokrātiskajai pasaulei atšķirīgu ideoloģiju, sagrozītiem faktiem, dezinformāciju un tieksmi šķelt Latvijas sabiedrību (sk., piemēram, Sprinģe 2025 vai Ļipins 2026). Tas nozīmē, ka latviešu valoda šajā kontekstā ir

drošības jautājums katram Latvijas iedzīvotājam, kurš vēlas dzīvot atbilstoši demokrātiskām vērtībām un, piemēram, sekot informācijai sabiedriskajos medijos latviešu valodā.

Individuālās daudzvalodības pētniece Inga Sindī, rakstot par jaunākajām atziņām neirolingvistikas pētījumos, secina: „Jo labāk attīstītas ir abu (vai vairāku) valodu prasmes, jo lielāka pārklāšanās notiek starp smadzeņu areāliem, kas tiek aktivizēti, izmantojot kādu no valodām. Tas nozīmē, ka abas vai visas funkcionē kā dzimtās valodas un to lietošanai nav nepieciešama lielāka smadzeņu piepūle. Lielāku piepūli neirolingvisti reģistrējuši, ja vienas valodas prasmes ir zemākas, jo valodas izmantošana prasa augstāku uzmanības līmeni, un tiek iesaistīti citi smadzeņu areāli.” (Sindī 2023: 28) Latvijas sabiedrības kontekstā tas nozīmē, ka cilvēki, kuri ikdienā informāciju saņem galvenokārt krievu valodā, var nonākt noteiktā informatīvajā vidē. Ja tajā trūkst dažādu skatpunktu vai iespēju kritiski izvērtēt informāciju, dažkārt var veidoties atšķirīga izpratne par vēstures un politikas jautājumiem. Līdz ar to īpaši svarīgi ir apgūt arī latviešu valodu tādā līmenī, kas neprasa lielu papildu kognitīvo slodzi izlasītā, redzētā vai dzirdētā uztverei. Bilingvisms ar ļoti labām divu valodu zināšanām nav nekas neparasts, tā ir mūsdienu pasaules realitāte. Valodnieks Deivids Kristals (*David Crystal*) norāda: „Prast divas valodas ir pilnīgi normāli [...]. Divās vai vairākās valodās runā trīs ceturtdaļas pasaules iedzīvotāju. Tā ir visdabiskākā lieta pasaulē. Mājās cilvēki runā vienā valodā, tirgū – otrā, skolā vai baznīcā – vēl trešajā.” (Kristals 2019: 90)

Otrkārt, ierobežotas kādas valsts oficiālās valodas zināšanas dažkārt var apgrūtināt cilvēka iespējas pilnvērtīgi iesaistīties sabiedrībā un justies tai piederīgam. Nesaprast, kas tiek runāts vecāku sapulcē, tramvajā vai televīzijā, nozīmē nebūt dziļi iekšā procesos, kas notiek tepat blakus, neorientēties jautājumos, uz kuriem tiek meklētas atbildes, neizprast problēmas, kuras tiek risinātas, nespēt izjust prieku un jokus, par ko citi smejas. Caur valodu veidojas attiecības kā skolā, tā darba vidē, lokālajā kopienā un sabiedrībā kopumā. Piederību šīm dažādajām vidēm nevar izjust pilnvērtīgi, ja valodas dēļ nespēj saprast, kas notiek. Savukārt bez piederības sajūtas noteiktai kopienai vai valstij kopumā nav vēlmes iesaistīties procesos, kuri saistīti ar attīstību, izaugsmi un arī ar valsts drošību, rūpējoties par tās aizsardzību arī tiešā nozīmē, ne tikai informatīvajā telpā.

Kas ir reformas „Vienota skola” adresāts – vai tikai mazākumtautību skolēni un viņu ģimenes?

Komunikācijā ar sabiedrību Izglītības un zinātnes ministrija kā galveno reformas adresātu min mazākumtautību skolēnus (IZM 2022). Viņu latviešu valodas apguve augstā līmenī ir mazāk iespējama:

- ja skolā mācību saturs tiek piedāvāts arī citā, piemēram, krievu, valodā;
- ja skolotāju valodas prasme nav pietiekami augstā līmenī;
- ja apkārtējā ārpusskolas vidē latviešu valoda ir dzirdama samērā reti, kā tas ir, piemēram, Daugavpilī vai Rēzeknē;
- ja neveidojas ieradums savstarpējā saziņā ar cilvēkiem Latvijā lietot latviešu valodu.

Līdz ar to mazākumtautību skolēniem latviešu valodas apguve augstā līmenī ir izšķiroša, lai:

- skolā viņi varētu pilnvērtīgi apgūt mācību saturu dažādos mācību priekšmetos;
- varētu iegūt izglītību arī nākamajos izglītības posmos;
- nejustu valodas barjeru, ikdienas saziņā lietojot valodu daudzveidīgos kontekstos;
- maksimāli efektīvi piedalītos Latvijas sabiedriskajā, kultūras un ekonomiskajā dzīvē.

Tajā pašā laikā komunikācijā par reformu un tās mērķiem vajadzētu vairāk uzsvērt, ka **Vienota skola tiks izveidota un būs efektīva tikai tad, ja tās būtību sapratīs arī cilvēki, kuriem latviešu valoda ir dzimtā.** Te nav runa tikai

par (pirms)skolas pedagogiem, bet arī par skolēnu vecākiem – cilvēkiem, kuri nav saistīti ar izglītības jomu. Pāreja uz izglītību tikai latviešu valodā attiecas uz visu sabiedrību kopumā.

Agrāk veiktie pētījumi liecina, ka attieksmei pret mazākumtautību valodās runājošajiem vajadzētu uzlaboties, pieaugot viņu prasmēm sabiedrības vairākuma valodā (sk., piemēram, Trofimovich, Turuseva 2020: 20). Arī citi pētnieki norāda, ka Latvijas sabiedrībai jābūt atvērtākai, pieņemot mazākumtautību iedzīvotājus kā sabiedrības daļu, kas runā arī citās dzimtajās valodās (Lazdiņa, Marten 2021), jo tas tieši ietekmē „viņu piederības sajūtu Latvijai” (Bērziņa et al. 2023: 710). Tādēļ ir svarīgi uzsvērt, ka **izglītības reformas adresāts ir visi Latvijas bērni** neatkarīgi no viņu dzimtās valodas, jo viņiem visiem **ir tiesības saņemt kvalitatīvu izglītību**. Viņiem ir jāaug un jāmacās kopā – no pirmsskolas līdz augstākajai iespējamai izglītības ieguves pakāpei –, un tas nav jādara nošķirtās, pēc dzimtās valodas kritērija sadalītās telpās. **Dialogs ir vairāk iespējams, esot vienā telpā**, nevis skolās, kuras atrodas dažādos pilsētas kvartālos.

... izglītības reformas
adresāts ir visi Latvijas
bērni neatkarīgi no viņu
dzimtās valodas, jo viņiem
visiem ir tiesības saņemt
kvalitatīvu izglītību. Viņiem
ir jāaug un jāmacās kopā ...

2. nodaļa

Pedagoģiskā pirmsskolas un skolas vide

Izdevuma otrā nodaļa veltīta institucionālajam līmenim – pedagoģiskajai videi pirmsskolā un skolā. Izglītības iestādes vadītāji izjūt atbildību gan par valstī pieņemtajiem likumiem, lēmumiem un to realizēšanu savā pirmsskolā vai skolā, gan par harmoniskas, uz sapratni un pozitīvu sadarbību vērstas pedagoģiskās vides nodrošināšanu.

Šajā nodaļā ir trīs apakšnodaļas, kas atklāj minētos aspektus, koncentrējot uzmanību uz latviskas vides veidošanu. Pirmajā apakšnodaļā ir doti ieteikumi un piemēri par izglītības iestādes lomu un ietekmi draudzīgas, harmoniskas vides veidošanā, kas netieši veicina arī latviešu valodas apguvi. Otrās apakšnodaļas pamatā ir atziņas un labās prakses piemēri par fiziskās telpas iekārtojumu, proti, vai tajā izvietotie attēli, teksti, fotogrāfijas u. tml. var tikt izmantoti funkcionāli (latviešu valodas apguvei) un vai telpas iekārtojums bērniem ir interesants un rosina lasīt, skatīties un pārrunāt redzēto un izlasīto. Noslēdzošā trešā apakšnodaļa ir veltīta pārdomām un idejām par izglītības iestādes lomu plašākā lokālās vides un kopienas kontekstā: kā sadarbība starp skolu un citām vietējās kopienas institūcijām (muzejiem, senioru centriem, bibliotēkām, dzīvnieku patversmēm u. tml.) var ne tikai stiprināt bērnu pilsonisko aktivitāti, bet paralēli arī rosināt lietot latviešu valodu daudzveidīgos neformālas saziņas kontekstos, kā arī attīstīt klausīšanās prasmi, dzirdot runātāju atšķirīgo latviešu valodu.

2.1. Izglītības iestāde: kāda ir tās loma un ietekme uz (latviešu valodai) draudzīgas, harmoniskas vides veidošanos?

Skolas vidi veido ne tikai skolotāji, bet viss skolas kolektīvs, tāpēc ir svarīgi sekot latviešu valodas lietojumam ikdienā, ne tikai mācību stundās. Ikviens skolas darbinieks veido komunikāciju latviešu valodā skolas vidē, piemēram, skolas ēdnīcā ne tikai ēdienkarte ir latviešu valodā, bet arī saziņa starp apkalpojošo personālu un ēdienu saņēmējiem notiek latviešu valodā. Šādas sadzīviskas situācijas gan nostiprina piederības izjūtu, gan sniedz praktiskus valodas lietojuma piemērus.

Kā veicināt skolas darbinieku saziņu darba vidē latviešu valodā?

Katrs darbinieks skolas kolektīvā ir daļa no komandas, un nav maznozīmīgi, kā katrs no šīs komandas jūtas. Skolas ir ļoti dažādas, tādēļ ir svarīgi, lai skolas vadība atrod savai izglītības iestādei piemērotus saliedēšanas pasākumus, piemēram, skaitliski lielos kolektīvos tie var būt kopīgi kultūrvietu apmeklējumi, ekskursijas, bet mazākos – dzimšanas dienu vai Ziemassvētku, Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas dienas (tautā folklorizējušos Baltā galdauta svētku) kopīga svinēšana.

IETEIKUMI

- 1) Uzsākot mācību gadu, skolas kolektīvs formulē mērķus, nosaka uzdevumus un izvirza prioritātes. Svarīgi definēt un **iekļaut latviešu valodu izglītības iestādes dokumentācijā kā vērtību**, kas attīstāma un kopjama, lai sasniegtu izglītības mērķus.

- 2) Ja skolas tehniskajiem vai citiem darbiniekiem ir grūti izteikties latviešu valodā, vērts pievērst uzmanību un **sniegt atbalstu katram skolas komandā**. Svarīgi atbalstīt un palīdzēt komunicēt latviešu valodā.

PIEMĒRI

- Organizēt nelielus praktiskus seminārus, kuru laikā tiek izspēlētas dažādas saziņas situācijas latviešu valodā.
- Sagādāt biežāk lietoto frāžu atgādnēs, kas ērti uzglabājamās darba vietā, piemēram, apkopējas darba uzsvārcī vai auklītei – ielīmētas virtuves skapīša durvju iekšpusē.

- 3) Svarīgi, lai katrs darbinieks jūtas novērtēts un sadzirdēts. Var organizēt kopīgu svētku svinēšanu, iesaistīties kultūras pasākumu apmeklēšanā u. tml.

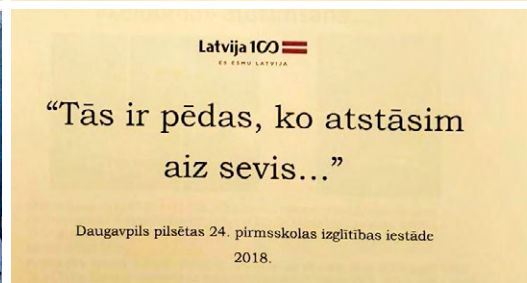
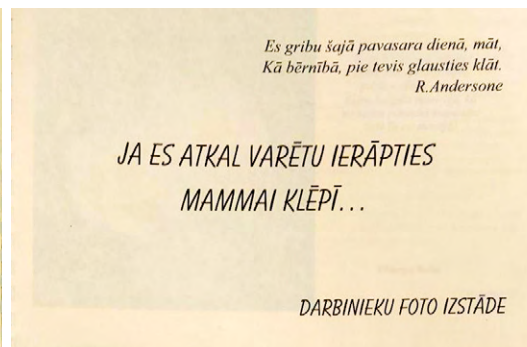
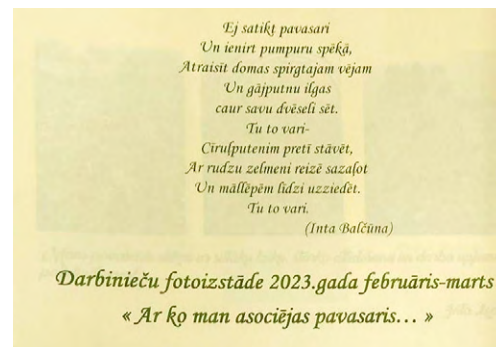
PIEMĒRI

- Saliedēšanās pasākumi ārpus (pirms)skolas:
 - pilsētvides aktivitātes un kopīgas darbinieku ekskursijas;
 - dažādu kultūras pasākumu – teātra izrāžu, koncertu u. c. – kopīgi apmeklējumi.

1. attēls. Tradicionālā pedagogu ekskursija. Ciemošanās pie „Suitu sievām” un suitu precību tradīciju iepazīšana (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- Saliedēšanās pasākumi (pirms)skolā:
 - tematiskas izstādes, piemēram, „Mana mīļākā vieta Latvijā”, „Spēka dziesma Latvijai”, „Mani spēka avoti”, „Novēlējums kolēģim jaunajā gadā”, „Mans svētku galds”, „Iepazīsimies! Uzraksti piecus teikumus par sevi!”. Pēc izstādes materiāli tiek apkopoti. Lielisks veids, kā iepazīt kolēģus, veidot piederību kolektīvam, justies novērtētam, svarīgam;

2. attēls. Tematiskās fotogrāmatas ar darbinieku izvēlētām fotogrāfijām un īsu komentāru par izvēlēto tēmu (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

- meistardarbnīcas, piemēram, Ziemassvētku dekoru vai vainagu darināšanas darbnīca; Lieldienu olu krāsošana u. c.;

3. attēls. Ziemassvētku dekoru meistarklase skolas darbiniekiem (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- ēdienu degustācijas – var piesaistīt kādiem svētkiem, apmainīties receptēm, prezentēt savu ēdienu, piemēram, „Mūsdienu Latvijas garša”, „Pankūkas – apaļas, gardas, dažādas”, „Kartupeļi manās receptēs”;
- sadziedāšanās pasākumi, piesaistot Mātes dienai vai Ģimenes dienai („Mana bērnības šūpuļdziesma”), vai patriotu mēnesim („Spēka dziesma Latvijai”);
- vaļasprieku pēcpusdiena – katrs prezentē un stāsta par saviem vaļaspriekiem.

→ Pedagoģisko sēžu dažādošana. Skolā katra metodiskā komisija stāsta par saviem labajiem darbiem visa gada garumā, bet ārpus skolas iespēja neformālā vidē izspēlēt dažādas sadarbības spēles.

4. attēls. Pedagoģiskās padomes sēdes jūnijā gan skolā, gan ārpus skolas (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

Kā veicināt harmonisku skolas vidi, kur ikkatrs skolēns un darbinieks jūtas gaidīts un novērtēts?

Izglītības iestādē strādā un mācās cilvēki ar dažādām dzimtajām valodām. Lai arī viens no izglītības mērķiem ir nodrošināt mācības latviešu valodā un sekmēt latviešu valodas apguvi augstā līmenī, jāatceras, ka ceļš uz mērķi būs efektīvāks, ja ikkatrs indivīds izjutīs cieņu arī pret viņa/viņas valodu un kultūru.

IETEIKUMI

- 1) **Kopā ar skolēniem veidot noteiktam tematam vai svētkiem atbilstošus uzrakstus**, sasveicināšanās frāzes, vēlējumus u. tml. tajās valodās, kurās bērni runā mājās. Tas ģimenēm un bērniem liks justies piederīgiem skolas kopienai, vērtīgiem un pieņemtiem neatkarīgi no viņu dzimtās valodas.

- 2) **Būtiski pamanīt un ievērot katru skolēnu, skolotāju, tehnisko darbinieku,** godinot par sasniegumiem, sveicot svētkos, pasakot paldies.

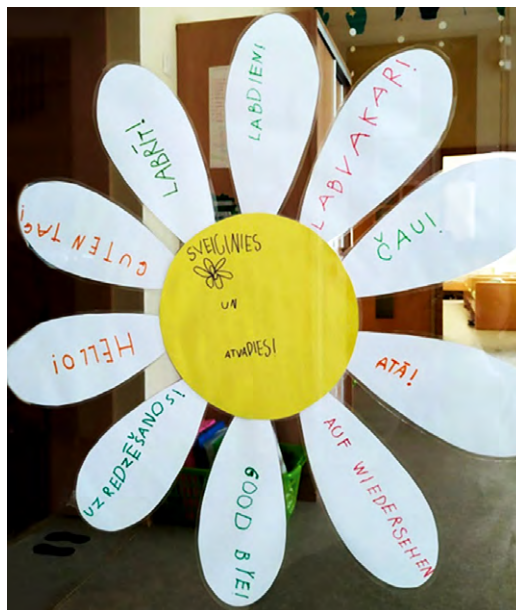
PIEMĒRI

- Plakāts „No sirds sveicam visas ģimenes mūsu skolā!”. Sākoties jaunajam mācību gadam, kopā ar vecākiem tiek izveidots plakāts visās valodās, kas ir skolēnu dzimtās valodas, proti, valodās, kurās skolēnu ģimenes runā mājās.

5. attēls. Sasveicināšanās frāzes kādas Helsinku skolas vestibīlā (2019) (avots: S. Martenas fotogrāfija).

- Atgādne „Sveicinies un atvadies!” pirmsskolas sešus gadus vecu bērnu grupā. Kopā ar bērniem un svešvalodu skolotājiem tiek izveidota atgādne ar sasveicināšanās un atvadišanās vārdiem. Atgādnē var būt iekļaujami gan vārdi un frāzes latviešu valodā, gan arī citās valodās, kuras bērni apgūst izglītības iestādē.

6. attēls. Atgādne „Sveicinies un atvadies!” pie ieejas sešus gadus vecu bērnu grupā (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

- Plakāts ar skolas darbinieku dzimšanas dienām, lai katram, kurš vēlas, ir iespēja apsveikt kolēģi svētkos.
- Apsveikums vārda dienā – uz ekrāna vai ziņojumu dēļa izlikts apsveikums.
- „Spēka vārdi” kolēģiem – mācību gada noslēgumā katrs skolotājs saviem kolēģiem raksta labos vārdus, kas pēc tam tiek apkopoti vienā vēstulē, kuru skolotājs saņem pirms došanās atvaļinājumā.

- 3) **Tematiski (pirms)skolas pasākumi.** Tiek radītas situācijas, kurās skolēniem (vai arī skolotājiem un vecākiem) ir iespēja spēlēt spēles un lasīt kādu vienas un tās pašas grāmatas fragmentu viņu dzimtajā valodā. Tādā veidā skolēniem un skolotājiem būs iespēja tuvāk iepazīt citam citu – tas ir ceļš uz savstarpējo sapratni un skolas kopienas veidošanu. Tas arī ļaus bērniem, kuriem latviešu valoda ir dzimtā, labāk saprast, kā var justies, ja dzirdi kaut ko, bet saproti ne pilnībā, jo tā nav dzimtā valoda.

PIEMĒRI

- Pasākums „Eiropas valodu diena”. Sadarbojoties ar interešu izglītības vai svešvalodu skolotājiem, ļaut skanēt dažādām valodām. Izvēlēties daudzveidīgas mācību darbības, izmantot rotaļas, žestus, mīmiku, radīt bērnam priekšstatu, ka valoda nav šķērslis, bet iespēja saprasties.

7. attēls. Eiropas valodu diena 6–7 gadus vecu bērnu grupā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- Skolā tiek organizētas tematiskās dienas, kurās jebkurš ir aicināts ierasties atbilstošā tērpā. Tās var būt, piemēram, Pidžamu diena, Dīvaino somu diena, Dvīņu diena, Cepuru diena u. c.

8. attēls. Tematiskās dienas: 20. gadsimta 90. gadu stila diena, Čibu diena, Dviņu diena (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- 4) **Skolā – lasīšanas pēcpusdiena**, visvairāk lasītās bērnu grāmatas pasākums vai ģimenēs lasīto grāmatu sarīkojums. Pirms tam katrā klasē būtu jānoskaidro, kurās valodās ģimenes runā mājās un bērni lasa grāmatas. Vēlams uz šādu pasākumu uzaicināt arī bērnu vecākus.

PIEMĒRS

- Var izvēlēties vienu no Harija Potera sērijas grāmatām – kādu konkrētu fragmentu –, lūdzot šajā skolas pasākumā bērnus ar dažādām dzimtajām valodām noteikto fragmentu lasīt savā dzimtajā valodā.

9. attēls. Grāmata „Harijs Poters un filozofu akmens” latviešu, ukraiņu un angļu valodā.

- 5) **Dažādas svētku svinēšanas tradīcijas.** Tā ir iespēja atrast kopīgo, kas svētku laikā vieno dažādu tautību cilvēkus, kā arī salīdzināt, kā skan vārdi latviešu un citā valodā.

PIEMĒRS

- Iekļaujot mācību procesā dažādas svētku svinēšanas tradīcijas, tiek dažādots mācību process un bagātināta bērnu pieredze neformālās mācīšanās vidē.

10. attēls. Nikolaustag jeb Svētā Nikolaja diena sešus gadus vecu bērnu grupā (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

11. attēls. Putnu modināšana: lībiešu tradīcija – čičorputnu modināšana – kopā ar Līvū savienības priekšsēdētāju Ģirtu Gailīti (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

2.2.

Fiziskā telpa: kādas funkcijas tā pilda un kā to varētu padarīt daudzveidīgāku un tīkamāku latviešu valodas apguvei neformālā vidē

Fiziskā telpa izglītības iestādē nav tikai ēka ar grupām vai klasēm, bet gan visa vide, kurā bērns/jaunietis uzturas, – mācību telpas, koplietošanas telpas, āra vide. Tieši vide ir noteicošais elements, kas veicina bērna attīstību, pieredzes gūšanu un mācīšanos.

Kuri faktori ir svarīgi, iekārtojot pirmsskolas vidi, lai tā kalpotu latviešu valodas apguvei?

Lai bērni attīstītos, socializētos, gūtu pieredzi, viņiem jābūt droši. Mācību vide atspoguļo gan iestādes, gan pedagoga vērtību sistēmu un uzskatus. Veiksmīgi iekārtota vide uzskatāma par papildu pedagogu, jo tās elementi veicina bērnu mācīšanos un spēj motivēt. Bērncentrēta vide atbalsta bērnu, sniedz pārlicību par sevi, bērniem tā ir iespēja gūt pozitīvu mācīšanās un socializācijas pieredzi, justies piederīgiem.

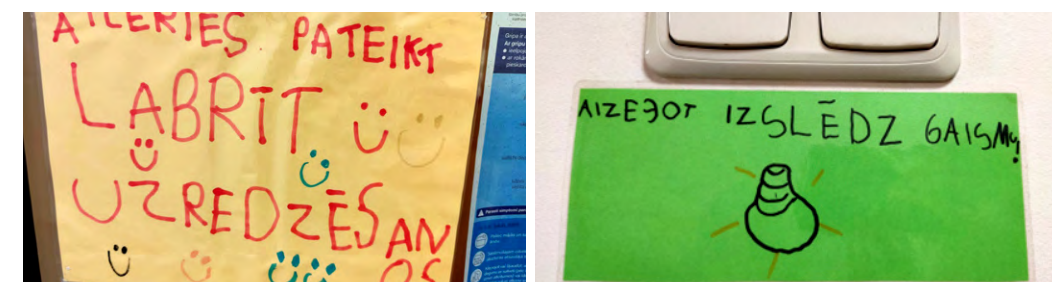
IETEIKUMI

- 1) **Valodu atbalstoša vide jau pie ieejas izglītības iestādē.** Vienota atgāadne, ieteikums, vēlamā rīcība visiem iestādes apmeklētājiem – skolēniem, viņu ģimenes locekļiem un darbiniekiem – ir solis pretī cieņpilnai komunikācijai un savstarpējai sapratnei.

PIEMĒRS

12. attēls. Atgādnes pie iestādes vārtiņiem un pie ieejas ēkā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- 2) **Bērnu un jauniešu iesaiste atgādņu veidošanā.** Vēlams kopīgi izlemt, kur izvietot atgādnes, plakātus un kādai informācijai jābūt atspoguļotai.

PIEMĒRS

13. attēls. Piecus gadus vecu bērnu gatavotas atgādnēs pie ieejas grupā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- 3) **Valodu veicinošas vides izveidei var izmantot gaiteņa sienas, grīdu, kāpnes.** Pārvietojoties pa iestādi kopā ar bērniem, šīs „runājošās sienas” tiek izmantotas, lai bagātinātu bērnu valodu.

PIEMĒRI

- ➔ Bērniem ir iespēja, pārvietojoties pa kāpnēm, izdziedāt alfabētu. Dodoties pastaigā, to var darīt arī kopā ar grupas biedriem, skolotāju.

14. attēls. „Runājošā siena – alfabēts” pirmsskolas kāpņu telpā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

15. attēls. Raiņa dzejolis „Visi desmit” gaitenī pie ieejas sporta zālē. Gaidot nodarbības sākumu, bērniem ir iespēja lasīt, mācīties un skandēt dzejoli (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- ➔ Iespēja apgūt noteikumus. Izvietotās atgādnēs iestādes koplietošanas gaitēnos mudina lasīt un ievērot drošības noteikumus.

16. attēls. Bērnu gatavotas atgādnēs pirmsskolas gaitēnos (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- ➔ Uzraksti uz stendiem, evakuācijas shēmām, pie kabinetu durvīm. Rakstīts vārds palīdz bērnam saprast, ka simboliem un uzrakstiem ir konkrēta nozīme un ka tie kalpo par saziņas un informācijas ieguves līdzekli.

- 4) **Āra vides izmantojums.** Jebkura vide ārpus telpām var būt piemērota zināšanu ieguvei un bērnu izaugsmei.

PIEMĒRS

- ➔ Āra vides lietderīgs izmantojums un rotaļāšanās izglītojošā vidē ir loģisks turpinājums nodarbībās apgūtajam.

17. attēls. Valodu veicinoša āra vide iestādes teritorijā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

Kā veidot valodu atbalstošu fizisko vidi skolā?

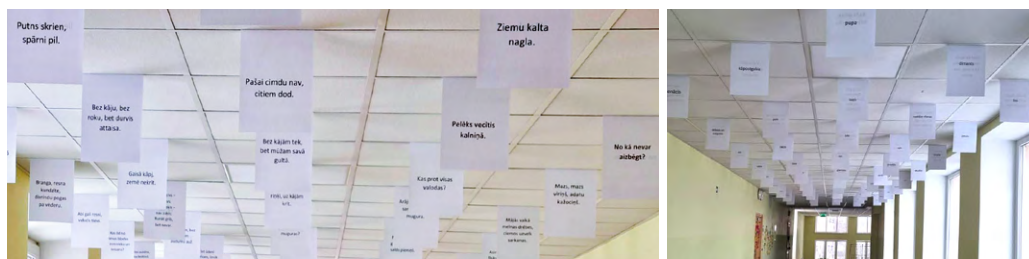
Valodu atbalstoša fiziskā vide skolā palīdz skolēniem ikdienā dabiski sastapties ar valodu un to lietot dažādās situācijās. Skolas telpas, vizuālie materiāli, uzraksti un informācija var veicināt gan valodas apguvi, gan interesi par tās lietojumu. Pārdomāti veidota vide kļūst par klusu, bet pastāvīgu palīgu mācību procesā.

IETEIKUMI

- 1) Ja skolas gaitenī, vestibilā u. c. ir ekrāns, **vēlams**, lai tajā skan skolēnu publiskās vai skatuves runas lasījumi, tiek rādīti skolēnu priekšnesumi no skolas pasākumiem.
- 2) **Skolas telpas un apkārtnes izmantojums**, lai izvietotu skolēniem saistošus tekstus latviešu valodā. Tie var būt, piemēram, dzejas rindu pieraksti ar krītu uz trotuāra Dzejas dienu kontekstā vai sociāli aktīvi dažādu noskaņojumu (gan nopietni, gan humorpilni vai aicinoši) teksti skolas gaitēnos, klašu telpās.

PIEMĒRI

- Pie griestiem, sienām izvietotas miklas un to atminējumi; jautājumi un atbildes; ticējumi (pēc noteikta laika izmanto viktorinā).

18. attēls. Teksti skolas gaitenī. Vienā virzienā var lasīt miklas, otrā – to atminējumus (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- Tematiskās sienas un izstādes:

- personvārdu diagramma – kādi un cik daudzi personvārdi ir mūsu skolā;
- novēlējumu siena;
- sapņu siena;
- tematiskās izstādes skolas bibliotēkā – „Ziemassvētku grāmatas”, „Milestības grāmatas”, „Spoku stāstu grāmatas” u. c.

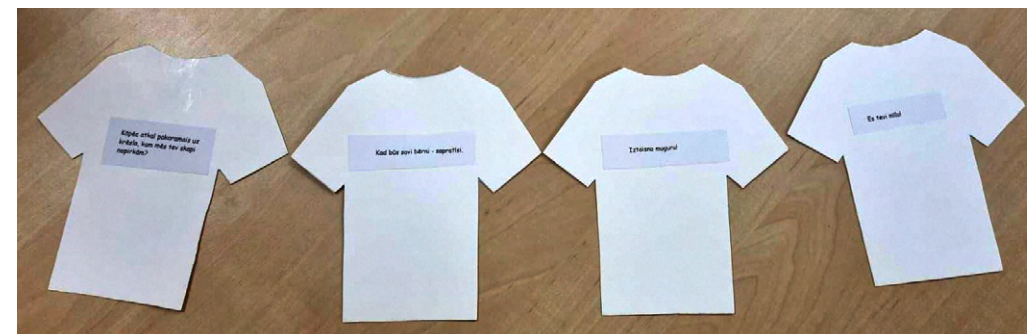

19. attēls. Grāmatu izstāde skolas bibliotēkā (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- Tematiski teksti saistībā ar svētku, atceres un citām atzīmējamām dienām:

- Mātes dienā pie sienas izvietoti mammu izteicieni (sk. 20. attēlu), piemēram: „Tu esi mans zelts”, „Mans maks nav no gumijas”, „Kad būs savi bērni – sapratīsi” u. c.;
- Svētā Valentīna dienā tiek veidota komplimentu siena – izvēlies komplimentu un pasaki to kādam skaļi;

- valsts svētkos – 18. novembrī, 4. maijā – Latvijai veltīto labo vārdu siena, „Iepazīsti Latvijas personības!”;
- Dzimtās valodas dienā – ikdienas frāzes dažādās valodās (valodas, kuru nesēji mācās skolā);
- Valsts valodas dienā – latviešu autoru citāti uz asfalta pie skolas.

20. attēls. Mātes dienas noformējums – mammu izteicieni (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

21. attēls. Dzimtās valodas diena – sasveicināšanās visās dzimtajās valodās, kuras sastopamas skolā (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

22. attēls. Citāti uz asfalta (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

23. attēls. Lasītprasmes veicināšana – dalība Latvijas Nacionālās bibliotēkas akcijā „Mans grāmatplaukts”. Skolēnu un skolotāju iesūtītās fotogrāfijas ar saviem grāmatplauktiem. Kvadrātkodos apkopoti aptaujas dati – vērtīgākā grāmata, mīļākā grāmata, neparastākā grāmata grāmatplauktā – un īsa informācija par akciju (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

24. attēls. Barikādēm 35 – skolēnu veidota instalācija, kurā iekļauti simboli un vārdi, kas attēlo barikāžu laiku un būtību. Klāt pievienoti kvadrātkodi, tos atverot, ir iespēja vairāk uzzināt par barikāžu laiku (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

➔ Noformējot skolu svētkos, var izveidot papildu informatīvos tekstus, lai aktualizētu valodas lietojumu.

2.3. Izglītības iestādes loma lokālā kopienā un apkārtējā vidē: kā sadarbība un mijiedarbība paplašina latviešu valodas lietojuma praksi

Veiksmīga komunikācija ir divpusējs process, un tas ir pamats sadarbībai un mijiedarbībai, kas ļauj iepazīt un novērtēt atšķirīgas vērtības, dzīves stilus, atšķirīgu kultūru, valodu un citus ģimeni vai kopienu raksturojošos parametrus. Tieši vietējā kopienā bērni sāk apzināties savu identitāti, piederību kādai kopienai, veidot drošas un emocionāli noturīgas attiecības.

Izglītības iestāde ir lokālās kopienas būtiska daļa, iespējams, ģeogrāfisku, sociālu un citu faktoru ietekmē pat tās centrs. Daudzas sabiedriskās dzīves norises ir saistītas ar izglītības iestādes aktivitāšu plānojumu, skolēnu brīvlaikiem.

Kā skolai sekmēt latviešu valodas apguvi?

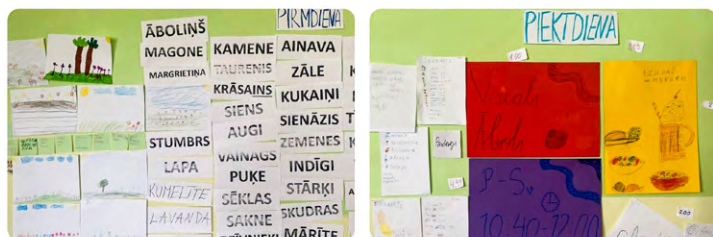
Latviešu valodas apguve bieži primāri tiek saistīta ar skolu, īpaši – ar mācību stundām. Tomēr izglītības iestāde noteikti var piedāvāt plašu norišu klāstu, kas stiprina motivāciju mācīties šo valodu.

IETEIKUMI

- 1) Dienas nometņu iniciēšana un organizēšana, sadarbojoties ar kolēģiem.** Latviešu valodas nodarbību sasaiste ar konkrētajam vecumposmam interesējošu tematiku, rotaļām, spēlēm, nelielām ekskursijām ļauj skolēniem brīvi un nepiespiesti mācīties valodu.

PIEMĒRS

- ➔ Dienas nometnes pamatskolas skolēniem jūnijā un augustā, ja iespējams, arī oktobrī un martā.

25. attēls. Dienas nometnē katrā nedēļas dienā ir cits temats un jauni vārdiņi (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

26. attēls. Dienas nometne. Ceturtdienas temats – „Gatavojam kopā!” (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- 2) **Rūpes par skolēnu labbūtību.** Organizējot mācību procesu, svarīgi parūpēties par skolēnu labbūtību, pievērst uzmanību viņu emocionālajam stāvoklim.

PIEMĒRI

- ➔ Adaptācijas nodarbības topošajiem pirmklasniekiem. Šo nodarbību mērķis ir sekmēt pēcteciģu pāreju no pirmsskolas uz skolu, iespēju bērniem iepazīties ar skolas vidi, nākamajiem klasesbiedriem un pedagogiem. Iepazīstot jauno skolas vidi un piedaloties mērķtiecīgi organizētās mācību darbībās, bērni apgūst specifiskus terminus un jēdzienus, kas saistīti ar skolas dzīvi un mācību procesu.

27. attēls. 1. klases skolēnu adaptācijas dienas augustā (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- ➔ Adaptācijas laiks. Uzsākot mācību procesu, 1. klasei nepieciešams adaptācijas laiks, kurā skolēns iejūtas skolas vidē, iepazīst citus un iepazīstina ar sevi. Adaptācijas periods ir nepieciešams, arī uzsākot mācības jaunā izglītības posmā – 4., 7., 10. klasē, jo tad mainās klases kolektīvs, skolotāji u. tml. Vēlama sadarbība ar skolas atbalsta personālu: psihologu, sociālo pedagogu u. c. Daudziem latviešu valoda šajā periodā kļūst par galveno saziņas, sevis izteikšanas līdzekli, īpaši, ja ģimenē skanējusi cita valoda.
- ➔ Lielu klašu dalījums grupās. Plānojot mācību stundas, būtu paredzama lielu klašu dalīšana grupās latviešu valodas/literatūras nodarbībās, lai katrs skolēns varētu netraucēti klausīties un katram būtu iespēja runāt, lai skolotājam būtu iespēja realizēt diferencētu mācību darbu.

Kā veidot ciešāku sadarbību ar vietējo kopienu?

Ir dažādi veidi, kā iesaistīt vietējās kopienas pārstāvjus izglītības iestādes dzīvē, lai paplašinātu bērna mācīšanās pieredzi, tostarp arī valodas apguvi.

IETEIKUMI

- 1) **Aicinājums kopienas pārstāvjiem** – aktieriem, sportistiem, arī bijušajiem (pirms)skolas absolventiem – **lasīt bērniem priekšā** nelielu stāstu vai pasaku, mudinot bērnus jautāt par dzirdēto, izteikties un iesaistīties sarunā.

PIEMĒRS

- ➔ Priekšā lasīšanas pasākumi gan pirmsskolas vecuma bērniem, gan skolēniem var tikt organizēti regulāri vai akciju veidā.

28. attēls. Priekšā lasīšanas akcija „Sirmā stunda” Latgales Centrālās bibliotēkas Ģimenes digitālo aktivitāšu centrā Daugavpilī (avots: Latgales Centrālā bibliotēka, <https://www.lcb.lv/galerijas/sirma-stunda-kopa-ar-janis-roze-gramatnicas-daugavpili-vaditaju-ilzi-doniku/>).

- 2) **Kultūrvietu, kur dzirdama latviešu valoda, apmeklējums, sniedzot bērniem iespēju komunicēt latviešu valodā.** Tās var būt muzejpedagoģiskās nodarbības muzejā, tematiskas nodarbības bērnu bibliotēkā vai izstādes apmeklējums. Vēlams pārdomāti izvēlēties auditorijai piemērotu programmu, teātra izrādes un koncertus.

PIEMĒRI

- ➔ „Senās rotaļas un spēles” Latgales Kultūrvēstures muzejā Rēzeknē.
- ➔ „Amatniecība un dzīvesziņa” Tradīciju mājā Daugavpilī.

29. attēls. Nodarbība „Amatniecība un dzīvesziņa” 5–6 gadus veciem bērniem Tradīciju mājā Daugavpilī (avots: Daugavpils Vienības nama Tradīciju mājas Facebook lapa).

- 3) **Nodarbības bibliotēkā**, lai iepazīstinātu bērnus ar jaunākajām grāmatām, ar konkrēta reģiona izdevumiem, piemēram, Ziemeļvalstu literatūru, apmeklētu ceļojošās izstādes, izpildot dažādus uzdevumus, mācītos orientēties bibliotēkā un atrast nepieciešamās grāmatas, lai tiktos ar rakstniekiem, dzejniekiem, tulkotājiem.

PIEMĒRI

- Nodarbība bibliotēkā „Es bērnu bibliotēkā: kā atrast interesantu grāmatu?”.
- Lasītveicināšanas programma „Brīvdienas bibliotēkā” Latgales Centrālās bibliotēkas filiālē bērnu bibliotēkā „Zīlīte” Daugavpilī.

30. attēls. Tematiskās nodarbības pilsētas vai novada bibliotēkā (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- 4) **Bērnu vecumposmam atbilstošu lugu iestudējumi latviešu valodā.** Kopā ar skolēniem var izvēlēties iestudējuma tematiku, darināt tērpus un skatuves dekorācijas, **gatavot izrādes programmiņas, pašu darinātas ieejas biļetes**, vienojoties, kādu informāciju atspoguļot.

PIEMĒRI

- Ziemassvētku gaidīšanas laikā var veidot skolas Teātra dienas – dažādas klases izrāda iestudējumus skolasbiedriem. Tiek iesaistīta skolēnu pašpārvalde, lai izdomātu interesantas nominācijas apbalvošanā un sagatavotu diplomus, pateicības rakstus klasēm.
- Iestudējumus var izrādīt arī ārpus skolas, piemēram, kopienas centrā vai sociālās aprūpes centrā, sadraudzības skolā.
- Pirmsskolā uz izrādi tiek aicināti arī vecāki un citi ģimenes locekļi, iestādes darbinieki, kaimiņu grupas bērni un bērni no citām izglītības iestādēm.
- Vēlams ieplānot sarunu par skolēnu sajūtām, atveidojot lomu, gatavojoties izrādei, gūstot emocijas no publikas.

- 5) **Kopienas pārstāvji stāsta par savu profesiju.** Pirms tikšanās kopā ar bērniem tiek pārdomāti intervijas jautājumi.

PIEMĒRI

- „Profesiju katalogs” – iegūtā informācija kopā ar bērniem tiek apkopota katalogā. Bērnu mudina zīmēt, līmēt, rakstīt, stāstīt – izmantot valodu, ļaujot sapņot un fantazēt par savu nākotnes profesiju.
- „Profesiju nedēļa” – skolēni katru dienu tiek iepazīstināti ar citu profesiju: darba pienākumi, darba apģērbs u. c. Tiek rīkotas tikšanās ar dažādu profesiju pārstāvjiem u. c.
- Nodarbību cikls „Profesiju virpulī” – tradīcija doties ārpus (pirms)skolas, lai bērni iepazītu tuvākajā apkārtnē esošās iestādes un uzņēmumus (darbavietas) un tur strādājošo cilvēku profesijas.

- 6) **Pašiem savi „Grāmatu svētki”.** Iespēja veidot grāmatu izstādes, tikšanās ar iemīļoto grāmatu autoriem, skaļās lasīšanas konkursi u. tml.

PIEMĒRI

- Tikšanās ar grāmatu autoriem, ilustratoriem.

31. attēls. Tikšanās ar slovēņu bērnu grāmatu autori Majdu Korenu (*Majda Koren*) Daugavpilī (2019). Grāmatas fragmentu lasīšana, teatralizēšana (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

- 7) Iesaiste Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bērnu literatūras centra organizētajā un koordinētajā **lasīšanas veicināšanas programmā „Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija”**. Grāmatu lasīšana kopā ar ģimeni un (pirms) skolas biedriem paplašinās bērnu redzesloku un bagātinās mācīšanās pieredzi. Ieteicams pārrunāt lasīto, veidot ilustrācijas, balsot par mīļāko varoni vai populārāko grāmatu. Būtiski paturēt prātā, ka lasītprasme ir pamats ikviena mācību priekšmeta sekmīgai apguvei un informācijas pilnvērtīgai uztverei.
- 8) **Aicinājums bērniem un jauniešiem piedalīties konkursos.** Dalība konkursos veicina intelektuālo un radošo attīstību, jo tie bieži saistīti ar kādas konkrētas tēmas/temata izpēti, izzināšanu un pieredzes gūšanu.

PIEMĒRI

- ➔ Latviešu valodas aģentūras rīkotie konkursi bērniem, piemēram, „Spēlēju spēles un kļūstu gudrāks”, kopā ar vārdulēnu Brašuli paplašinot bērnu zināšanas par pasauli sev apkārt un bagātinot vārdu krājumu, kā arī ļaujot bērnam justies veiksmīgam un gūt pieredzi rotaļu veidā.
- ➔ Dažādu vecumposmu bērniem un jauniešiem piedāvātie radošo darbu konkursi, piemēram:
 - ik gadu notiek [Rūdolfa Blaumaņa memoriālā muzeja „Braki” organizēts konkurss](#);
 - konkursus rīko dažādas izglītības iestādes, piemēram, [Kuldīgas Tūrisma un tehnoloģiju tehnikums](#);
 - konkursus rīko arī NVO, piemēram, [„Sibīrijas bērni”](#), un institūcijas, piemēram, [Valsts prezidenta 18. novembra svētku uzrunas konkurss](#).

Dalība konkursos rosina skolēnu pētīt Latvijas vēstures, politikas, valodas vai literatūras tematus, atbildīgi pašam noteiktā laika posmā veidot tekstu atbilstoši iecerētajam nolūkam un arī gūt iespēju tapt novērtētam. Turklāt vērtējumu sniedz kompetenta žūrija, kas ir motivējoši turpmākajai latviešu valodas individuālai pilnveidei.

- 9) **Skolēnu tikšanās ar dažādu vecumu un interešu grupu cilvēkiem** – skolēniem tiek dota iespēja dzirdēt ļoti daudzveidīgu latviešu valodu, un viņos veidosies apziņa, ka latviešu valodā var izteikties dažādi, ka arī citiem cilvēkiem valodā var trūkt vai aizmirsties kāds vārds, ka cilvēki dažreiz mēdz izmantot arī citu valodu vārdus, turklāt bērni paši trenēties

runāt latviski, izmantojot citus vārdus un saturu atkarībā no konkrētās lietojuma situācijas.

PIEMĒRI

- ➔ Tikšanās ar senioriem oktobrī Senioru dienā, kad iestādi apmeklē tās pensionētie darbinieki. Bērni var sagatavot priekšnesumus, atklātnes, kopā ar viesiem iesaistīties kopīgās rotaļās; bērni „prezentē” iestādi, uzklausa seniorus, viņu atmiņas, pamanītās izmaiņas iestādē u. tml.
- ➔ Ziemassvētku laikā var apmeklēt sociālās aprūpes centrus, dienas centrus – dāvināt senioriem bērnu darinātus apsveikumus, izrādīt nelielu iestudējumu, dziedāt dziesmas vai skatīt dzejoļus.
- ➔ Bijušo absolventu ciemošanās skolā – viņi (pirms)skolēniem stāsta par savu pieredzi skolā, iesaista aktivitātēs, kopā ar skolēniem sporto, spēlējas, lasa, radoši darbojas. Dažādu vecumu bērni un jaunieši cits no cita var iegūt vērtīgas atziņas, zināšanas un prasmes.
- ➔ Vēstules sociālās aprūpes centru iemītniekiem, dalība akcijā [„Engēļa pasts”](#) u. c.

32. attēls. Akcija „Engēļa pasts” (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

10) **Programmas „Skolas soma” pasākumu apmeklēšana**, pēc tam mudinot skolēnus dalīties iespaidos, analizēt pieredzēto.

PIEMĒRI

- Pēc kultūras pasākuma apmeklējuma skolēni uzraksta un/vai izstāsta savu viedokli par pieredzēto.
- Skolēnu viedokļus var publicēt skolas interneta vietnē, skolēni var izveidot arī kopīgu stenda referātu.
- Klases kultūras dienasgrāmatas izveide, piestiprinot pie stenda uzrakstītos iespaidus, vizualizācijas, izrāžu programmiņas, anotāciju izgriezumus u. c.

Kā veidot latvisku vidi ārpus mācību stundām?

Var izmantot katru iespēju un aicināt skolēnus praktizēt valodu, mainot vidi un tematiku. Iegūtās iemaņas skolēnam ļaus ne tikai izprast latviešu valodas lietojumu, bet arī nākotnē pašam būt latviskas vides veidotājam. Bieži vien tieši skola ir tā vieta, kurā visintensīvāk tiek attīstītas latviešu valodas zināšanas un prasmes, bet tās noderēs ikdienas dzīvē, socializācijā, karjeras izveidē un ļaus apjaust piederību savai kopienai, valstij. Valodas prasme vienmēr ir pilnveidojama, tādēļ skolēni jāaicina publiskā saziņā būt precīziem, vārdus un izteikumus izvēloties atbilstoši situācijai.

IETEIKUMI

1) **Aicinājums skolēniem ievērot valodiskās saskarsmes etiķeti** gan savstarpējā saziņā, gan komunikācijā ar skolotājiem.

PIEMĒRI

- Saziņā ar skolēniem, vai tā būtu mutvārdu formā, vai sarakstē e-klasē, saziņas platformās, jālieto korekta, precīza latviešu valoda, tādējādi ar savu paraugu rosinot skolēnus pievērst uzmanību valodas pareizībai, etiķetei.
- Saziņā ar vecākiem un kolēģiem, kā arī komunicējot klases tērzētavā, jālieto latviešu valoda.

- Korekti rakstītas e-pasta vēstules vai informācija saziņas platformās. Vēstulēm un paziņojumiem e-pastā jābūt pārdomātiem un precīziem, cenšoties ievērot valodas kultūras un pieklājības normas.
- [Vadlīnijas uzvedībai tiešsaistē](#), kopā ar skolēniem veidojot ierosinājumus.

2) **Pasākumi skolas bibliotēkā**. Diskutējot par izlasīto, skolēniem tiek dota iespēja izteikties, stāstīt par sev tuvām tēmām, kas skar viņu dzīves pieredzi, viņi tiek rosināti formulēt viedokli par personību attīstošām tēmām.

PIEMĒRS

- Grāmatu lasītāju klubs skolā.

3) **Skolēnu pašpārvaldes iesaiste** dažādu pasākumu organizēšanā. Neformālās izglītības aktivitātes ļauj jauniešiem būt ne tikai pasīviem dalībniekiem, bet arī aktīviem latviešu valodas lietotājiem, tās vērtības veidotājiem.

PIEMĒRS

- Valsts valodas dienas, Eiropas valodu dienas, Dzimtās valodas dienas organizēšana u. c. (vairāk sk. 2.1. sadaļā).

4) **Skolēnu iesaiste skolas vides organizēšanā** sniedz daudz priekšrocību gan pašiem skolēniem, gan skolai kopumā. Tā veicina aktīvu pilsonisko līdzdalību un atbildības sajūtu par visiem patīkamas vides radīšanu. Skolēni mācās efektīvi komunicēt, risināt problēmsituācijas, argumentēt savu viedokli un sadarboties.

PIEMĒRI

- Skolā un tās teritorijā tiek izvietoti kvadrātkodi – tos atverot, var klausīties skolēnu lasītus tekstu fragmentus, īsas informatīvas ziņas u. c., piemēram, Imanta Ziedoņa epifānijas, vēsturisku apskatu par novadu vai kopienā būtisku personību.
- Skolēni tiek motivēti rakstīt, izteikties par sev aktuālām problēmām, vēlāk teksti tiek publicēti, piemēram, skolas avīzē, interneta vietnē vai

izglītības iestādes sociālo tīklu kontos (pirms publicēšanas jāiegūst skolēnu piekrišana).

- ➔ Pamatskolas noslēguma klašu vai vidusskolas skolēni var veidot personiskus ierakstus publiskā vidē. Piemēram, ja esi aizrautīgs mūziķis, uzraksti apsveikumu sev mīlam komponistam dzimšanas dienā; ja labi zīmē, publicē populāra aktiera portretu ar savu pavadtekstu.
- ➔ Radošo darbu konkursi. Piemēram, var veidot mīmus, kas ir asprātīgi, bieži arī ironiski attēli, papildināti ar atjautīgiem tekstiem, konkursa nolikumā uzsverot atbilstmi latviešu literārās valodas normām, oriģinalitāti, prasmi lietot daudzveidīgu, tēlainu valodu un izpausties radoši. Veiksmes gadījumā šie pasākumi var būt paredzēti arī plašākai kopienai, piemēram, pilsētai vai novadam.

- 5) **Skolas karjeras konsultanta iesaiste**, lai runātu par latviešu valodas prasmju nozīmi karjerā, piemēram, organizējot kopīgas nodarbības par lietišķo rakstu valodas stilu.

PIEMĒRS

- ➔ Motivācijas vēstules rakstīšana skolēnu sapņu darbavietām.
- ➔ Darba intervijas simulācija, iejūtoties dažādās lomās.

- 6) **Valodas lietojums publiskā vidē** – kā tiek veidoti uzraksti, iestāžu nosaukumi, abreviatūras un to nozīme, kādus valodiskās izteiksmes līdzekļus izvēlas grafiti mākslinieki, ko nozīmē lingvistiskā ainava. Tie ir „dzīvi” valodas lietojuma piemēri.

PIEMĒRS

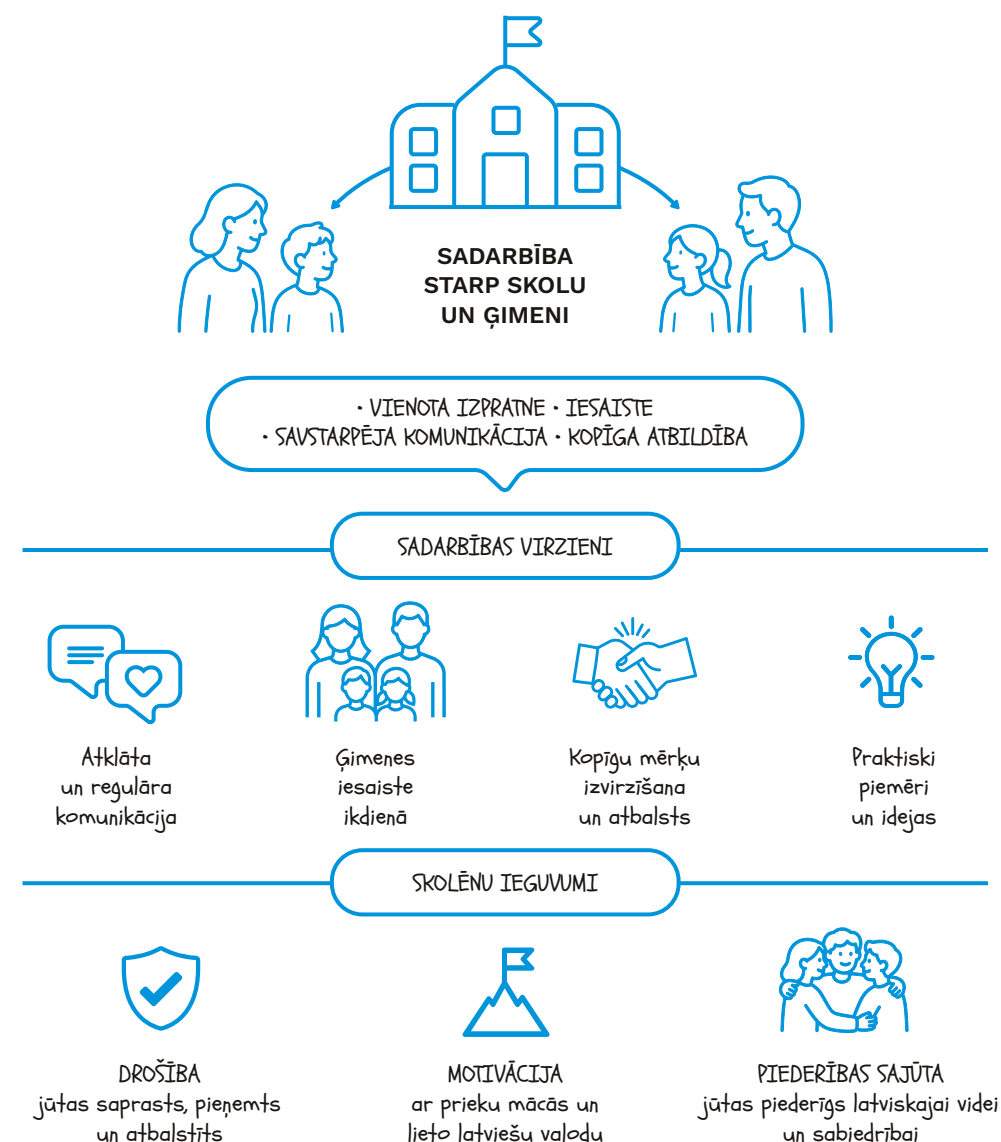
- ➔ Ierosmēm un sarunām izmantojams Solvitas Berras darbs [„Ceļvedis pilsētu tekstu izpētē”](#) (LU Latviešu valodas institūts, 2020).

3. nodaļa

Pirmsskolas un skolas pedagogiskās vides un ģimenes mijiedarbība

Trešā nodaļa veltīta izglītības iestādes un ģimenes mijiedarbībai, lai mērķtiecīgi atbalstītu skolēnu latviešu valodas apguvi. Būtiska nozīme ir savstarpēji saskaņotai rīcībai un vienotai izpratnei par valodas lietojuma nozīmi bērna attīstībā gan mācību procesā, gan ikdienas situācijās ārpus skolas. Šajā nodaļā piedāvāti sadarbības virzieni un praktiski piemēri, kā veidot atbalstošu komunikāciju, iesaisti un kopīgu atbildību par valodas apguves procesu, sekmējot skolēna drošību, motivāciju un piederības sajūtu latviskajai videi.

3.1.

Kā komunicēt ar vecākiem un bērniem par Vienotas skolas ideju un reformas būtību

Izglītības pārmaiņas nereti rada jautājumus, bažas un nedrošību gan skolēniem, gan viņu vecākiem. Tādēļ būtiska nozīme ir savlaicīgai, skaidrai un cieņpilnai komunikācijai, kas palīdz veidot izpratni par pārmaiņu mērķiem, norisi un ieguvumiem. Pāreja uz Vienotu skolu jeb mācībām valsts valodā skar skolēnu ikdienu, mācību procesu un ģimenes lomu skolas dzīvē. Tāpēc īpaši nozīmīga ir precīza, saprotama un cieņpilna komunikācija ar vecākiem par pārmaiņu būtību, gaitu un ieguvumiem bērna nākotnei. Atklāts dialogs palīdz veidot uzticēšanos un kopīgu izpratni, ka šīs pārmaiņas tiek īstenotas bērna interesēs.

Kā ar vecākiem un skolēniem runāt par izglītības reformu?

Veiksmīga komunikācija nav tikai informācijas nodošana – tā ir arī uzticēšanās veidošana, iespēja uzklaut dažādus viedokļus un radīt drošības sajūtu pārmaiņu procesā. Sarunās par izglītības reformu ieteicams izmantot saprotamu un faktos balstītu informāciju, izvairoties no sarežģītiem normatīvo aktu skaidrojumiem vai profesionālās terminoloģijas, kas var apgrūtināt izpratni. Īpaši svarīgi ir skaidrot, kā pārmaiņas ietekmēs skolēna ikdienu, mācību procesu un turpmākās izglītības iespējas.

Komunikācijā ar skolēniem vēlams akcentēt viņu attīstības iespējas, jaunu zināšanu un prasmju apguvi, kā arī sniegt pārliecību, ka nepieciešamais atbalsts būs pieejams visā pārmaiņu procesā. Savukārt komunikācijā ar vecākiem svarīgi uzsvērt sadarbības nozīmi un ģimenes lomu bērna veiksmīgā pielāgošanās procesā.

Jāņem vērā, ka pārmaiņu pieņemšanas temps dažādiem cilvēkiem var atšķirties. Tāpēc nozīmīga ir ieinteresēta, cieņpilna un uz dialogu vērsta attieksme, kas ļauj uzklaut jautājumus un sniegt atbildes, vienlaikus saglabājot konsekventu un profesionālu vēstījumu par reformu un tās īstenošanu.

IETEIKUMI

- 1) Gan skolēni, gan vecāki laikus jāinformē par visām pārmaiņām izglītībā.
- 2) Nepieciešams skaidrojums, kāpēc tas ir nozīmīgi, nevis – ka to vienkārši vajag darīt (vairāk par to, kā sarunāties par reformu, sk. 1. nodaļu).
- 3) Atklātība, runājot ar vecākiem, gan par ieguvumiem, gan par iespējamām problēmām.
- 4) Saziņa veidojama viegli uztveramā valodā.

PIEMĒRI KOMUNIKĀCIJAI AR VECĀKIEM

- ➔ Uzsākot mācības izglītības iestādē, jāinformē vecāki, piemēram, nosūtot e-klasē informatīvu vēstuli, kurā izklāstīta reformas būtība un paskaidrots, kā tā tiks īstenota, kādi atbalsta pasākumi skolēniem tiks piedāvāti.
- ➔ Jāveic diagnostika un pirmie novērojumi un jāinformē vecāki par skolēna valodas prasmes līmeni (1. pielikums) un to, kādi atbalsta pasākumi tiks īstenoti, pārrunājot arī to, kā vecāki paši var palīdzēt.
- ➔ Vecāki jāaicina uz individuālām sarunām ar skolotājiem, lai izskaidrotu pārejas būtību un tās norisi.
- ➔ Pirms sarunas ar vecākiem vēlams noskaidrot, kādā valodā vecākiem vieglāk uztvert informāciju. Lai neveidotos pārpratumi, ja nepieciešams un ir iespēja, var pāriet uz citu saziņas valodu, apspriežot jautājumus, izsakot bažas un pārrunājot iespējamās risinājumus.
- ➔ Jāveic aptauja, lai plānotu turpmākās darbības, pēcāk vecāki noteikti jāiepazīstina ar aptaujas rezultātiem.
- ➔ Jāorganizē sanāksmes, kurās tiek izskaidrota reformas būtība, proti, reformas mērķi (bērnam, sabiedrībai/valstij, valodai); jāsniedz atbalsts valodas apgūšanā.
- ➔ Vecāku sanāksmēs jāveido grupas, lai vecākiem būtu iespēja dalīties pieredzē, kā notiek bērnu atbalstīšana.

- Jāorganizē mācību stundas un nodarbības vecākiem, kurās vecākiem tiek dota iespēja iejusties bērna lomā, lai saprastu, kā norit mācību process.
- Būtiski atzinīgi novērtēt, izteikt pateicību vecākiem par iesaisti valodas apguvē un bērnu atbalstīšanu.

PIEMĒRI KOMUNIKĀCIJAI AR SKOLĒNIEM

- Atbilstoši skolēnu vecumposmam precīzā un vienkāršā latviešu valodā izskaidrot gan reformas būtību, gan to, ka pāreja uz mācībām valsts valodā ir domāta, lai visiem bērniem būtu vienādas iespējas, būtu vieglāk mācīties, studēt un strādāt Latvijā, lai valoda kļūtu par tiltu, nevis šķērslī.
- Būtiski paslavēt skolēnu par vismazākajiem panākumiem, lietojot latviešu valodu.
- Vēlams aicināt klasesbiedrus palīdzēt izteikties kādam, kuram tas sagādā grūtības, lūgt atkārtot.
- Ja iespējams, klasesbiedriem lūgt pateikt latviski, ja skolēns lietojis citu valodu.

Situācijās, kad vecāki izrāda nevēlēšanos sadarboties, pauž kategorisku pretestību vai aktīvi vēršas pret latviešu valodas lietošanu mācību procesā, skolotājiem un skolas vadībai ieteicams saglabāt profesionālu, mierīgu un cieņpilnu komunikāciju. Vienlaikus ir svarīgi apzināties profesionālās ietekmes robežas. Skolotājs var nodrošināt kvalitatīvu informāciju, skaidrojumus un sadarbības iespējas, taču vecāku personiskā attieksme, uzskati un gatavība sadarboties ne vienmēr atrodas pedagoga ietekmes zonā. Atbildība par vecāku izvēlēm, attieksmi un iesaistes līmeni primāri ir pašu vecāku atbildības joma.

Situācijās, kad sadarbība nav iespējama vai vecāku attieksme ilgstoši nemainās, pedagogam nav pienākuma uzņemties atbildību par apstākļiem, kurus viņš objektīvi nevar ietekmēt. Pedagoga uzdevums ir turpināt profesionāli pildīt savus pienākumus, nodrošinot bērnam atbalstošu un valsts izglītības prasībām atbilstošu mācību vidi.

Īpaša uzmanība jāpievērš pedagogu psihoemocionālajam stāvoklim, labbūtībai. Saskarsme ar konfliktējošām situācijām, pretestību vai negatīvu attieksmi var radīt papildu emocionālo slodzi. Tādēļ gan pašiem skolotājiem,

bet jo īpaši izglītības iestāžu vadītājiem un visai administrācijai ir svarīgi rūpēties par pedagogu mentālo veselību, profesionālo atbalstu un savlaicīgu slodzes mazināšanu.

Rūpes par sevi nav pretrunā ar profesionālo atbildību. Tieši pretēji – pedagoga spēja saglabāt emocionālo līdzsvaru, profesionālo pārliecību un darba motivāciju ir priekšnoteikums kvalitatīvam mācību darbam un atbalstam skolēniem. Pedagogam ir tiesības noteikt profesionālas robežas, izmantot kolēģu un izglītības iestādes vadības atbalstu, kā arī meklēt palīdzību situācijās, kad emocionālā slodze kļūst pārmērīga.

3.2. Kā ģimene var atbalstīt bērna latviešu valodas apguvi

Izglītības iestādes un ģimenes sadarbība ir viens no būtiskākajiem balstiem bērna izaugsmē. Abu pušu attiecību centrā vienmēr ir bērns, un tieši sarunu kvalitāte nosaka, cik droša, saprotama un atbalstoša būs vide, kurā bērns uzturas.

Pārejot uz mācībām valsts valodā, ļoti svarīga ir izglītības iestādes un ģimenes sadarbība.

Mūsdienās daudzi vecāki brīvi pārvalda valsts valodu, bet bērniem tā vēl ir jāmacās. Svarīgi, lai valodas apguve notiek ne tikai izglītības iestādē, bet arī mājās.

Kā ģimene var palīdzēt bērnam apgūt latviešu valodu?

- 1) **Iedrošinājums ģimenēm kopā ar bērnu izveidot grāmatu.** Tā var būtu bilžu vai foto grāmata ar īsu tekstu. Grāmatas var būt par dažādām tēmām, arī tādām, kuras bērni apgūst mācību procesā.

PIEMĒRI

- ➔ Pašu veidota grāmata „Bērna pienākumi mājās”. Tā ir iespēja kopā ar bērnu pārrunāt bērna atbildības zonas un atspoguļot tās pašu darinātajā grāmatā. Tā var kalpot par ģimenes noteikumu sastāvdaļu. Šāda grāmata var būt ikvienam ģimenes loceklim.

33. attēls. Pašu veidota grāmata „Bērna pienākumi mājās” (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- ➔ Pašu veidota grāmata „Skaistākā vieta Latvijā” (Salaspilī, Daugavpilī, Cesvainē, Ludzā, Rīgā u. c.). Šādā grāmatā var apkopot ceļojuma iespaidus, ielīmējot fotogrāfijas un pievienojot dažus aprakstošus teikumus.

34. attēls. Ikrīta rituāls – pašu veidotās grāmatas „Daugavpils bērna acīm” pētīšana, „lasīšana”, pārrunāšana 3–4 gadus vecu bērnu grupā (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

- ➔ Pašu veidota grāmata „Mūsu ģimenes iecienītākie ēdieni” – tajā var apkopot ģimenes iecienītāko ēdienu receptes vai aprakstīt gatavošanas procesu, pievienojot fotoattēlus un izveidojot fotoreceptes ar īsu komentāru. Būtiski ļaut bērnam rakstīt vai zīmēt nepieciešamo produktu klāstu. Ģimenes locekļu atsauksmes par konkrēto ēdienu piešķirs grāmatai īpašu vērtību.
- ➔ Pašu veidota grāmata „Mūsu mājas milulis” – kopā ar bērnu tiek izveidots dzīvnieka CV vai Facebook profils, kurā katra lappuse veltīta atsevišķam tematam: „Mūsu Rekša mīlākās rotaļas”, „Rekša iemīļotās gulēšanas vietas”, „Rekša mīļvārdiņi” u. tml.

- 2) **Atbalsts un uzmundrinājums – nav jāuztraucas par kļūdām.** Bērniem ir dabiski kļūdoties, tādēļ nav vēlams akcentēt kļūdu, to var izlabot un pēc tam atkārtot teikto pareizi, tādā veidā liekot bērnam notice, ka teiktais ir saprasts.

PIEMĒRS

- ➔ [Ceļvedis vecākiem un skolotājiem „Klusi vakariem kopā ar mazuļiem”](#)

Latviešu valodas aģentūras ieteiktie mācību materiāli brīvpieejā 1,5–3 gadus veciem mazuļiem (1. pirmsskolas izglītības posms), lai mācītos latviešu valodu ar prieku.

- 3) **„Bibliotēka” grupas garderobes telpā vai skolas klasē** – vieta grāmatām, kuras sarūpē skolēnu vecāki. Tiek izgatavotas „lasītāju kartes” un grāmatu katalogs, lai bērni (paši vai kopā ar vecākiem), izvēloties grāmatu, kuru ņemt lasīt uz mājām, var to atzīmēt „lasītāja kartē”. Būtiski, lai čaklākie lasītāji tiktu ievēroti un godināti.

PIEMĒRI

- Vecāku veidota „bibliotēka”, kas pirmsskolā atrodas garderobē, bet skolā – mācību telpā. Katra ģimene sagādā vismaz vienu grāmatu, ko ievieto „bibliotēkā”, lasīšanai pieejamais grāmatu skaits – atbilstoši bērnu skaitam grupā vai klasē.

35. attēls. Ģimeņu veidota „bibliotēka” grupas garderobē, grāmatas izvēle 3–4 gadus vecu bērnu grupā (avots: Daugavpils pilsētas 24. pirmsskolas izglītības iestādes arhīvs (2025), izmantots ar atļauju).

- „Lasītāju klubs” – noteiktā laika posmā (piemēram, katru pirmdien) tiek organizēts „Lasītāju klubs”, kurā bērni stāsta un prezentē lasīto grāmatu, izmantojot ilustrācijas, kas tapušas mājās. Šo mācību darbību var variēt, rīkojot „Lasītāju kluba” tikšanos, kurā tiek runāts par mīļāko varoni, skaistākajām grāmatas ilustrācijām, pārsteidzošāko notikumu u. tml. Reizi mēnesī vai ceturksnī var organizēt aptauju par čaklāko lasītāju vai populārāko grāmatu (veidojot vietni „[Lasīšanas ligzda](#)”, izmantota Igaunijas pieredze).

36. attēls. Piecus gadus veci bērni, izmantojot mājās zīmēto ilustrāciju, „Lasītāju klubiņā” iepazīstina grupas biedrus ar izlasīto grāmatu (avots: Daugavpils pilsētas 24. pirmsskolas izglītības iestādes arhīvs (2025), izmantots ar atļauju).

- 4) **Vecvecāku dienas organizēšana** – pirmsskolā iespēja vecvecākiem apgūt bērnu mīļākās rotaļas vai spēles, kā arī vecvecāki var parādīt vai izstāstīt par savas bērnības mīļākajām nodarbēm, kā arī valodām, kurās sazinājās un rotaļājās. Sākumskolā vecvecāki pastāsta par savu skolas laiku, par lietotajām valodām, par mācību stundām un laiku ārpus stundām.
- 5) **Ieteikumi vecākiem, mudinot sarunās ar bērniem lietot dažādas valodas apguves stratēģijas** (vairāk sk.: Martena, S. (2025). *Valodu jauda: no ģimenes līdz sabiedrībai. Latvijas cilvēki, identitātes, valodas*. Rīga: Jānis Roze).
- Minimāla valodas noturēšanas stratēģija, kas izpaužas paša pedagoga (pieaugušā) konsekventā latviešu valodas lietojumā un prasībā, ka arī bērns sarunā mēģina runāt latviski.
 - Izteiktā minēšanas stratēģija, kad, bērnam izsakot frāzes citā valodā, skolotājs (pieaugušais) precizē: „Vai tu gribēji teikt...?”
 - Pieaugušā atkārtošanas stratēģija. Pedagoģi (pieaugušie) atkārto latviešu valodā to, ko bērns pateicis citā valodā.
 - Tālākvirzīšanās stratēģija, kad pieaugušais nereaģē uz bērna izvēlēto valodu, necenšas to ietekmēt, bet pats turpina runāt latviski.
 - Valodas (no)maiņas stratēģija, kad pieaugušais pārslēdzas uz bērna runāto valodu vai no vienas valodas uz otru.

Ja mērķis ir iemācīt bērnam latviešu valodu, tad jāvirzās no valodas (no) maiņas stratēģijas uz minimālu valodas noturēšanas stratēģiju, veicinot bērna prasmi izteikt savu domu, atbildēt un noturēt sarunu izglītības valodā.

- 6) **Tradīcija regulāri aicināt uz (pirms)skolu kādu no bērnu vecākiem vai vecvecākiem**, lai viņi latviešu valodā pastāstītu par savu mīļāko bērnības grāmatu (iespējams, tā lasīta citā, ne latviešu, valodā) un/vai dalītos pieredzē, kā mācījušies latviešu vai kādu citu valodu. Pirms tam kopā ar skolēniem jāsagatavo jautājumi, kurus varētu uzdot viesiem.

PIEMĒRI

- ➔ „Grāmatu varoņu ballīte”. Skolēni var iejusties grāmatas varoņa tēlā, pārgērbties, citēt, atveidot kādas kustības. Var rīkot grāmatu varoņu parādi, mēģinot uzminēt, kurš varonis tas ir.
- ➔ Interesantāko grāmatu fragmentu iestudējumi. Tie var būt gan iestudējumi ar lellēm vai pašu darinātām figūrām, gan aktieru veidotas mini izrādes.
- ➔ Izlasīto grāmatu ilustrāciju/kolāžu izstāde. Skolēni publiski prezentē savu veikumu, stāstot par ilustrācijā atainoto. Var izveidot noteiktu stāstījuma shēmu, kuru ievēro visi dalībnieki.

37. attēls. Izlasīto grāmatu ilustrāciju izstāde un zīmējumu prezentēšana sešus gadus vecu bērnu grupā (avots: Daugavpils pilsētas 24. pirmsskolas izglītības iestādes arhīvs (2025), izmantots ar atļauju).

Kopumā pirmsskolas izglītības iestādes un vēlāk arī skola ir kā „valodas inkubators”, kur bērns, kuram latviešu valoda nav dzimtā, gūst pirmo pieredzi valodas apguvē, padziļina valodas prasmi, veido savu identitāti un arī piederību latviešu kultūrai.

Šajā procesā īpašs atbalsts bērniem ir vecāki, kuri savos bērnos var veidot pozitīvu lingvistisko attieksmi, kas sekmē valodas apguves gaitu. Vecākiem varētu sniegt šādus ieteikumus:

- 1) esiet pozitīvi noskaņoti pret mācībām latviešu valodā;
- 2) paslavējiet bērnu par latviešu valodas apguves procesu, par katru mēģinājumu lietot latviešu valodu dažādās situācijās;
- 3) nelabojiet katru kļūdu, bet koncentrējieties uz vēstījumu, ko bērns cenšas izteikt;
- 4) esiet piemērs – lietojiet latviešu valodu atbilstoši saziņas situācijai; rādiet, ka jūs arī mācāties!

IETEIKUMI VECĀKIEM, KĀ ATBALSTĪT BĒRNU LATVIEŠU VALODAS APGUVĒ

- 1) Lai palīdzētu bērnam ātrāk apgūt latviešu valodu, vēlams vienoties, ka mājās noteiktās situācijās runājat latviski (piemēram, brokastis, braucot mašīnā, ejot pastaigā, sadarbojoties mājasdarbu pildīšanā u. c.).
- 2) Sazinoties mājās citā valodā, ir svarīgi ik pa brīdīm pajautāt bērnam par kādu vārdu vai frāzi: „Vai tu zini, kā tas ir latviski?”
- 3) Veikalā var palūgt bērnam pašam pajautāt, samaksāt, pateikt „labdien”, „paldies”. Ja bērns atsakās, neuzspiest, bet atkārtoti mēģināt nākamajā reizē, līdz bērns jūtas gatavs izmēģināt savas prasmes svešā vidē ar jaunu komunikācijas partneri.
- 4) Kad bērns atnāk no skolas, ieteicams pārrunāt skolā piedzīvoto, apgūto latviešu valodā – tas ļaus bērnam nostiprināt skolā uzzinātos vārdus.
- 5) Katru dienu vēlams 10–15 minūtes lasīt kopā ar bērnu grāmatu latviešu valodā vai mudināt lasīt latviešu valodā grāmatas vai žurnālus. Svarīgāka ir regularitāte, nevis ilgums.

- 6) Skatīties filmas, animācijas filmas, raidījumus latviešu valodā ar vai bez subtitriem.
- 7) Klausīties audiopasakas, dziesmas, raidierakstus bērniem latviešu valodā.
- 8) Spēlēt valodas spēles, kur jālasa, jāstāsta, jāapraksta, piemēram, „Alias”, „Dixit”, „Tikai viens”, „5 sekundes”, asociāciju spēle u. c.
- 9) Mājās pie mēbelēm un dažādiem priekšmetiem var pielīmēt nosaukumus latviešu valodā; ik pa laikam sajaukt, lai bērns sakārto pareizi.
- 10) Kopā veidot iepirkumu sarakstu; plānot bērnu ballīti.
- 11) Atstāt vai nosūtīt zīmīti vai vēstuli latviešu valodā.
- 12) Pieteikt bērnu interešu izglītības nodarbībās, nometnēs, kur sarunvaloda ir latviešu valoda, īpaši valodas attīstībā palīdz dziedāšana.
- 13) Apmeklēt pasākumus, muzejus, bibliotēkas, teātra izrādes latviešu valodā.
- 14) Atsaukties skolotāju aicinājumam pašiem vai palīdzēt atrast aktīvus sabiedriskos darbiniekus, lai dalītos pieredzē par savu latviešu valodas attīstības ceļu, par savu profesiju, lai bērniem būtu iespēja dzirdēt dažādu sabiedrības un profesionālo jomu pārstāvju runu.
- 15) Kopā ar bērniem var veidot „[Kultūras notikumu dienasgrāmatu](#)”.
- 16) Kopā ar bērnu tulkot nezināmos vārdus, izmantojot gan drukātās, gan digitālās vārdnīcas.

Kur meklēt valodas apguvē noderīgus digitālos resursus?

Tā kā bērni arvien biežāk brīvo laiku pavada, lietojot dažādas viedierīces, un digitālā vide viņiem ir dabiska, saistoša un motivējoša, ir lietderīgi šo interesi izmantot mācību nolūkos. Mūsdienās ir ļoti daudz dažādu digitālo resursu, kas palīdz latviešu valodas apguvē. Mērķtiecīgi izvēlēti digitālie materiāli var palīdzēt nostiprināt vārdu krājumu, attīstīt lasītprasmi, klausīšanās prasmi un valodas lietojumu ikdienas situācijās. Tāpēc tiek piedāvāti dažādi digitālie

resursi – uzdevumi, spēles, teksti, animācijas filmas, kinofilmas u. c. –, lai veicinātu bērnu interesi un patstāvīgu iesaisti valodas lietošanā arī ārpus izglītības iestādes. Ja vecāki iepazīstina ar šiem digitālajiem resursiem un pēc katras spēles, pasakas vai raidījuma pārrunā redzēto un dzirdēto, tas palīdz ne tikai apgūt latviešu valodu, bet arī iepazīt Latvijas kultūru, tradīcijas un sabiedrību. Apkopotajos piemēros ieskatam ir dots dažu resursu izvērsts skaidrojums un minētas idejas, kā tos izmantot, lasot, skatoties vai klausoties kopā ar bērniem.

PIEMĒRI

- [LSM Bērnistaba](#). Spēles: „Burtu spēle”, „Saliec vārdus”, „Atrodi skaņu” un „Izvēlies vārdu”. Vietnē pieejamas arī pasakas un animācijas filmas valodas bagātināšanai. Spēlējiet kopā ar bērnu 10–15 minūtes dienā, veidojiet ieradumus, kad un kur kādu spēli spēlēsiet, jo svarīga ir regularitāte, ne tik daudz ilgums. Pēc spēles nosauciet un atkārtojiet jaunapgūtos vārdus. Ja klausāties pasakas, pārrunājiet dzirdēto: „Kas bija galvenais varonis? Kas notika sākumā un beigās?” Savukārt, skatoties animācijas filmas, ieteicams skatīties ar subtitriem, lai bērns vienlaikus redzētu un dzirdētu vārdus, frāzes, izteicienus.
- [Māci un mācies](#). Interaktīvās spēles: „Kabata”, „Karuselis”, „Zīmuļu stāsti”. Rosiniet bērnu skaļi nosaukt redzamos priekšmetus, darbības vai krāsas un pēc spēles veidojiet teikumus ar jaunajiem vārdiem.
- [Skolo.lv](#). Platformā pieejama interaktīva spēle „Mācāmies latviešu valodu” bērniem vecumā no septiņiem līdz deviņiem gadiem, kas palīdz apgūt 1. klases mācību saturu. Spēli var izmantot kā papildinājumu skolā apgūtajam. Uzdevumus ieteicams sadalīt mazākās daļās (10–20 minūtes). Pēc spēles pārrunājiet kļūdas un kopīgi meklējiet pareizās atbildes. Ja sākumā ir grūti, īpaši svarīgi ir veidot veiksmīgu pieredzi, lai turpinātu motivēt bērnu censties. Reizēm īsāks laiks ir produktīvāks nekā ilgi pavadīts, mokoties un „laužoties cauri” kādam uzdevumam.
- [Skanotava.lv](#). Digitāls resurss skolotājiem, logopēdiem, vecākiem – strukturēti digitāli materiāli bērna runas un valodas attīstībai. Šajā materiālā ir iespēja trenēt skaņu izrunu un klausīšanās prasmes. Šie materiāli ir īpaši nozīmīgi, ja bērnam ir grūtības izrunāt atsevišķas skaņas.
- [Grāmatu starts](#). Ieteikumi vecākiem lasītprasmes attīstīšanai, iesaistīšanai pirmsskolas vecuma bērniem (mērķgrupa 3–4 gadus veci bērni). Ja vecāki lasa priekšā grāmatas latviski, tad lasīšanas pieredzi var papildināt arī ar sarunām (latviešu valodā) par ilustrācijām. Varat mēģināt arī uzdot vienkāršus jautājumus par dzirdēto stāstu.

- [Lasāmkoks](#). Iespēja lasīt dažādiem vecumposmiem atbilstošas digitālās grāmatas. Svarīgi izvēlēties bērna vecumam un lasītprasmei atbilstošas grāmatas. Ieteikums lasīt kopā pārmaiņus: vienu teikumu/rindkopu lasa vecāks, nākamo – bērns. Pēc lasīšanas pārrunājiēt galvenos notikumus un varoņus. Tas stiprinās bērna izpratni par lasīto un attīstīs analītiskās prasmes.
- [Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija](#). Iespēja iesaistīties projektā, grāmatu saraksts katram vecumposmam un vecākiem.
- [Pasakas.net](#). Iespēja lasīt un klausīties dažādas pasakas, teikas, spēlēt valodas spēles, minēt mīklas un klausīties dziesmas latviešu valodā. Izveidojiet ieradumu klausīties pasakas ceļā uz skolu, mājām. Iespējams katru reizi, braucot mašīnā, ieslēgt pasakas vai dziesmas, kuras kopā klausīties. Kopīgi miniet mīklas un pārrunājiēt nezināmos vārdus. Atrodiet dziesmas atbilstoši gadalaikam/svētkiem un dziediet līdz. Tas bagātinās vārdu krājumu un uzlabos skaņu un vārdu izrunu.
- [Būt latvietim](#). Dokumentāli stāsti par latviešiem ārzemēs. Šis un turpmākie resursi dod iespēju iepazīt Latvijas kultūru un identitāti. Skatoties raidījumus vai spēles, pārrunājiēt redzēto, atrodiet pilsētas kartē un spēlējiet līdz, minot atbildes uz jautājumiem. Veidojiet laika līnijas, pārrunājiēt jaunos vārdus, sižetu vai ko bērns jaunu ir iemācījis. Ja bērnam raidījums vai filma neinteresē, iespējams, jāizmēģina cits formāts vai tēma. Arī tad, ja bērns sākumā nav ieinteresēts, pēc kāda laika ir vērts mēģināt piedāvāt atkārtoti. Domājiēt gan par jūsu bērna vecumposmu, gan interesēm, laika gaitā tās var mainīties. Svarīgi ir radīt bērnam zinātkāri un ieinteresētību, tad, iespējams, viņš/a nepamanīs, ka mācās arī valodu.
- [Ciemos](#). Interaktīva spēle, kuras darbība notiek Latvijā.
- [Esmu latvietis](#). Stāsti par latviešiem.
- [Gudrs, vēl gudrāks](#). Raidījumu cikls – erudīcijas spēle 5.–12. klases skolēniem.
- [Klase](#). Raidījumu cikls par skolas dzīvi.
- [Kepa uz sirds](#). Raidījumu cikls – rūpes par dzīvniekiem.
- [Latviešu godi](#). Materiāli par latviešu svētkiem: Miķeļiem, Ziemassvētkiem, Meteņiem, Lieldienām, Jāņiem.
- [Mēs ar brāli kolosāli](#). Raidījumu cikls par pusaudžu vecumā aktuāliem jautājumiem; raidījumu vada brālis un māsa.
- [Pa straumi](#). Raidījumu cikls – divi draugi iepazīst Latviju, ceļojot pa Latvijas upēm.
- [Tas notika šeit](#). Raidījumu cikls – iespēja iepazīt dažādas Latvijas vietas un uzzināt par vēsturiskiem notikumiem, nozīmīgām personām.

- [Te](#). Raidījumu cikls par jaunatklājumiem Latvijā, cik radoši un interesanti cilvēki dzīvo mums apkārt.
- [Vēstures skolotājs](#). Raidījumu cikls – iespēja iepazīt Latvijas vēsturi.
- [Latviešu filmas](#). Spēlfilmas, dokumentālās un animācijas filmas – iespēja iepazīt Latvijas kino pasauli.

Kā vecāku sapulcē komunicēt ar vecākiem, kuri runā krieviski vai citā svešvalodā?

Klases audzinātājam ir svarīgi veidot komunikāciju latviešu valodā. Klases vecāku sapulce atspoguļo skolas politiku valodas vidē un valodas izmantošanā. Ikdienas situācijās jāveicina latviešu valodas izmantošana. Skolotājs ir paraugs arī vecākiem, tāpat kā vecāki ir paraugs saviem bērniem.

Ko darīt, ja vecāki komunicē tikai krieviski vai citā svešvalodā?

Arī tad, ja vecāki sapulcē uz skolotājas latviski uzdotiem jautājumiem atbild krieviski vai citā svešvalodā, svarīgi, lai skolotājs atbild latviski un uztur komunikāciju latviešu valodā.

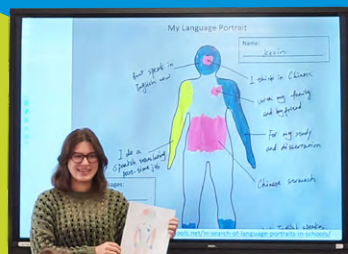
IETEIKUMI

- 1) Gatavojoties vecāku sapulcei, ieteicams izplānot būtiskās informācijas atspoguļojumu arī rakstiski, piemēram, prezentācijā vai pierakstot uz tāfeles nozīmīgākos atslēgvārdus, klases aktivitāšu norises datumus.
- 2) Var sagatavot nelielas informatīvas atgādnas, sapulces jautājumu aprakstu, tās var izdalīt visiem vecākiem, lai viņi varētu sekot līdz sarunas gaitai, atzīmēt būtisko informāciju.
- 3) Ja nepieciešams, individuālās sarunās pieļaujama tulka klātbūtne vai arī pāreja uz vecākiem saprotamu valodu.

4. nodaļa

Mācību vide pirmsskolā un skolā

MULTILINGVĀLA VIDE

SOCIĀLI INTERAKTĪVA VIDE

71

4. nodaļa

MĀCĪBU VIDE PIRMSSKOLĀ UN SKOLĀ

Izdevuma ceturtnā nodaļa veltīta videi mācību klases un pirmsskolas grupas līmenī. Šeit lielākā atbildība gulstas uz pedagoga pleciem, kurš vada un nodrošina mācību procesu latviskā vidē. Svarīgi, lai katrā grupā un klasē tiek izprastas atšķirības starp bērnu valodas spējām un tās lietojumu, tādēļ nevar vadīties tikai pēc bērna vecuma, jāņem vērā katra bērna individuālās spējas. Piedāvātajos piemēros ir dažādi aktivitāšu varianti, kas atbilst bērnu valodas prasmēm, par pamatu ņemot un pielāgojot valodas prasmes līmeņus (Auziņa, Laizāne, Priedīte, Šalme 2019, sk. 1. pielikumā). Nodaļa sadalīta četrās apakšnodaļās ar fokusu uz informatīvi didaktisko telpu, fizisko telpu grupā un klasē, sociāli interaktīvo vidi un multilingvālo vidi saistībā ar atbalstu katra bērna valodu un kultūru pieredzes izzināšanā.

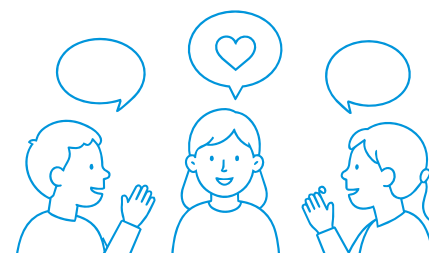
1 INFORMATĪVI DIDAKTISKA TELPĀ

2 FIZISKA TELPĀ GRUPĀ UN KLASĒ

DIFERENCĒTA PIEEJA, ATBILSTOŠA VIDE
UN PEDAGOGA PROFESIONĀLĀ VADĪBA

3 SOCIĀLI INTERAKTĪVA VIDE

4 MULTILINGVĀLA VIDE

4.1.

Informatīvi didaktiskā telpa: kāda tā ir un kā to varētu pilnveidot latviešu valodas mērķtiecīgākai un daudzveidīgākai apguvei

Informatīvi didaktiskā telpa ietekmē to, kā un cik efektīvi skolēni mācās. Latviešu valodas apguve nenotiek tikai latviešu valodas stundās, tāpēc arī citu priekšmetu skolotājiem nereti nākas pārdomāt gan pedagoģiskās pieejas, gan arī to, kāds mācību saturs un kādā apjomā konkrētajā laika posmā apgūstams. Pārmaiņas mācību vidē aktualizē arī, iespējams, jau sen zināmas pedagoģiskās patiesības par mācību procesu. Turpmāk minētie ieteikumi noderēs kā atgādinājums par didaktiskajiem principiem, kas, iespējams, ir jau zināmi, taču lingvistiski neviendabīgā mācību vidē iegūst papildu nozīmi.

**Kā rīkoties, ja bērni runā atšķirīgā valodā no
(pirms)skolā lietotās mācību valodas?**

Šādiem bērniem noteikti būs nepieciešams lielāks atbalsts. Rotaļas, grāmatas un vizuālās norādes bērniem palīdz saprast, kā rīkoties, pat nesaprotot valodu. Turpinājumā dažas idejas (piemēri), kā atbalstīt bērnus, kuri sāk apgūt latviešu valodu.

- 1) **Runāt, stāstīt stāstus, pasakas, dziedāt, spēlēt vārdiskās spēles.** Bērni iemācās dzirdēt un saklausīt, ja valoda skan viņiem visapkārt, un tas ir nepieciešams posms, pirms viņi paši sāk runāt.
- 2) **Iedrošinājums bērniem aprakstīt lietas sev apkārt, izteikties savā stilā.** Ja bērniem dod iespēju runāt par dažādām lietām, paplašinās viņu vārdu krājums un valodas lietošanas pieredze.

PIEMĒRS

→ Spēle „**Es redzu!**” (A0–A2, sk. 1. pielikumu)

Spēles uzdevums: spēles vadītājs ar vārdiem apraksta kādu objektu, ko bērns redz telpā vai tuvākajā apkārtnē, un mudina bērnu uzminēt, kas tas ir.

- „Es pie sienas redzu kaut ko apaļu, tas rāda laiku.”

Kad bērns atminējis, viņam lūdz aprakstīt objektu, kuru redz. Šī spēle palīdz veidot prasmi klausīties, attīsta vērīgumu, mudina lietot vārdus, lai runātu par redzēto.

Pozitīvs aspekts – šo spēli var spēlēt jebkur, jo nav nepieciešama iepriekšēja sagatavošanās vai spēles atribūti. To var spēlēt dabā, transportlīdzeklī, poliklīnikas uzgaidāmajā telpā vai veikalā, stāvēt rindā.

- 3) **Atvērta tipa jautājumu uzdošana.** Tie mudina bērnus izteikt minējumus, prognozēt, izteikt frāzes vai runāt pilniem teikumiem, nevis atbildēt ar vienu vārdu.

PIEMĒRI

→ Spēle „**Mini mani!**” (A1–A2, sk. 1. pielikumu)

Spēles uzdevums: tiek uzdots pēc iespējas vairāk atvērto jautājumu, kas palīdz ātrāk uzminēt dalībnieka spēles identitāti – kura dzīvnieka attēls piestiprināts pie dalībnieka muguras.

Jautājumi

1. Kur es dzīvoju – mežā, ūdenī, kūtī u. c.?
2. Cik man kāju? Vai man ir spārni/aste?
3. Kā es izskatos – kāds ir mans kažoks/spalvas/zvīņas/āda...?
4. Ko es ēdu? Kas man garšo?
5. Vai man ir ienaidnieki? No kā es baidos? Kas baidās no manis?
6. Vai es esmu – zaķis, vilks, govys u. c.?

→ Spēle „**Pakaviņi**” (A1–A2, sk. 1. pielikumu)

Spēles uzdevums: visiem kopā skaitīt pantiņu un atbildēt uz spēles vadītāja jautājumiem.

Visi kopā skaita pantiņu un padod pa apli kādu priekšmetu (pakavu, rotaļu zirdziņu vai jebkuru citu priekšmetu). Dalībnieks, pie kura, beidzot skaitīt pantiņu, priekšmets paliek, atbild uz spēles vadītāja jautājumu. Sākotnēji spēles vadītājs ir pieaugušais, tad, kad spēle apgūta, to dara bērni.

Skaitāmpantiņš

Pakaviņi smiltis jauc,
Zirdziņš mans uz/pa ... (tirgu, mežu) brauc!

Jautājumi veidoti tā, lai bērni apgūtu un nostiprinātu izpratni par jēdzieniem „dzīvas/nedzīvas būtnes”.

Jautājumu piemēri

- Ko viņš ieraudzīja – kokus, zvērus, puķes, zaķi? Izmanto apgūto jēdzienu nostiprināšanai, spēlējot spēli ar bērniem, kuriem ir neliels vārdu krājums.
- Ko viņš satika – meiteni, putnu, zaķi? Izmanto, lai nostiprinātu izpratni par jēdzieniem „dzīvas/nedzīvas būtnes”.
- Ko viņš sveicināja – zaķi, vilku? Izmanto, lai nostiprinātu izpratni par jēdzieniem „dzīvas/nedzīvas būtnes”, kā arī sociālo prasmju apguvei.
- Kā viņš to darīja? „Labdien, zaķi! Labdien, vilk!” Izmanto, lai trenētu pareizu uzrunas formu lietošanu.

4) Spēlē spēles, kurās nepieciešams runāt (nosaukt, atbildēt), lai varētu piedalīties.

PIEMĒRI

→ Spēle „Ceļojums”

Ceļojums uz veikalu

- 1. variants (A0–A1, sk. 1. pielikumu)

Visi kopā skaita pantiņu un pēc vārda „nopirku” sauc sev zināmas lietas. Spēlē ar bērniem, kuriem ir neliels vārdu krājums vai kuri sāk apgūt valodu. Bērni, kuri apgūst pašas vienkāršākās prasmes bez priekšzināšanām (A0), klausās skandēto pantiņu, cenšas nosaukt „pirkumu” ar vienu vārdu.

- „Es iegāju veikalā, plaukti tur pilni!”
- „Es iegāju veikalā un nopirku: ābolu, maizi, pienu, bumbu, lāci, kleitu, konfekti, āmuru u. c.”

- 2. variants (A1–A2, sk. 1. pielikumu)

Visi kopā skaita pantiņu un pēc vārda „nopirku” nosauc konkrētas lietas (apgērbi, pārtiku, rotaļlietas u. tml.). Spēlē ar bērniem, kuriem jau ir pietiekams vārdu krājums, lai nostiprinātu prasmi locīt vārdu un pateikt to teikumā.

- „Es nopirku kleitu, šalli, bikses u. c.”

- 3. variants (A1–A2, sk. 1. pielikumu)

Visi kopā skaita pantiņu un pēc vārda „nopirku” nosauc (uzraksta) lietu, kuru apzīmējošais vārds sākas ar noteiktu skaņu (burtu). Spēlē bērni, kuri mācās vai prot diferencēt skaņas (vai apgūst burtus). Vārda pirmo skaņu (burtu) izvēlas, izvelkot no maisiņa kartīti, uz kuras uzrakstīts burts, piemēram, „K”: „Es nopirku kāpostu, kleitu, klučus, krūzi...”

Spēlei „Ceļojums” var veidot arī citas satura variācijas, pielāgojot bērnu valodas prasmei. Ierosmei dažas idejas.

Ceļojums uz mežu (pļavu, dārzu...)

„Es gāju pa taciņu, šauru un garu,
Es gāju un satiku... (biti, gliemezi, peli u. c.).”

Ceļojums ar laivu

„Es braucu ar laivu pa upi tik strauju (pa jūru tik dziļu, pa ezeru plašu u. c.).
Es braucu un satiku... (spāri, pili, lidaku u. c.).”

→ Spēle „Dāvana”

Spēles uzdevums: atpazīt attēlā redzamu vai telpā esošu priekšmetu, saprast tā izmantojumu un izveidot teikumu, tajā iesaistot šo priekšmetu apzīmējošo vārdu.

- 1. variants (A0, sk. 1. pielikumu)

Pasniegt „dāvanu” grupas biedram, piemēram: „Lūdzu, zīmulis!” – „Paldies!”

- 2. variants (A1, sk. 1. pielikumu)

Pasniegt „dāvanu” grupas biedram, piemēram: „Es tev dāvinu zīmuli! Lūdzu!” – „Paldies!”

- 3. variants (A2, sk. 1. pielikumu)

Pasniegt „dāvanu” grupas biedram, piemēram: „Es tev dāvinu zīmuli, jo tev patīk zīmēt. Es tev dāvinu kūku, jo tev garšo saldumi (tev šodien ir dzimšanas diena u. c.).”

Ko priekšmeta skolotājam darīt citādi, mācot skolēnus valodā, kas nav viņu dzimtā valoda?

Ikviens skolotājs papildus savam mācību priekšmetam māca arī valodu, tādēļ ir svarīgi, plānojot stundas, apzināt, cik daudz un kādā veidā tiks izmantota latviešu valoda, kā to variēt, ja stundās piedalīsies skolēni ar atšķirīgām latviešu valodas zināšanām. Sākotnēji tas rada abpusēju satraukumu: skolotājam par to, kā rīkoties šādā situācijā, bet skolēnam par to, vai viņš spēs sekot līdz stundas gaitai, veikt mācību uzdevumus u. c. Pedagoģa uzdevums ir būt iedrošinošam, atbalstošam, konsekventam, bet skolēna – mācīties, izmantojot skolotāja piedāvātās metodes, atbalsta materiālus, jo arī valodas apguve ir mācību darbs.

Jāsāk ar izpratni par valodu, ko lieto skolotājs pats, tās sarežģītības līmeni piemērojot konkrētās klases vajadzībām un arī paredzot veidus, kā sekmēt skolēnu valodisko attīstību un izaugsmi.

IETEIKUMI

- 1) Apzinoties, ka tiek mācīti arī bērni, kuriem latviešu valoda nav dzimtā, ieteicams izmantot vienkāršākas teikuma struktūras, runāt lēnāk un ieturēt pauzes, īpaši, ja grupā/klasē ir bērni, kuriem latviešu valodas zināšanas ir A0–A1 līmenī (sk. 1. pielikumu).
- 2) Skolēniem noteikti palīdzēs, ja runātais tiks atkārtots vairākas reizes un teiktais – gan mācību priekšmetā saturiski nepieciešamais, gan norādes par uzdevuma izpildi – tiks pārfrāzēts dažādos veidos. Var lūgt pārfrāzēt teikto arī citiem skolēniem, kuriem ir augstāks valodas zināšanu un lietojuma līmenis, jo tādējādi ieguvēji būs gan tie, kuri cenšas izprast mācību tēmas saturu, gan tie, kam šis būs papildu valodas attīstīšanas veids.
- 3) Vēlams dažādot veidus, kuros notiek komunikācija ar skolēniem. Papildus mutvārdu vēstījumam var uzrakstīt atslēgvārdus uz tāfeles, vizualizēt stāstījumu vai aicināt kādu no skolēniem pārfrāzēt teikto. Tas ļaus skolēniem ar dažādu veidu uztveres ieradumiem sekot līdz vēstījumam.

PIEMĒRI

- ➔ Papildus mutvārdu skaidrojumam ieteicams veidot vizuālu atbalstu, uzrakstot uzdevumu uz ekrāna/tāfeles.
- ➔ Var dažādot veidus, kā tiek izskaidrots uzdevums. Kad skolēns ir izlasījis uzdevuma nosacījumus, viņam jāizstāsta savam blakussēdētājam, kas tiks darīts – visu pa soļiem. Ja uzdevums ir „Lasi teikumus un atrodi gramatiskos centrus!”, skolēnam tas jāsadala mazākos uzdevumos un jāstāsta:
 - paņemšu parasto zīmuli;
 - lasīšu pa vienam teikumam;
 - teikumā atradišu teikuma priekšmetu un pasvītīšu ar vienu svītru;
 - teikumā atradišu izteicēju un pasvītīšu ar divām svītrām;
 - ja aizmirsišu, kas ir teikuma priekšmets un izteicējs, paskatīšos atgādnē.

- 4) Jāparedz laiks, lai apgūtu dažādas mācīšanās stratēģijas, piemēram, lasīšanas stratēģijas, lai atrastu atslēgvārdus, ātrlasīšanas stratēģijas un kopsavilkumu veidošanu. Svarīgi atcerēties pievērst uzmanību arī multimodāliem tekstiem, piemēram, diagrammu un grafiku lasīšanai kā daļai no lasīšanas stratēģijām.

Papildus skolēniem, kuri jau pārzina lasīšanas stratēģijas, var piedāvāt tekstus, kas atbalsta skolēnu psiholoģisko klimatu, piemēram, par stresa mazināšanu, pašvērtējumu un kļūdīšanos.

PIEMĒRI

- ➔ [Kā mācīties izprast procesu](#) – Salaspils 2. vidusskolas (šobrīd tā ir Salaspils pamatskola) skolotājas Baibas Asares ieteikumi.
- ➔ [Kā rosināt ieraudzīt sakarības](#) – Salaspils 2. vidusskolas skolotājas Baibas Asares ieteikumi.
- ➔ [Kā mācīt izteikt savu viedokli](#) – Salaspils 2. vidusskolas skolotājas Baibas Asares ieteikumi.
- ➔ Kā izmantot pēctecīgi veidotas lasīšanas veicināšanas metodikas, kas piemērotas dažādiem vecumposmiem, – [„Vienaudžu mācīšanās lasītprasmes attīstībai”](#) (VIMALA), metodika, kas piedāvā konkrētus uzdevumus dažādu priekšmetu skolotājiem.

- 5) Multimodālu tekstu jeb tekstu, kuros tiek lietoti ne tikai vārdi, bet arī attēli, shēmas, grafiki u. tml., izmantojums. Īpaši eksaktajos priekšmetos skolēnam bieži jā sastopas ar dažādām tabulām, diagrammām, infografikām, bet humanitārajos – ar dažādu stilu un žanru tekstiem, tostarp daiļliteratūru.

PIEMĒRI

- ➔ Darbs ar multimodāliem tekstiem, piemēram, kopā ar skolēniem pierakstot atslēgvārdus un tad no tiem veidojot teikumus, apgalvojumus.
- ➔ Būtiski pievērst uzmanību galvenajai domai, jo tās izpratne ļaus attīstīt gan tēmas, gan valodas apguvi (sk., piemēram, materiālu „[Kā noteikt multimodāla teksta galveno domu?](#)”).
- ➔ Ieteicams mudināt skolēnus atgriezeniskajā saitē formulēt savus apgalvojumus, secinājumus dažādās formās: gan mutvārdos, gan rakstiski.
- ➔ Diagrammu, tabulu veidošana un lasīšana ļauj skolēnam koncentrēties noteiktam informācijas apjomam. Ieteicams skolēniem piedāvāt atbilstošu teikumu vai to sākuma daļas paraugus, lai skolēns šajā struktūrā varētu ievietot datus, ko iegūst no grafiska attēla (sk., piemēram, [Lindas Ādamsones](#) vai [Ilzes Frances](#) veidotās tiešsaistes nodarbības).

- 6) Sadarbība ar latviešu valodas skolotāju, ja rodas kāds ar valodas izpratni saistīts jautājums vai nepieciešamība pēc noteiktiem informācijas avotiem, tādā veidā skolēniem demonstrējot, ka latviešu valodas apguve nav attiecināma tikai uz viena konkrēta mācību priekšmeta stundām.

PIEMĒRI

- ➔ Kopā ar latviešu valodas skolotājiem vēlams pārrunāt skolēnu sniegumu.
- ➔ Lai novērtētu skolēnu valodas zināšanu līmeni, var izmantot valodas prasmes līmeņus (sk. 1. pielikumu).
- ➔ Jāizmanto skolēna esošo latviešu valodas zināšanu stiprās puses, piemēram, bieži ir novērojams, ka tie, kam latviešu valoda nav dzimtā, vieglāk izprot vienkāršākās sintaktiskās konstrukcijas, iemācās vārdu locīšanu – tas ir jāpamana un jāatbalsta, lai sekmētu turpmāku motivāciju un vēlmi mācīties.

- ➔ Latviešu valodas skolotājam var palūgt konkrētajā klasē noteiktos ortogrāfijas, interpunkcijas, gramatikas vai stilistikas kritērijus, kurus turpmāk var izmantot arī savā priekšmetā – mācību situācijā, kad skolēniem jāveido teksts.
- ➔ Iedvesmojoties no svešvalodu skolotājiem, mācību procesā var veidot diferencētus valodas uzdevumus, piemēram, izmantot tekstu ar tukšām vietām, kurās skolēns ieraksta trūkstošos vārdus vai vārdu savienojumus, vai, veidojot tekstu, piedāvāt paraugu ar citu tekstu.
- ➔ Jebkurā mācību priekšmetā ir svarīgi, ka daļā no mācību procesa ir iespēja rakstīt kļūdu labojumus, izlabojot savas kļūdas. Tā nebūs summatīvā vērtējuma uzlabošana, bet gan iespēja skolēnam vizuāli ieraudzīt pareizrakstību un atcerēties turpmāk ielikt garumzīmes vai komatus savā tekstā.

- 7) Mācību procesā svarīgi lietot visas valodas prasmes, lai skolēni gan klausās un lasa, gan runā un raksta.

Ikviens skolotājs izmanto dažādas mācīšanās metodes un formas, variē tās, arī domājot par valodas attīstīšanu. Mācību stundā laiks ir ierobežots 40 minūtēs, tādēļ ir svarīgi noturēt skolēnu uzmanību un nepārtraukti būt iesaistītiem mācību procesā. Vēlams paturēt prātā, ka pat pieaugušajiem ir grūti tik ilgi noturēt uzmanību tikai klausoties, tādēļ ir svarīgi dažādot visas četras valodas prasmes – klausīšanos, lasīšanu, runāšanu un rakstīšanu – jebkurā mācību priekšmetā. Šīs prasmes lielākoties ir secīgas, jo neviens nav iemācījies runāt valodā, kuru pirms tam nav dzirdējis. Klausīšanās un lasīšana ir prasmes, ar kurām skolēni uztver valodu, savukārt runāšana un rakstīšana ir valodas producēšana.

Dažkārt skolēnam, mācoties papildu valodu, ir vieglāk rakstīt nekā runāt, un runāšana var sekot pēc rakstīšanas. Atkarībā no vecumposma, valodas līmeņa un mācību priekšmeta svarīgi līdzsvarot un dažādot šo prasmju izmantošanu stundās. Savukārt stundas noslēgumā būtu jāpārrunā, kas ar katru valodas prasmi tika darīts: „Ko lasījām, klausījāmies, runājām un rakstījām?” Tas jebkurā mācību priekšmetā veicinās skolēnu metalingvistisko domāšanu jeb domāšanu par valodas jautājumiem.

PIEMĒRI

- ➔ Matemātikas stundā: skolotājs mutiski izskaidro uzdevuma risināšanas gaitu, skolēni izlasa uzdevuma nosacījumus, izskaidro risinājumu partnerim un pieraksta darbības vai secinājumus.
- ➔ „Lifta runa”. Metode izmantojama, sadarbojoties ar latviešu valodas skolotāju, vēlāk savā priekšmetā – atkārtoti. Metodes pamatā ir mērķis, lai skolēni formulētu domu īsi, precīzi, argumentēti. Tā ir izmantojama, gan veidojot viedokli vēsturē, sociālajās zinībās, gan prezentējot patstāvīgā darba veikumu fizikā u. c. (sk., piemēram, materiālu [„Vērtēšanas piemērs lifta runas snieguma uzlabošanai”](#)).

- 8) Stundas norisē var iekļaut skolēnu sarunas pāros, lai veicinātu valodas producēšanu, izmantojot iepriekš apgūtos vārdus un frāzes. Nekoncentrējot uzmanību uz valodas lietojuma gramatisko precizitāti, būtiski radīt drošu vidi, kurā skolēni uzdrošinās izmēģināt jauno valodu, brīvi komunicēt un praktizēt saziņu ar partneri, neizjūtot papildu spiedi, kas var rasties, uzrunājot skolotāju kā autoritāti vai uzstājoties klasesbiedru priekšā.

PIEMĒRS

- ➔ Skaidrojot mācību materiālu, skolēnus var aicināt reflektēt par skolotāja teikto, pāros izrunājot dzirdēto, veidojot uztvertā vizualizāciju vai pārfrāzējumu, piemēram, skolēni izstrādā Māras Svīres stāsta „Limuzīns Jāņu nakts krāsā” fragmenta un pēc stāsta motīviem veidotās filmas attēlu kolāžas.

38. attēls. Skolēnu veidotās kolāžas.

Kā stundā strādāt ar jaunajiem vārdiem?

Darbs ar jaunajiem vārdiem ir aktuāls jebkurā mācību priekšmetā. Reizēm tos sauc par atslēgvārdiem, tie var būt arī nozīmīgi jēdzieni vai termini, un tie atver noteiktu tematu un paplašina izpratni par mācību vielu. Valodai ir nozīmīga loma sarežģītu procesu izpratnē, piemēram, dabaszinībās skolēns var sākt attīstīt savu domu, sakot: „Tur ir..., nu..., tādi ūdens punktiņi, kas rodas, kad vāks ir silts vai karsts... laikam...” Lietojot terminus, var noformulēt un precizāk izteikt savu domu, piemēram: „Karsēšanas laikā ūdens temperatūra paaugstinās. Kad tā sasniedz 100 °C, sākas vārīšanās un veidojas tvaiks.” Nozares jēdzieni un termini palīdz strukturēt domāšanas procesu un veidot izpratni par norišu secību, piemēram: „Karsēšanas laikā ūdens kļūst karsts. Tas pārvēršas ūdens tvaikos. Tvaiks saskarē ar aukstu virsmu atdziest. Tas pārvēršas mazās pilēs – veidojas kondensāts.” Precīzas, mācību jomai raksturīgas speciālās leksikas (kādam nozarei raksturīgas valodas) lietojums ne tikai liecina par apgūtu saturu, bet ļauj nepārprotami saprast izteikto domu (runāt „vienā valodā”).

Darbā ar jaunajiem vārdiem svarīga diferenciacija. Visticamāk, vienā klasē būs skolēni, kuriem, pirms iedziļināties tēmā, ir nepieciešamas pamata valodas prasmes, savukārt citiem skolēniem būs vajadzīgs atgādinājums par jauno vārdu lietojumu.

IETEIKUMI

- 1) Sākot temata apguvi, jādefinē galvenie apgūstamie vārdi – jēdzieni, būtiski ar tēmu saistīti vārdi un priekšmeta termini –, ieplānojot laiku to apguvei, izpratnes nostiprināšanai un pakāpeniskai iekļaušanai aktīvajā vārdu krājumā.
- 2) Laiks nepieciešams arī no jauna apgūtu vārdu izrunas trenēšanai, dažkārt noteikti vārdi, jo īpaši kādi garāki vārdi vai salikteni, var sagādāt izrunas grūtības. Vieglāk ir izrunāt vārdu pa daļām, piemēram, apgūstot vārdu „bruņinieks”, var mācīties gan šā vārda nozīmi, gan izrunu un radniecīgus vārdus: „bruņas”, „apbruņošanās” u. c.

- 3) Skolēniem ar zemu valodas līmeni (A0–A1, sk. 1. pielikumu) un skolēniem, kuri mācību stundās lielākoties klusē, ir svarīgi, ka jaunie jēdzieni vai citi vārdi tiek bieži atkārtoti arvien jaunās situācijās. Var izmantot vienus un tos pašus vārdus katru stundu, nevis katru reizi jaunus, tikai pakāpeniski pievienojot citus apgūstamos vārdus.

PIEMĒRI MATEMĀTIKĀ

- + pieskaitīt, pielikt, pievienot, pienākt klāt u. c.
- atņemt, noņemt, nogriezt, izliet u. c.
- 5 ir lielāks nekā 3
- 5 nav mazāks kā 3
- 5 ir lielāks par 3
- Saīsinājumu rakstība: mm, cm, dm, g, kg u. c.

- 4) Valodas apgūšanas sākumposmā vēlams izmantot vienus un tos pašus vārdus vai izteicienu formulējumus, taču vēlāk pakāpeniski vajadzētu lietot arī sinonīmus vai sinonīmiskas frāzes, katram kontekstam vairāk iederīgus vārdus, piemēram, matemātikā mācīt, ka ar + zīmi var apzīmēt ne tikai to, ka kaut ko pieskaita, pieliek klāt vai pievieno. Teksta uzdevumos saskaitīšanas darbība būs jāveic arī tad, ja, piemēram, ir uzrakstīts: „Uz ielas atradās trīs cilvēki un **pienāca klāt** vēl seši.”
- 5) Ja plānots apgūt daudzus jaunus jēdzienus, ieteicams veidot individuāli ērti izmantojamas vai klases telpā redzamas atgādnis ar vārdu skaidrojumiem, ko izmantot mācību darbā. Atgādņu izveide var būt arī viens no mācību uzdevumiem skolēniem, īpaši tēmas apguves sākumā.

PIEMĒRI

- Terminu matemātikā: daļa, skaitītājs, saucējs.
- Vienkārša atgāadne: vārds + zīmējums; vārds + viens paskaidrojošs vārds vai vārdu savienojums; vārds + darbība.
- daļa → skolēns zīmē apla diagrammu jeb „picu”
- skaitītājs → augšā
- saucējs → apakšā

Skolēni veido individuālas atgādnis.

Var veidot atgādni, ko novietot klasē pie sienas.

Skolēni grupās veido kartīšu komplektu.

Skolotājs veido atslēgvārdu darba lapu.

→ Terminu dabaszinībās: sakne, stumbrs, lapa.

Nozīmes skaidrošana bez gariem tekstiem: attēls + vārds, īss teikums un piemērs no ikdienas.

- „Sakne – auga daļa zem zemes. Tā dzer ūdeni.” (Skolotājs rāda attēlu vai dzīvu augu.)

Svarīgi, lai vārdi ir redzami uz tāfeles visas stundas laikā.

Spēles un mācību darbības vārdu izpratnes nostiprināšanai

- „Parādi un pasaki”: skolotājs pasaka vārdu, skolēns norāda uz atbilstošu attēlu, parāda uz tāfeles vai pasaka vienu vārdu skaidrojumam.
- „Pareizi/nepareizi”: skolotājs pasaka teikumu, skolēni rāda 👍 vai 👎 : „Sakne aug virs zemes.” 👎

- 6) Daudzveidīgi uzdevumi, lai nostiprinātu jēdzienu un terminu izpratni, piemēram, meklēt atbilstošo skaidrojumu; ievietot atbilstošu vārdu tekstā tukšajās vietās; savienot atbilstošus vārdus; krustvārdu mīkla; burtu režģis.

PIEMĒRS

- Tā vietā, lai izskaidrotu visu teoriju, var:
 - izvēlēties 2–3 svarīgākos jēdzienus vai terminus;
 - izmantot attēlus, shēmas vai piemērus;
 - ļaut skolēniem strādāt pāros un formulēt atbildes īsos teikumos.

- 7) Skolēniem, kuri spēj komunicēt latviski (A2 un augstāk) un kuri ir apguvuši pamatfrāzes/terminus/jēdzienus, svarīgi valodu attīstīt un variēt. Īpaši nozīmīgi ir dzirdēt daudzveidīgus valodas piemērus. Šajā gadījumā skolotājam autentiskās dzīves situācijās ir ieteikums variēt ar savu valodu.

PIEMĒRI

- ➔ Valodas dažādošana testu variantu atbildēs: „JĀ/NĒ. Patiess/Aplams. Pareizi/Nepareizi. Piekritu/Nepiekritu.”
- ➔ Var izmantot tiešsaistes vārdnīcas:
 - [Saziņas tilts](#)
 - [Tezaurs](#)
 - [e-pupa](#)
- ➔ Frazeloģismu izmantošana, piemēram, uzdevumos par frazeoloģismiem, iesaistot frazeoloģismus dzīvajā sarunvalodā un izmantojot tos stundas beigu izvērtējumā kā „izejas biļeti” – noteikts frazeoloģisms jāiesaista savā teikumā.

8) Neatkarīgi no valodas līmeņa stundas beigās svarīgi atgriezties pie atslēgvārdiem.

PIEMĒRI

- ➔ „Nosauc vienu vārdu, ko šodien iemācījies!”
- ➔ „Uzraksti trīs jaunus jēdzienus par šodienas tēmu!”
- ➔ „Kā sauc auga daļu, kas atrodas zem zemes?”

Kā stundā iesaistīt skolēnus ar atšķirīgiem latviešu valodas līmeņiem?

Vienā klasē, domājams, būs skolēni ar dažādiem latviešu valodas līmeņiem. Ieteikumi saistībā ar diferenciāciju šeit ir kā atgādinājums, ka skolotājs var atbalstīt skolēnus, un ir īpaši nozīmīgi, ja atšķirīgs ir ne tikai zināšanu līmenis priekšmetā, bet arī valodas līmenis.

IETEIKUMI

- 1) Uzdevumi/teksti ar atšķirīgu sarežģītības līmeni un atšķirīgiem atbalsta mehānismiem, piemēram, elektroniskiem tulkošanas vai valodas pārveides rīkiem, veicot uzdevumu pāros, samazinot teksta apjomu vai izmantojot vieglo valodu.

PIEMĒRS

- ➔ Informācija par to, kas ir vieglā valoda un kā to izmantot: sk., piemēram, materiālu [„Vieglā valoda”](#).
 - Izdevumi vieglajā valodā: sk., piemēram, [Latvijas Neredzīgo bibliotēkas apkopotos materiālus](#).
 - [Latvijas Sabiedriskā medija ziņas vieglajā valodā](#).
 - Skolēniem ar zemāku valodas līmeni var piedāvāt tekstu vieglajā valodā, izmantojot [vieglās valodas rīku](#) Latvijas valsts pārvaldes valodas tehnoloģiju platformā [„Hugo.lv”](#).

- 2) Darba formu dažādošana. Papildus individuālam darbam vēlams ieplānot arī pāru darbus, lai skolēniem būtu iespēja producēt valodu bez vērtēšanas, kā arī grupu darbus, katram skolēnam piešķirot atbildību/lomu atbilstoši valodas un zināšanu līmenim.

PIEMĒRI

- ➔ Darbs ar tekstu, kurā izlaisti vārdi vai frāzes, vai pat teikuma daļas, jeb informācijas apmaiņas uzdevums. Skolēni saņem tekstu ar izlaistām teksta daļām un drīkst uzdot jautājumus skolotājam, lai aizpildītu tukšās vietas tekstā. Skolotājs drīkst atbildēt tikai ar jā/nē un atbildes uz vieniem un tiem pašiem jautājumiem neatkārtoti. Kad metode ar skolotāju apgūta, var veikt uzdevumu grupās, kur vienam no skolēniem ir pilnais teksta variants un viņš ieņem skolotāja lomu grupā, atbildot uz jautājumiem. Metode veicina gan skolēnu valodas attīstīšanu, gan jautājumu uzdošanas tehniku.
- ➔ Pāru diktāts. Skolēniem tiek izdalīti viena teksta atšķirīgi nepilnīgi varianti, viņi lasa viens otram savu tekstu un par tukšajām vietām uzdod jautājumus. Katram jāaizpilda savs teksta variants.
- ➔ Skriešanas diktāts. Darbs pāros vai komandās, to var veikt klasē, gaitenī vai ārpus skolas telpām. Teksts tiek novietots, piemēram, uz galda pie tāfeles. Skolēns, kuram iedalīta „skrējēja” loma, izlasa un iegaumē teikumu vai teksta daļu, tad skriešus dodas pie klases otrā galā esošā spēles partnera, lai nodiktētu teikumu „rakstītājam”, kurš teksta daļu pieraksta. Šajā mācību darbībā tiek izmantotas visas valodas prasmes: lasīšana, runāšana, klausīšanās un rakstīšana.

- 3) Pēc stundas vērtīgi izvērtēt, vai ieplānotais bija samērīgs attiecībā pret tam stundā atvēlēto laiku, un nākamreiz jāņem vērā izvērtējuma secinājumi,

uzdevumu pielāgojot konkrētajai klasei. Vēlams ieplānot, lai skolēni regulāri veic savu darbu/tekstu analīzi – lai apzinātos, kur atrodas savā valodas apgūšanas procesā un lai atzīmētu savus panākumus.

PIEMĒRS

→ Stāsta rakstīšanas pašpārbaude

Nr. p. k.	Kritērijs	Jā	Daļēji	Nē
1.	Ir stāsts par vasaras piedzīvojumiem.			
2.	Stāstam ir virsraksts.			
3.	Stāstam ir ievads, galvenā daļa un nobeigums.			
4.	Stāstā ir iekļauti 10–20 sinonīmi no krustvārdu mīklas.			
5.	Visi iekļautie sinonīmi ir pasvītroti.			
6.	Stāsts ir interesants.			

- Pašvadītas mācīšanās veicināšana, mudinot skolēnus izteikt pieņēmumus/izvirzīt hipotēzes, kuras skolotājs palīdz pārbaudīt, atbildes balstot teorijā. Šāda pieeja skolēniem palīdz attīstīt pieņēmuma/hipotēzes formulēšanas un pārbaudīšanas/pierādīšanas prasmi.
- Balstu metode: dod papildu mācīšanās soļus. Lai atbalstītu skolēnus, mācot viņus latviešu valodā kā otrajā valodā, ieteicams viņiem piedāvāt teikumu struktūru balstus, piemēram, teikuma sākumu, uzvedinošus jautājumus u. tml. Stundas mērķi vēlams sadalīt mazākos uzdevumos un katru uzdevumu vēl atsevišķās daļās, lai skolēniem būtu iespēja stundā virzīties pakāpeniski un sekot līdzi stundas norisei arī tad, ja viņi tikko sākuši apgūt valodu.

Ko darīt, ja skolēni mācību stundā klusē?

Trīs mēnešus ilgušā etnogrāfiskā pētījumā 2025. gadā Latvijas skolā ar mazākumtautību bērniem tika novērots, ka skolēniem lielākoties bija tendence stundās klusēt, savukārt starpbrīžos ekspresīvi runāt savā dzimtajā valodā (Munch 2025). Klusēšana stundās gan ne vienmēr nozīmē, ka skolēni nepiedalās mācību stundas procesā. Klusēšana, mācoties citā, ne dzimtajā, valodā, var būt viens no resursiem, kā valodu apgūt. Valodniecības pētnieki ir aprakstījuši, ka jaunas valodas apguvē bieži novērojams tā sauktais klusuma periods. Šajā laikā mācīšanās nereti notiek caur klusu līdzdalību mācību procesā, un pamazām skolēni attīsta daudzvalodīgas prasmes. Tādējādi klusēšana tiek skaidrota kā daļa no savstarpējā saskarsmē balstīta valodas apguves procesa (Krashen 1981; Ohta 2001; Bligh 2014). Skolēni bieži izmanto arī iekšējo runu – domāšanu citā valodā savā prātā –, kas ir daļa no saziņas un valodas apguves procesa. Katram, kurš mācās citā, ne dzimtajā, valodā, ir nepieciešams laiks, lai to apgūtu. Jebkuras jaunas valodas mācīšanās sākas ar uztveri. Tas nozīmē, ka skolēniem, kuri nesen sākuši apgūt latviešu valodu, visticamāk, būs noteikts „klausīšanās jeb klusuma periods”, kad būs grūti izteikties. Tam var būt gan psiholoģiski, gan lingvistiski, gan sociāli iemesli, taču svarīgākais ir būt atvērtam un saprotošam pret katra skolēna dinamisko ceļu uz jaunas valodas apgūšanu. Visbūtiskākais ir uzsvērt un apzināties katru „mazo uzvaru”, lai turpinātu saskatīt izaugsmi arī tad, ja šķiet, ka „nekas nesanāk”, „es nevaru pateikt to, ko gribu” vai „man valodas nepadodas”.

Laiks ir būtisks faktors valodas apguvē, jo valodas mācīšanās ir kontinuāla un nekad nav pabeigta, kas cilvēkā, kurš apgūst valodu, var radīt nebeidzamības/bezgalības sajūtu.

IETEIKUMI

- Atbalsts un iedrošinājums ikvienam izteikties, pat ja kādam tas sanāk neveikli un lēni, pietrūkst vārdu. Vēlams censties skaidrot, nevis tulkot, jo tas skolēnam palīdz valodu apgūt labāk, piemēram, skolotājs var palīdzēt, pasakot sinonīmisku jēdzienu, sniedzot aprakstu, skaidrojumu, ja skolēns neizprot kādu vārdu.

PIEMĒRI

- ➔ Darba lapās var izmantot krāsainus marķierus, lai izceltu tieši valodiski jauno, sarežģīto informāciju.
- ➔ Aicinājums skolēniem veikt sev nepieciešamos skaidrojumus un komentārus gan darba lapās, gan pierakstos, piemēram, klades pēdējās lappusēs, kur atzīmēt jaunus vārdus un to skaidrojumu.

- 2) Aicinājums klases vai grupas biedriem būt par atbalstu situācijās, kad kādam ir aizmirsies kāds vārds, ir grūti formulēt domu, aktīvi iesaistot skolēnus un ļaujot latviešu valodas lietošanai kļūt par kopīgu piedzīvojumu. Tas veido arī cieņpilnas un draudzīgas attiecības.

PIEMĒRI

- ➔ Sarežģītākos vārdus skolotājam vēlams gan izrunāt, gan uzrakstīt, aicinot skolēnus arī pašiem fiksēt tos pierakstos.
- ➔ Būtiski skaļi un skaidri izrunāt un stundā vairākkārt lietot no jauna apgūtos vārdus, jo īpaši mācību materiālos sastopamos jēdzienus un terminus.

Ko darīt, ja skolēni pāru/grupu darbā nerunā latviešu valodā?

Daudzi skolēni ir pieraduši savstarpēji sarunāties krieviski vai citā svešvalodā, tādēļ, strādājot pāru un grupu darbos, īpaši jāuzsver pastāvīga latviešu valodas izmantošana. Ir tikai dabiski, ka ieradumus ir grūti mainīt, taču svarīgi pievērst uzmanību skolēnu metalingvistiskajai domāšanai jeb apziņai par savu valodas mācīšanos.

Veidojot pāru/grupu darbus, vēlams paturēt prātā, ka, jo vairāk individuālas atbildības būs skolēniem – darbs mazās grupās, strukturēts uzdevums un skaidras lomas –, jo vairāk skolēni lietos latviešu valodu.

IETEIKUMI

- 1) Mācību gada sākumā vēlams diskusija par to, ka pāru un grupu darbi ir iespēja kopīgi pilnveidot un attīstīt latviešu valodas zināšanas, jo intensīvs valodas lietojums ļauj gan paplašināt vārdu krājumu, gan formulēt mācību vielai atbilstošas idejas un apgalvojumus. Šāda pieeja ļauj skolēniem pašiem formulēt ieguvumus, ja viņi savstarpējā komunikācijā runās tikai latviešu valodā.
- 2) Vēlams veidot tādas skolēnu grupas, kurās būtu skolēni ar dažādu līmeņu latviešu valodas prasmēm. Iespējams, skolēniem, kuri starpbrīžos nav pieraduši savstarpēji komunicēt, ir vieglāk trenēties kopā stundās. Draugi biežāk pāries uz dzimto valodu, jo, esot kopā, ir pieraduši runāt dzimtajā valodā, savukārt nejaušās vai mērķtiecīgi izveidotās grupās skolēniem būs vieglāk mainīt šo ieradumu. Skolotājs pazīst skolēnus savās stundās, tādēļ nav jābaidās izmēģināt dažādus grupu veidošanas variantus, un, ja skolēni ir motivēti, viņus var iesaistīt diskusijā, kā, viņuprāt, visvieglāk trenēties un uzlabot latviešu valodas prasmes.

PIEMĒRI

- ➔ Kontrolēts runāšanas maksimums – uzdevumi pāros, kuros abiem skolēniem ir līdzīgs valodas līmenis. Atbalsts runāšanas procesam sniedzams, uzrakstot priekšā skaidras frāzes. Laiks – 3–4 minūtes, pēc kurām jāmaina sarunas partneri.
- ➔ Atbildīgās lomas – tiek izveidotas 3–4 cilvēku grupas, lai katram skolēnam dotu iespēju runāt un trenēties valodas lietošanā. Grupā var būt skolēni, kuriem ir dažādi valodas līmeņi, taču jāsadala konkrētas lomas/atbildības. Grupas darbs jāprezentē.

Lomu piemēri, kurus var papildināt un apvienot.

- Runātājs/prezentētājs.
- Jautājumu uzdevējs.
- Laika kontrolieris.
- Pierakstītājs.
- Dizainers.
- Valodas uzraugs (atgādina lietot latviešu valodu).

- 3) Svarīgi informēt skolēnus, ka skolotājs ir palīgs – ne tikai, lai veiktu mācību uzdevumus, bet arī tad, ja rodas grūtības tieši valodas lietojumā, izpratnē, formulējumā. Arī tad, ja skolēnu latviešu valodas prasmes vēl nav tādā līmenī, lai varētu brīvi izteikties, skolotājam ir svarīgi turpināt izteikties un atbildēt latviešu valodā. Reizēm ar skolēniem var izmantot atkārtotānu latviešu valodā. Piemēram, ja skolēns atbild, izmantojot citu valodu vai daļēji jaucot valodas, skolotājs var atkārtot teikumu precīzā latviešu valodā un aicināt skolēnu izlabot savu sakāmo. Šajā gadījumā jāatceras, ka pārmērīga atkārtošana var izjaukt komunikācijas mērķi, un vienmēr individuāli jāizvērtē, kurā gadījumā fokusēties uz precīzu valodu un kurā svarīgāka ir nodotā informācija un mācību saturs. Bieži skolēniem ar zemu pašvērtējumu ir svarīgāk saņemt pozitīvu atgriezenisko saiti par pareizu atbildi, lai veicinātu viņus droši izteikties un lietot latviešu valodu arī turpmāk (pat ja izteikums ir veidots ar gramatikas kļūdām vai neprecīzi).
- 4) Vēlams mudināt skolēnus novērtēt savas latviešu valodas zināšanas, uzsverot viņu atbildību par šo zināšanu pilnveidošanu un attīstību. Var izmantot savas vērtēšanas tabulas, kurās tiek uzsvērts, kas katra skolēna situācijā ir visaktuālākais, piemēram, skolēni runā pēc iespējas vairāk, izmanto jaunapgūtos terminus, analizē un izdara secinājumus, spēj veidot datu kopsavilkumu vai sasaistīt tēmu ar savu personīgo pieredzi.

PIEMĒRS

- ➔ Picas metode. Pēc grupu darba skolēni grupās izveido apla diagrammu – „picu” –, kurā iedalīts, cik procentuāli katrs no grupas dalībniekiem runājis latviski. Būtiski ar skolēniem pārrunāt, ka mērķis ir līdzvērtīgs sadalījums, nevis tas, ka varbūt kāds nerunā nemaz, bet kāds runā citu vietā.
- ➔ Izmantojot valodas prasmes līmeņus, var ļaut skolēniem izvērtēt savu valodas prasmi (sk. 1. pielikumu). Ja iespējams, skolotājs var skolēnu vērtējumu salīdzināt ar savu. Šo sarunu atkārtot, pamanot attieksmes un zināšanu progresu.

Kā strādāt ar garu, satura ziņā apjomīgu tekstu?

Apgūstot latviešu valodu, noteikti pienāks brīdis, kad skolēns sastapsies ar garu, apjomīgu un savām spējām šķietami nepiemērotu tekstu. Lai varētu to izlasīt un, pats galvenais, saprast, veidot izpratni par teksta tematiku, problemātiku, sižetu utt., var izmantot dažādas metodes, tālāk tekstā – dažas no tām.

- 1) Būtiski ir skolēnu iedrošināt veicamajam uzdevumam, pirms teksta lasīšanas veicot sagatavošanās uzdevumus, piemēram:
 - a) kopā pārrunā teksta virsrakstu;
 - b) ja ir ilustrācijas, tad veido sarunu par tām;
 - c) strādā ar vārdiem, kas prognozējami varētu būt skolēnam vēl nezināmi;
 - d) uzsāk diskusiju par teksta saturā esošajiem problēmjautājumiem.
- 2) Aktualizēt tekstā rindkopas. Sākotnēji var pat tās saskaitīt, lai skolēni izprastu veicamā uzdevuma apmēru un varētu pašvadīti kontrolēt darba apjomu. Tad, izvēloties uzdevumus atbilstoši vecumposmam, valodas apguves līmenim, skolotājs var rosināt, piemēram:
 - a) veidot nelielus virsrakstus katrai rindkopai;
 - b) izrakstīt 3–5 atslēgas vārdus;
 - c) formulēt rindkopas galveno domu, autora mērķi, nolūku;
 - d) izdomāt jautājumus par lasīto;
 - e) izrakstīt norādītos valodas līdzekļus, noteiktas leksikas grupas vai gramatiskās kategorijas, vārdšķiras (īpašvārdus, terminus, divdabja teicienus utt.).

Lai darbs nebūtu vienvēidīgs, darba gaitā var mainīt uzdevuma nosacījumus, piemēram,

- a) kādai rindkopai uzzīmēt ilustrāciju, shematisku attēlojumu;
- b) izteikt minējumus, kas notiks tālāk;
- c) papildināt ar savu tekstu utt.

Ir ērti, ja blakus tekstam ir vieta skolēna piezīmēm, tas nodrošina uzdevuma pārskatāmību.

PIEMĒRS

→ Mācoties par vārdšķirām, var izmantot kādu daiļliteratūras vai publicistikas tekstu, kur katrā rindkopā nosaka noteiktu vārdšķiru.

Atkārtojums 10. klasē par nomeniem, pronomeniem.

Uzdevumi. 1. Pasvītro vietniekvārdus! 2. Nosaki to grupu! 3. Uzraksti secinājumus, kā tu raksturotu vietniekvārdu izmantošanas nolūkus S. Kuzmina tekstā! Vai vietniekvārdu lietojumam ir kāda ietekme uz autora rakstišanas stilu?

Runādams par šiem jaunā laika simboliem, mūsu Horācijs droši vien bija domājis kaut kādas valstiskas, ideoloģiskas lietas – karogus, ģerboņus, dzejas un nezin kādas himnas, kā arī tos iedvesmas pārpilnos momentus, kad visa sabiedrība augstākā mērķa vārdā tiešā un pārnēstā nozīmē sadodas rokās, gatava kuru katru brīdi krist un noasiņot par sevis kopīgi izraudzīto dzīves kārtību. Horācija paaudzes jūtīgākie ideālisti un niknākie disidenti šos simbolus bija uzlūkojuši pilnā krāšņumā. Bet no mūsu – bērnu – piezemētā skatpunkta jaunā dzīve bija ietērpta pavisam citās dekorācijās. Mūsu dienas kārtību noteica strelkas Festiņā pie „Oreola”, nakts vidū grandošie šāvieni, pašpārliecinātie jaunieši bembjos un mersedesos, mācību grāmatas ar krāsainām bildēm, Stīvs Tailers, kurš „varētu palikt nomodā, lai tikai dzirdētu tavu elpu”, seriāls „Glābējzvērs” un, protams, spēcīgā, neapturamā reklāmu straume televīzijā, avīzēs, žurnālos, ielās, veikalos un kioskos: *Enjoy Coca Cola! Snickers. Izsalcis? Kurš gaidīs? Wagon wheels – un tu esi uzvarētājs.*

Teksts no S. Kuzmina romāna „Hohma”
nodaļas „Tēvoča Bena saldiskābā mērce”

- 3) Daiļliteratūras darba apgūvē var zīmēt kompozīcijas līkni, kad skolēni atrod atbilstošu teksta daļu ievadam jeb ekspozīcijai, sarežģījumam, kulminācijai, atslābumam, atrisinājumam. Tāpat var zīmēt emociju līkni, atzīmējot uz tās varoņu emocijas: prieku, dusmas, sajūsmu, vilšanos utt.
- 4) Teksta lasīšanas gaitā skolēnus var mudināt iekrāsot ar krāsainiem marķieriem vai pasvītrot ar krāsu zīmuļiem, flomāsteriem. Atbilstoši lasīšanas mērķim skolēni ar vienu krāsu var iekrāsot, piemēram, vēsturiskus faktus, ar citu – personu aprakstus, vēl ar citu – attēlotā notikuma ietekmi nākotnē utt. Ieteicams izvēlēties 3–5 kritērijus iekrāsošanai, lai veiktais uzdevums būtu arī viegli uztverams.
- 5) Kā liecina pieredze, skolēniem jēgpilns un motivējošs uzdevums ir nezināmo vārdu vai frāžu apvilksana vai izrakstīšana no teksta. To apzināšana un apguve var būt kā kopīga saruna klasē, jo skolēnu noteiktu vārdu zināšanas atšķirsies, un viņi varēs cits citam daudzus vārdus izskaidrot. Tāpat var paredzēt darbu ar vārdnīcām, digitāliem resursiem.
- 6) Ik pēc kādas teksta daļas var ievietot dažus jautājumus par izlasīto. Tie var būt gan atvērtie jautājumi, kas precizē teksta saturu un lasītāja izpratni par to, gan apgalvojumi, par kuriem skolēniem jānorāda patiesums vai kļūdainība, nepabeigtie teikumi.
- 7) Ik pēc kādas teksta daļas izlasīšanas var arī pārrunāt ar skolēniem aktuālu problemātiku, meklēt sasaisti ar viņu pieredzi. Tas ir pateicīgs uzdevums, ja teksts skar viņiem aktuālus tematus, piemēram, lasot Gundegas Repšes romānu „Alvas kliedziens” pamatskolas posmā, aktualizēt pusaudžu pasaules izjūtu: sevis pieņemšanu, attiecības starp zēniem un meitenēm, iesauku došanu utt.
- 8) Pēc teksta izlasīšanas un uzdevumu paveikšanas noteikti jāparedz iespēja skolēniem formulēt savas jauniegūtās zināšanas. Tās var būt pārrunas klasē, grafisko organizatoru (domu karšu, shematiska zīmējuma u. c.) veidošana kā individuāli, tā grupās, kopsavilkuma rakstīšana, atziņu formulēšana.

4. nodaļa

MĀCĪBU VIDE PIRMSSKOLĀ UN SKOLĀ

Lasot plašāku daiļliteratūras darbu, var praktizēt nevis norādi „Izlasi grāmatu!”, bet noteikt konkrētu izlasāmo lappušu skaitu vai, ja darba struktūra to pieļauj, lasīt pa nodaļām.

Piemēram, ļoti pateicīga ir Māras Svīres grāmata „Limuzīns Jāņu nakts krāsā”, kas piemērota vidusskolas posma skolēniem (sk. arī iepriekš piemēru, 38. attēlu).

Darbā var izmantot SOLO taksonomijas principus, piemēram, analizējot romāna 1. nodaļu. **Sasniedzamais rezultāts:** 1) nosaka leksisko līdzekļu lietojumu romānā „Limuzīns Jāņu nakts krāsā” (1. nodaļā) un 2) veido radošu tekstu par M. Svīres romāna inspirētu motīvu (loterijā iegūtu auto), izmantojot autorei raksturīgos leksiskos līdzekļus.

SOLO līmenis	Skolēniem veicamais uzdevums	Prognozējamā atbilde
SOLO I. Atsevišķu vārdu skaidrojums.	Lasi romāna 1. nodaļu un izraksti nezināmus vārdus, frāzes! Kopā ar skolotājiem un klasesbiedriem skaidro to nozīmi! Izmanto vārdnīcu!	Tā kā darbs tapis 1979. gadā un raksturo lauku ikdienu, skolēnam var būt nezināmi sadzīves objektu nosaukumi (ratnīca, ceijers u. c.), vecvārdi (burlaks, skunstīgs u. c.), kā arī retāk lietotas leksēmas (sarkt, cūkpriede, nora), sarunvalodas vārdi (mociklets, nudie, vataļāties, dulla u. c.). Tāpat pievēršama uzmanība frazeoloģismiem: „Spļaut dievam acīs”, „turēt grožus”, „raiba kā pupu zieds” u. c.
SOLO II. Izvēlas noteiktas leksēmas, veido ar tām teikumus, formulē attieksmi.	Raksturo un salīdzini, kādus vārdus izmanto autore, lai raksturotu Mirtas attieksmi pret loterijā iegūto mašīnu!	Limuzīns – īpaša, elitāra, neparasta mašīna. Nelaiķe – auksta metāla kā mironis. Mašīnas sirds – dzīva, ja iedarbina. Bode, kapsēta – kāroti galamērķi. Ieteicams arī noskatīties Jāņa Streiča filmas „Limuzīns Jāņu nakts krāsā” fragmentu no 1.30 līdz 3.00 minūtei.

4. nodaļa

MĀCĪBU VIDE PIRMSSKOLĀ UN SKOLĀ

SOLO līmenis	Skolēniem veicamais uzdevums	Prognozējamā atbilde
SOLO III. Veido savu tekstu – risinājumus problēmsituācijai.	Piedāvā padomus, kā Mirta varētu nonākt pie kārotā – braukt uz iecerētajiem galamērķiem. Vari strādāt ar kādu pāri, padomus formulē un fiksē, lai visiem redzams. Citi klasesbiedri/pāri tiek lūgti novērtēt ieteikumu atbilstību nolūkam.	1. Iegūt autovadītāja tiesības. Potenciālā iebilde – sieviete ir cienījamā vecumā. 2. Pārdot un par iegūto naudu apmaksāt taksometra pakalpojumus. Iebilde – laukos nav taksometra. 3. Lūgt kaimiņam aizvest, ļaujot arī viņam lietot auto. Iebilde – Mirtai bail uzticēties. 4. Nodot mantojumā kādam radniekam. Iebilde – radnieki neinteresējas par Mirtas dzīves apstākļiem. 5. Uzdāvināt kādam tuvam cilvēkam. Iebilde – arī uzticams cilvēks var piekrāpt.
SOLO IV. Izmanto iegūtās zināšanas un raksta radošo darbu, izmantojot M. Svīres stilu raksturojošus leksiskos līdzekļus.	Iedomājies, ka loterijā laimē automašīnu. Kādas būtu tavas sajūtas? Kāda izskatītos tava mašīna? Vai tev jau ir autovadītāja tiesības, lai brauktu patstāvīgi? Uzraksti nelielu tēlojumu, stāstu, iederīgi iesaistot vārdus, frazeoloģismus no M. Svīres teksta!	Skolēniem vidusskolas posmā ir aktuāla autovadītāja tiesību iegūšana, patstāvīga pārvietošanās. Jānodrošina iespēja arī iepazīties ar klasesbiedru veikumu, kā arī saņemt atgriezenisko saiti no pedagoga.

Kā 40 minūtēs iemācīt būtiskāko?

Laiks ir būtisks faktors stundu plānošanā. Strādājot ar skolēniem neviendabīgā valodas vidē, jāņem vērā, ka ne vienmēr būs iespējams apgūt visu ieplānoto mācību vielu, jo daļa laika tiek veltīta valodas apguvei. Tāpēc skolotājam mācību plānošana jāšāk ar būtiskāko – ar to, kas šajā tematā skolēniem ir visnepieciešamākais.

IETEIKUMS

Būtiski ar skolēniem pārrunāt katras stundas sasniedzamo rezultātu, pielāgojot to skolēnu spējām un vajadzībām un informējot skolēnus, kas, kā un ar kādu mērķi tiks vērtēts. Sasniedzamo rezultātu var formulēt kā apgalvojumu vai kā problēmjautājumu, uz kuru stundas laikā tiek meklēta atbilde, piemēram: „Kā atšķirt faktu no viedokļa? Kā uzrakstīt vēstuli?” Neatkarīgi no valodas formas svarīgākais ir tas, ka skolēnam ir skaidrs, kas ir stundas fokuss un kādi ir vērtēšanas kritēriji.

PIEMĒRI→ **Matemātika**

- Sasniedzamais rezultāts: „Stundas beigās skolēns spēj noteikt, kura no divām daļām ir lielāka.”
- Kā sasniedzamo rezultātu izskaidrot skolēniem: „Šodien mācīsimies salīdzināt daļas. Ja jūs varēsiet pateikt/norādīt, kura daļa ir lielāka, mērķis būs sasniegts.”
- Vērtēšana: skolēns pareizi izvēlas lielāko daļu, var paskaidrot ar attēlu vai piemēru (vārdiski vai rādot).

→ **Dabaszinības**

- Sasniedzamais rezultāts: „Stundas beigās skolēns spēj nosaukt vismaz trīs auga daļas un to funkcijas.”
- Kā sasniedzamo rezultātu izskaidrot skolēniem: „Mēs mācīsimies par augu. Ja stundas beigās jūs varēsiet nosaukt sakni, stumbru un lapu un pateikt, ko šis auga daļas dara, mērķis būs sasniegts.”
- Vērtēšana: skolēns atpazīst auga daļas attēlā un/vai spēj īsi aprakstīt funkciju, piemēram: „Sakne dzer ūdeni.”

→ **Vēsture**

- Sasniedzamais rezultāts: „Stundas beigās skolēns spēj nosaukt vienu faktu par dzīvi Senajā Romā.”
- Kā sasniedzamo rezultātu izskaidrot skolēniem: „Šodien mēs uzzināsim, kā cilvēki dzīvoja Senajā Romā. Ja stundas beigās varēsiet nosaukt vienu faktu, piemēram, kā viņi dzīvoja vai ko darīja, tas būs pietiekami.”
- Vērtēšana: skolēns nosauc faktu mutvārdos vai rakstiski, var izmantot atslēgvārdus vai attēlu kā atbalstu.

4.2.

Fiziskā telpa: kāda ir grupas un klases iekārtojuma un noformējuma funkcionalitāte un kā tā varētu pildīt papildu lomu latviešu valodas apguves veicināšanā

Atkarībā no skolas, skolēniem un didaktiskajām izvēlēm stundās svarīgi domāt arī par fizisko telpu, kurā skolēni atrodas, lai atbalstītu viņu latviešu valodas attīstību un pilnveidi.

Skolēni sākumā klausās un lasa, tādēļ ir svarīga klases iekārtojuma funkcionalitāte, lai atbalstītu priekšmeta apguvi latviešu valodā. Skolas ir ļoti atšķirīgas, taču visās vērojamas rūpes par skolēna drošību, fizisko labsajūtu, ērtību, jo atbilstoša darba vieta, temperatūra, ventilācija, iespēja mācīties bez blakus trokšņiem ir pamats skolēna atdevei mācību procesam.

Svarīgi pievērst uzmanību, lai (pirms)skolas telpās atrodas:

- pastāvīgi informācijas avoti latviešu valodā, piemēram, skolas noteikumu izvietojums, skolas sauklis, stendi par izglītības iestādes vēsturi, mērķiem, sasniegumiem u. tml.;
- mainīgie informācijas avoti, kurus veido gan skolotāji – atgādnēs, plakāti, tabulas, shēmas par konkrētu tematu u. tml. –, gan skolēni – grupu darbu prezentāciju materiāli, individuāli veidotas atgādnēs, infografikas, atziņu pieraksts uz tāfeles u. tml.

Publiski izvietotajiem materiāliem jābūt korektiem, izvairoties no kļūdām atbilstoši valodas prasmes līmenim, vecumam, bet vienlaikus jātiecas nevis pēc valodiskas sterilitātes, bet pēc teksta funkcionalitātes, izmantošanas mērķa, ko iemācīt vai atgādināt, sasniegšanas. Vēlams bez nosodījuma ar skolēniem pārrunāt valodas lietojuma kļūdas publiskā vidē, jo arī skola ir

publiska vide, bet jāvairās no nosodījuma, aicinot saprast, kā radušās kļūdas, kā tās varētu izlabot, kāpēc to dēļ varētu nesaprast vai pārprast uzrakstīto.

Kā veidot latviešu valodu attīstošu fizisko vidi pirmsskolas grupā un sākumskolas klasē?

Grupas telpa pirmsskolā vai klase sākumskolā var būt bērnu attīstībai atbilstoša mācīšanās vide, kurā bērns novēro, pēta, eksperimentē, gūst mācīšanās pieredzi. Vide, kas rosina iniciatīvas izpausmes, veicina pozitīvu atmosfēru, kurā bērns jūtas piederīgs un cienīts. Daži ieteikumi, ko paredzēt grupas fiziskajā vidē, lai tā būtu atbalstoša bērnam.

- 1) **Bērnu iesaiste grupas/klares vides plānošanā un iekārtošanā** – palielina mācību procesa efektivitāti un motivāciju, bērni savstarpēji sadarbojas un izmanto valodu, turklāt jūtas novērtēti un svarīgi. Nodrošinot bērniem iespēju ietekmēt to, kas notiek grupā/klasē, un palielinot bērnu līdzdalības līmeni, tiek nodrošināta iespēja bērniem kļūt neatkarīgākiem un **atbildīgākiem par savu mācīšanos**. Iekārtojot mācību telpu kopā ar bērniem/skolēniem, pedagogs redz **viņu intereses**, arī vajadzības, kas ir būtisks priekšnosacījums intereses attīstīšanai par latviešu valodu, mācību procesa diferencēšanai. Turklāt tādējādi efektīvi tiek izmantota mācību vide, izslēdzot no konkrētās vides materiālus, par kuriem bērniem zudusi interese un kuri neveicina mācīšanos.

PIEMĒRI

- ➔ Uzsākot mācību gadu, **kopā ar bērniem ieteicams izlemt, kur grupas telpā būs aktivitāšu centri. Vēlams atļaut bērniem izlemt, diskutēt un argumentēt, kāpēc tieši šeit viņi vēlas lasīšanas (dabas, celtniecības u. tml.) stūrīti.**
- ➔ **Bērnu/skolēnu iesaiste atgādņu un nosaukumu gatavošanā, ļaujot viņiem pašiem izlemt, kā tiks nosaukts konkrētās aktivitātes centrs, piemēram, kluču stūris vai čaklie celtnieki u. tml.**
- ➔ Kopā ar bērniem/skolēniem katru dienu var **pierakstīt jaunus vārdus un pielikt tos pie sienas**, tādējādi veidojot atgādni par konkrēto tematu.

39. attēls. Atgādne ar dienas jauno vārdu „ābele” piecus gadus vecu bērnu grupā (avots: Daugavpils pilsētas 24. pirmsskolas izglītības iestādes arhivs (2025), izmantots ar atļauju).

- ➔ **Telpas/klares prezentācija** vecākiem un citu grupu/klašu bērniem, **ļaujot bērniem/skolēniem stāstīt, iepazīstināt, prezentēt** savas grupas telpas/klases iekārtojumu.
- ➔ **Tematiskie stūrīši/stendi ar fotogrāfijām, jauniem vārdiem/attēliem/plakātiem.** Bērniem vieglāk stāstīt, runāt par piedzīvoto, izjusto, redzēto, ja acu priekšā ir vizuāla informācija. Lieliski, ja tās ir fotogrāfijas no bērnu sadzīves/pieredzes.

40. attēls. Runājošā siena „Ceļojums pa Latviju” sešus gadus vecu bērnu grupā. Stendā katra bērna portretfotogrāfija un īss komentārs par ceļojumu (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

4. nodaļa

MĀCĪBU VIDE PIRMSSKOLĀ UN SKOLĀ

- ➔ **Ar bērna roku rakstīti nosaukumi vai citi teksti, zīmēti attēli.** Bērniem jāļauj būt savas vides līdzveidotājiem, izvietojot telpā viņu rakstītus un ilustrētus iederīgus plakātus, uzrakstus u. tml.

41. attēls. Atgādnēs pie ieejas 5–6 gadus vecu bērnu grupas telpā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

42. attēls. Piecus gadus vecu bērnu garderobes skapiši. Septembra sākumā skolotāja piedāvāta atšķirības zīmīte, ko septembra beigās bērns pats papildinājis (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

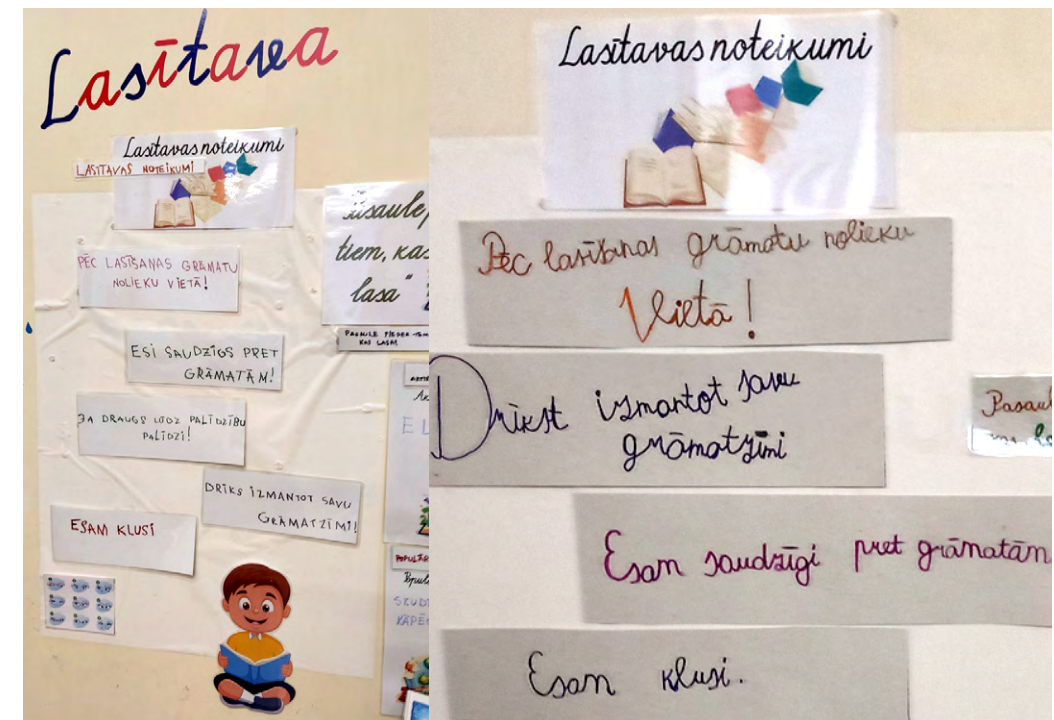
- 2) Kopā ar bērniem izstrādāti grupas, rotaļu stūriša, lasītavas u. tml. **noteikumi**, ļaujot bērniem pašiem tos uzrakstīt, uzzīmēt un pielikt pie sienas.

43. attēls. Bērnu veidoti grupas noteikumi piecus gadus vecu bērnu grupās (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

4. nodaļa

MĀCĪBU VIDE PIRMSSKOLĀ UN SKOLĀ

44. attēls. Bērnu veidoti lasītavas noteikumi piecus un sešus gadus vecu bērnu grupās (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

Skolā, ja skolēniem ir sava klases telpa, var veidot līdzīgus standus. Ja skolēni nav piesaistīti vienai konkrētai klases telpai, var veidot digitālo standu, piemēram, *Padlet* formātā.

IETEIKUMI

- 1) **Kopā ar bērniem veidotas runājošās sienas/grīda/griesti.**
- 2) **Telpas iekārtojums, lai būtu viegli organizēt darbu frontāli, kā arī grupu darbu, diskusijas.** Būtiski parūpēties, lai grupas/klases telpā ir vieta, kur pabūt vienatnē vai pāri un ļauties mierīgam nodarbēm – sarunām, grāmatu lasīšanai, pētišanai –, lai varētu klausīties pasakas, stāstus, dziesmas. Patikama, ērta, saprotama vide, kurā bērns viegli orientējas, rada drošības sajūtu, kas stimulē maņu izmantošanu, klausoties, runājot, jūtoties brīvi un droši izsakoties latviešu valodā.

PIEMĒRI

- ➔ „Sarunu stūrītis”, kur bērni var praktizēt valodu neformālā gaisotnē. Ja iekārto „skatuvi”, „brīvo mikrofonu”, tas palīdz bērnam ne tikai praktizēt valodu, bet arī justies piltiesīgam kopienas (grupas, klases, (pirms)skolas, pilsētas) loceklim, bērniem tiek radīta iespēja dalīties ar savām domām, idejām, ieklausīties citam cita teiktajā.

45. attēls. „Sarunu stūrītis” pirmsskolas grupās (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- ➔ Lomu spēļu zona, kur bērni var spēlēt lomu spēles un simulēt reālas situācijas, izmantojot apgūto valodu.
- ➔ „Lasītava” – tiek izveidots grāmatu stūrītis vai „bibliotēka” ar iespēju norobežoties no skaļām, trokšņainām aktivitātēm. Vēlami ērti sēžamie, plaukts, kur pārskatāmi izvietotas bērnam saistošas grāmatas dažādiem „lasīšanas” līmeņiem, sākot no bilžu grāmatām līdz pat enciklopēdijām.

46. attēls. Lasīšanas stūriši pirmsskolā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

47. attēls. Balsošanas kaste. Izlasītās grāmatas mīlākā varoņa ilustrācijas sešus gadus vecu bērnu grupā (avots: I. Skrimbles fotogrāfija).

48. attēls. „Lasītavas” apmeklējuma uzskaite 5–6 gadus vecu bērnu grupās (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- 3) **Vieta, kur bērni var nolikt savas personiskās lietas** – rotaļlietas, grāmatas, mīļlietiņas. Tas palīdz bērniem rast piederības sajūtu grupai un kopienai, apzināties, ka ikviens ir svarīgs kopienas loceklis neatkarīgi no tā, kurā valodā viņš runā. Sākumskolā iepazīstināt ar garderobi, noteikumiem tajā un to, kā izturēties ar cieņu pret savām un citu mantām. Bērni gūst pieredzi par sabiedrības daudzveidību un mācās cieņu citam pret citu.

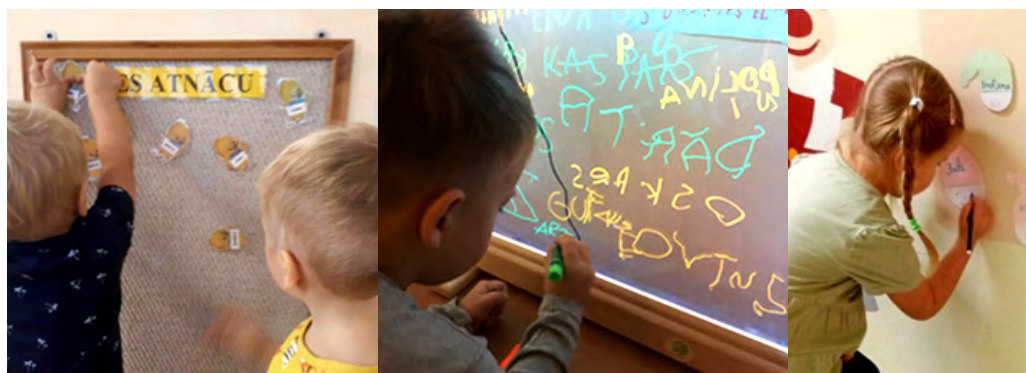
PIEMĒRI

- ➔ Fotostūritis ar bērnu ģimeņu fotogrāfijām, tās var būt arī tematiskas, piemēram, „Mūsu ģimenes Ziemassvētki”, „Mūsu svētku galds”, „Vasaras ceļojums pa Latviju”.
- ➔ Tradīcija „Grāmatu piektdiena” – bērni tiek aicināti atnest no mājām grāmatas, tās ļauts skatīties ikvienam: ņemt rokās, šķirstīt, lasīt, pētīt. Bērni no šī grāmatu klāsta izvēlas trīs grāmatas, kuras lasīt visiem kopā.

49. attēls. Vieta, kur bērni redz, kuru grāmatu šobrīd grupā kopīgi lasa un kuru lasīs nākamo (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- ➔ Ikrīta pierakstīšanās grupiņā – vēlams iekārtot vietu, kur bērns katru rītu var „pierakstīties”, proti, uzrakstīt vai piestiprināt jau uzrakstītu vārdu, fotogrāfiju vai savu piederības zīmīti.

50. attēls. Pierakstīšanās stūriši divus, četrus un sešus gadus vecu bērnu grupās pirmsskolā (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

Kā veidot latviešu valodu attīstošu fizisko vidi klasē?

Skolas kopējā vide var radīt pamatu valodas lietojumam visā iestādē, taču tieši klasē skolēns ar valodu sastopas visbiežāk. Klases telpa ir vieta, kur valoda kļūst par ikdienas darba un saziņas rīku. Tāpēc īpaši svarīgi, lai arī klases fiziskā vide mērķtiecīgi atbalstītu skolēnu valodas apguvi un lietojumā.

IETEIKUMI

- 1) Laikus jāsatavojas mācību stundas sākumam, piemēram, ieslēdzot ekrānu, lai skolēni redz sasniedzamo rezultātu, jau ienākot klasē.

PIEMĒRI

- ➔ Dažādas iespējas dzirdēt valodu (arī variējot tehnoloģijas). Jāpārlicinās, ka ir laba dzirdamība.
- ➔ Mācoties valodu, papildu nozīme kognitīvajos procesos ir klusumam, lai palīdzētu koncentrēties. Jāņem vērā arī skaņas no ielas vai gaitenī, kas var novērst uzmanību no mācību stundā teiktā. Būtiski pārrunāt ar skolēniem, cik nozīmīgi ir ieklausīties citu teiktajā.
- ➔ Iespēja solus izkārtot vai transformēt grupās, rūpējoties par atbilstošu akustiku klases telpā un redzamību uz tāfeles/ekrāna.

- 2) Skolēnu grupās veidotas svarīgas norādes, ko izvieto klasē.

PIEMĒRS

- ➔ Iespēja uz tāfeles vai šim mērķim izveidota stenda pierakstīt skolēniem būtiskākos, grūtāk iegaumējamus, sarežģītākos u. c. vārdus, izteicienus tā, lai tie ilgstošu laika periodu būtu redzami klasē. Vēlams paredzēt iespēju skolēniem šīs piezīmes papildināt. Vienlaikus jāseko līdzi, lai notiek informācijas nomaiņa, tiek nodzēsts/noņemts zināmais un izveidoti papildinājumi ar jauniem vārdiem.

Atgādnēm jābūt īsām, piemēram: zīmējums/piktogramma + īss teksts (vārds/frāze).

- 3) Katrā klases telpā vēlams novietot grāmatplauktu, kurā atrodas dažādas skolēnu vecumposmam atbilstošas brīvi pieejamas grāmatas un galda spēles. Grāmatas/spēles var būt gan skolēnu atnestas, gan ziedotas, gan dāvinātas. Kopā ar skolēniem tiek izstrādāti noteikumi par plauktā esošo grāmatu un spēļu lietošanu.

PIEMĒRI

- ➔ Vēlams stundās paredzēt iespēju izmantot latviešu valodas vārdnīcas, lai noskaidrotu nezināmu vārdu nozīmi un pareizrakstību. Var lietot grāmatas vai vietni www.tezaurs.lv.
- ➔ Skolēnus var aicināt atnest konkrēta žanra grāmatas, piemēram, enciklopēdijas, pasaku grāmatas, komiksus u. c., ko vēlāk visi kopā apskata, lasa, pastāsta, grupās veido savu izvēlēto žanra grāmatu (sk. 50. attēlu).
- ➔ Mācību stundās un starpbrīžos var spēlēt dažādas valodas spēles: „Alias”, „Tikai viens”, „5 sekundes”, „Dixit”, „Kas? Kur? Kad? Ko darīja?”. Spēles var būt gan oriģinālas, gan skolotāju veidotas, pielāgojot skolēnu vecumposmam, mācību priekšmetam un tematam. Būtiski paturēt prātā, ka svarīgi ir arī spēlēt kopā ar skolēniem, iemācot viņiem konkrēto spēli.

51. attēls. Skolēni kopā iepazīst enciklopēdijas, konspektē informāciju par interesantākajiem faktiem (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

4.3. Sociāli interaktīvā vide: kā veidot harmonisku, latviešu valodas apguvi stimulējošu sociālo mikroklimatu pirmsskolas grupā un klasē skolā

Sociāli interaktīvā vide ir jebkura vide, kur cilvēki **aktīvi komunicē un mijiedarbojas cits ar citu**. Valodas mācīšanās kontekstā ir svarīgi apzināties, kāds mikroklimats ir klasē un vai tas atbalsta valodas apguvi un veido latvisku vidi.

Laikā, kamēr skolēni vēl apgūst valodu, kurā notiek mācības, svarīgi uzlūkot tās un mācību vidi kā savstarpēji saistītas. No skolēna skatpunkta valodas lietošana un socializēšanās notiek nepārtraukti – gan stundās, gan starpbrīžos, gan citās ikdienas situācijās skolā un ārpus tās. Tāpēc arī šķietami ikdienišķām situācijām ir nozīme, veidojot skolēnu izpratni par attiecībām, vērtībām un normām, kas raksturīgas vietējai sabiedrībai.

Kā (pirms)skolā veidot efektīvu mijiedarbību un atbalstošu komunikāciju?

Izglītības iestādē bērni gūst mācīšanās pieredzi, arī uzvedības modeli, vērojot un atdarinot pieaugušos. Gan vecākiem, gan pedagogiem un citiem iestādes darbiniekiem būtiski demonstrēt cieņpilnu komunikāciju, novēršot atstumšanas un nevienlīdzības izpausmes mijiedarbībā ar citiem cilvēkiem. Esot šādā vidē, bērni mācās novērtēt daudzveidību, attīsta apziņu, ka ikviena kultūra un valoda ir vērtība un būtisks resurss.

- 1) Būtiski **piedāvāt rotaļlietas un rotaļu atribūtus, kas bērniem aktuāli**. Tas, kas bērnam svarīgs, personīgi nozīmīgs, var kalpot par spēcīgu motivatoru.

PIEMĒRS

- ➔ Vēlams ierīkot vietu no mājām atnestām mīlmantiņām. Rīta aplī vai citā brīdī bērnus var rosināt iepazīstināt savus grupas biedrus ar līdzīgu rotaļlietu: kā to sauc, kā es ar to spēlējos, kur tā „dzīvo” manās mājās, iedrošināt bērnus uzdot jautājumus stāstītājam u. tml.

52. attēls. Vieta mīlmantiņām 1,5–3 gadus vecu bērnu grupās (avots: I. Skrimbles fotogrāfijas).

- 2) **Vēlams iedibināt tradīciju, piemēram, reizi nedēļā vai vienreiz/divreiz mēnesī ļaut bērniem ņemt līdzīgu grupiņu/klasi mīļāko grāmatu** (jebkurā valodā, tā var būt bērnu dzimtajā vai citā valodā), rosinot stāstīt latviešu valodā, kāpēc šī grāmata ir mīļa, par ko tajā stāstīts, rādīt citiem bērniem ilustrācijas u. tml.

Kāda ir skolotāja attieksmes nozīme?

Mācību stundas situācijā, kad skolotājs sarunājas ar skolēniem, vissvarīgākais ir izveidot savstarpējas cieņas pilnas attiecības. Kad ir izveidota uzticēšanās un izpratne par to, kādas ir skolotāja gaidas par uzvedību un mācīšanos, kā arī izpratne par to, kādas ir skolēnu iespējas, kā arī valodu prasmes, var turpināt veidot vidi, kur skolēniem, kuriem latviešu valoda ir svešvaloda, ir iespēja izteikties, kļūdīties, reflektēt par savu valodu un to uzlabot. Komunicējot ar skolēniem, skolotājam būtiski apzināties, ka klasē ir skolēni ar dažādiem latviešu valodas lietojuma līmeņiem, un paust gatavību viņus atbalstīt un iedrošināt arī valodiski sarežģītās situācijās, ne tikai apgūstot mācību priekšmetu.

IETEIKUMI

- 1) Atbalsta sniegšana skolēniem, īpaši tad, ja skolotājs sāk strādāt ar jaunu klasi vai tiek uzsākta jauna mācību priekšmeta apguve. Būtiski nepadarīt šo procesu par neērtu vai noklusējamu tematu, jo tā ir gan skolotāja un skolēnu kopīga atbildība, gan ceļš uz katra iesaistītā individuālu mērķu īstenošanu.
- 2) Ieteicams veicināt sarunas par valodu, diskutējot par dažādiem metalingvistiskiem jautājumiem un veicinot skolēnu pašrefleksiju par savu motivāciju un valodu prasmi. Arī pašrefleksija ir daļa no individuālā latviešu valodas attīstīšanas ceļa.

PIEMĒRI

- ➔ Kas mainīsies, ja es labāk zināšu latviešu valodu?
- ➔ Kāpēc es varēšu labāk mācīties, ja lietošu pareizāku latviešu valodu?
- ➔ Kā mani uztvers klasesbiedri/skolotāji/draugi, ja es varēšu precīzāk izteikties, rakstīt?

- 3) Iepazīstoties ar skolēniem, vēlams ne tikai fokusēties uz mācību priekšmeta mērķiem, bet arī uzsvērt individuālā valodas lietojuma attīstību, jo tas ir svarīgi ikvienam.

PIEMĒRS

- ➔ Skolēna vārds. Iepazīstoties ar jaunu klasi, svarīgi jau pirmajā stundā saukt skolēnus vārdā. Katrs skolēns izveido sava vārda zīmīti, kas katrā stundā tiek novietota uz galda, līdz skolotājs iegaumē skolēna vārdu.

Situācijā, kad skolēna vārds skolotājam ir nepazīstams (piemēram, personvārdi no citām kultūrām), vēlams pārjautāt, kā to pareizi izrunā, uz kuru zilbi liekams uzsvars.

Vēlams pavaicāt, vai skolēnu uzrunāt pilnā vārdā vai saīsinātā tā formā (piemēram, Anastasija/Nastja). Bērna viedoklis ir svarīgs, un, tikai ņemot to vērā, būs iespēja veidot abpusējas cieņas pilnas attiecības.

53. attēls. Skolēna vārda zīmīte, kuru skolēns izveido pirmajā stundā pie skolotāja, kurš skolēnu vēl nepazīst (avots: Salaspils pamatskolas Facebook lapa).

- 4) Atgādinājums: ikvienas valodas zināšanas ir vērtība, daudzu valodu prasme – būtisks resurss savai attīstībai. Sarunās vēlams uzsvērt katra skolēna etniskās identitātes unikalitāti, dzimto valodu daudzveidību ikvienā kolektīvā.

PIEMĒRS

- Ir brīnišķīgi, ja vienā klasē satiekas latvieši, igauņi, ukraiņi, lietuvieši, romi, krievi u. c. Kādam, iespējams, ir latgaliešu vai lībiešu saknes, kādam ir britu vai spāņu izcelsme. Skolēnus jābudina par to stāstīt, jāļauj skanēt šīm valodām, piemēram, lūdzot skolēniem pateikt, kā konkrētajā mācību priekšmetā būtiski jēdzieni un termini skan šajās valodās.

- 5) Būtiski akcentēt, ka valodu dažādībā īpaša vieta ir latviešu valodai – valsts valodai –, uzsverot iespējas, ko sniedz latviešu valodas zināšanas – iespējas izglītībā, karjerā, sociālās aktivitātēs –, ka tā rada valstiskās piederības sajūtu.

Kā komunicēt ar klasi, kurā skolēni klusē un neatbild uz jautājumiem?

Kad notiek saruna ar skolēnu, kurš mācās valodu, ir svarīgi dot laiku atbildei. Pēc tam, kad skolēns ir sadzirdējis teikto, īpaši valodas apgūšanas sākumā viņa galvā notiek pārtulkošana dzimtajā valodā, tad atbildes veidošana un,

visbeidzot, formulēšana/pārtulkošana latviešu valodā. Ieteikums jebkuram sarunas partnerim: būt iecietīgam un dot laiku veikt visas kognitīvās darbības, jo tieši tur un tad notiek valodas mācīšanās.

PIEMĒRS

→ Uzdodot jautājumu klasei:

- jāatvēl brīdis laika apdomāt atbildi, iespējams, vienu minūti, varbūt mazāk (atkarībā no jautājuma un konteksta);
- var atļaut atbildi pārrunāt pāros, pirms lūgt atbildēt publiski klases priekšā, tas skolēniem sniegs iespēju izmēģināt sakāmo pirms publiskas valodas izmantošanas;
- ieteicams sniegt lingvistisku piemēru, kā sākt atbildi, kā to noformulēt, piemēram, „Kurš ir tavs iecienītākais ēdiens?“, „Mans iecienītākais ēdiens ir...“.

Kā sarunāties ar skolēnu, kurš vēl tikai mācās latviešu valodu?

Mācoties jaunu valodu, nozīmīgi, kas ir sarunas partneris. Atkarībā no partnera skolēns var justies drošāk un brīvāk izmantot valodu vai arī pretēji – var noslēgties un klusēt, baidoties pieļaut kļūdas un nostādīt sevi situācijā, kurā jūtas ievainojams.

IETEIKUMI

- 1) Klausoties atbildi, vēlams koncentrēties uz ziņu, nevis valodu. Skolēnam vissvarīgāk ir būt saprastam. Tas paaugstina viņa pašapziņu un rada motivāciju censties vēl vairāk. Svarīgi pamanīt, kad skolēns ir gatavs uztvert atgriezenisko saiti, bet kad viņam svarīgāk ir mēģināt izteikties, būt sadzirdētam vai vingrināties producēt valodu.
- 2) Ķermeņa valodas izmantojums, lai paustu atbalstu un parādītu, ka skolēna teiktais ir saprasts. Ja skolēns runā droši, taču neskaidri, skolotājam, pirms atbildēt, vēlams pārfrāzēt skolēna sacīto: „Vai es sapratu pareizi, ka tu teici...“, „Vai tu domāji, ka...“.

- 3) Īpaši valodas apguves sākumposmā saziņā vēlams izmanto īsus teikumus, ieturot pauzes starp teikumiem, lai skolēnam būtu vieglāk saprast dzirdēto.
- 4) Ja skolēns runā ar atsevišķām gramatikas kļūdām, var izmantot atbildes modelēšanu, piemēram: „Cik tev gadu? – Es esmu desmit gadi. – Man ir desmit gadi (ļauj skolēnam atkārtot pareizi). – Man ir desmit gadi. – Tiešām? Cik tu jau esi liels!” Lai arī sarunā notiek valodas mācīšanās, visnozīmīgākais ir saglabāt sarunu kā autentisku komunikācijas procesu.
- 5) Būtiski paslavēt skolēnu par runāšanu un mēģināšanu, jo tas vienmēr prasa drosmi.

Kā motivēt skolēnus ar vājām latviešu valodas zināšanām?

Visstraujākā izaugsme ir valodas apgūšanas sākumā, tas nozīmē, ka ar atbilstošu atbalstu skolēni var viegli gūt sajūtu, ka viņiem izdodas. Šī sajūta ir viens no galvenajiem aspektiem valodas apgūšanas motivācijā ilgtermiņā. Ar laiku, kad skolēniem vairs nav jāpārtulko katrs vārds, lai saprastu un sekotu vēstījumam, izaugsme vairs nav tik strauja un viegli pamanāma – tas skolēnam var radīt dīkstāves sajūtu un bažas, ka valoda vairs neattīstās, taču izteikties no jauna apgūtajā valodā joprojām ir grūtāk nekā dzimtajā. Šajā posmā ir svarīgi turpināt strādāt ar skolēna motivāciju, radot apstākļus, kuros notiek autentiska valodas izmantošana.

IETEIKUMI

- 1) Skolotājam vēlams būt atvērtam un saprotošam arī tad, ja skolēns zaudē motivāciju. Svarīgi saskatīt mazās izdošanās un sniegt atbalstu, izvirzot vieglāk sasniedzamus mērķus. Īpaša nozīme ir mazus sasniegumus padarīt skolēnam redzamus. Jo redzamāka skolēnam ir viņa izaugsme, jo augstāka pašapziņa un motivācija.
- 2) Nav vēlams vērtēt skolēna zināšanas konkrētajā mācību priekšmetā, tikai balstoties uz viņa valodas zināšanām, – tās var būt saistītas, taču iespējams, ka skolēns, piemēram, matemātiku dzimtajā valodā izprot

augstākā līmenī, nekā spēj izlasīt teksta uzdevumu apgūstamajā valodā. Šeit aicinājums veidot dialogu ar skolēnu, lai norādītu uz viņa augstajām prasmēm priekšmetā (veicinot pašapziņu) un iespējām pakāpeniski pilnveidot valodu (veicinot motivāciju).

- 3) Būtiski klasē veidot drošu vidi, kurā arī kļūdas ir nozīmīga mācību daļa. Pat šķietami nevainīgi joki par skolēnu, kuram neizdodas lietot jauno valodu, var būtiski ietekmēt pašvērtējumu un motivāciju turpināt mācīties. Vēlams ļaut skolēniem pašiem novērtēt savas latviešu valodas zināšanas, uzsverot viņu atbildību par šo zināšanu pilnveidošanu un attīstību.
- 4) Vēlams laiku pa laikam atbalstoši novērtēt skolēnu viņa latviešu valodas lietojuma izaugsmē, sniedzot atgriezenisko saiti un sekmējot, lai tā kļūst par viņa personisko motivāciju. Tā kā skolēnu reālais valodas zināšanu un lietojuma līmenis bieži vien nesakrīt ar pašvērtējumu, būtu jāsniedz konstruktīva, iedrošinoša atgriezeniskā saite, kas skolēniem palīdz apzināties savas stiprās puses un reālo progresu latviešu valodas apgūvē, mazinot neatbilstību starp pašvērtējumu un faktisko prasmju līmeni. Vēlams arī atgādināt, ka jebkurā mācību priekšmetā ir svarīga pareizas latviešu valodas lietošana. Veidojot snieguma līmeņu aprakstus, jāiekļauj kritērijs par valodas lietojumu, tā motivējot skolēnus ne tikai demonstrēt iegūtās zināšanas un prasmes mācību priekšmeta jomā, bet arī valodas lietojumā.

PIEMĒRI

- ➔ Garumzīmes „dzīvo” visos tekstos – svarīgi atgādināt, ka komats pirms pamatojuma palīgteikuma paliek spēkā arī tad, ja tas ir matemātikas teksta uzdevuma atbildē, pieturzīmes lietojamas kā vēstures esejā, tā bioloģijā, raksturojot putna uzbūvi.
- ➔ Iespēja valodas lietojumu iekļaut kā vērtēšanas kritēriju pārbaudes darbā. Izmantojot kritērijus, ir vieta individualizācijai, lai akcentētu katra skolēna pūles un atdevi latviešu valodas lietojumā. Var izmantot vienkāršu kritēriju skalu:
 - laba, precīza, tematam atbilstoša valoda;
 - ir atsevišķas kļūdas, bet tās kopumā netraucē saprast izveidoto tekstu;
 - ir daudz valodas kļūdu, kas apgrūtina izpratni par skolēna veikumu, tomēr skolēns ir pareizi pierakstījis tēmai aktuālos terminus, izteikumus, formulējumus.

- Visos mācību kabinetos vēlams izvietot atbalsta frāzes un jautājumus, kas gan palīdz skolēnam mācību procesā, gan sniedz atbalstu viņa labbūtībai (izdales materiālus un piemērus sk. 2. pielikumā).

FRĀZES UN JAUTĀJUMI

Es pabeidzu.

Es nesaprotu.

Es aizmirsu...

Es slikti jūtos.

Man viss ir pareizi.

Man nepieciešama palīdzība.

Man sāp...

Kura lappuse?

Kas tālāk jādara?

Vai drīkstu iziet?

- 5) Vēlams klasē veidot tradīciju, ka tiek nosvinēta katra skolēnu izdošanās, aicinot arī klasesbiedrus sniegt atbalstu. Būtiski izteikt uzslavu, jo tēmas noslēgumā skolēni noteikti būs apguvuši daudzus jaunus jēdzienus un terminus, procesa aprakstus, ko, iespējams, viņi paši pat nepamana.

PIEMĒRS

- Metode „Paslavē! Piedāvā! Pajautā!”, lai skolēni novērtētu cits cita latviešu valodas lietojumu uzdevumu izpildē.

4.4. Multilingvāla vide: kā lingvistiski neviendabīgā grupā un mācību klasē izmantot valodu un kultūru daudzveidību kā resursu latviešu valodas padziļinātai izpratnei un harmoniskas vides veidošanai

Mūsdienās gan Latvijā, gan citur pasaulē klase, kurā mācās bērni ar vienu un to pašu dzimto valodu jeb lingvistiski viendabīga klase, ir vairāk izņēmums nekā ikdienas prakse. Mēģinot mācību stundās un skolā kopumā iedzīvināt latviešu valodas lietojumu, svarīgi nenoniecīnāt bērnu dzimto valodu vai citas valodas, kuras bērni zina. Vēlams iekļaut viņu valodu un kultūru pieredzi latviešu valodas mācību procesā, veidojot gan padziļinātu izpratni par latviešu valodu, gan harmonisku mācību vidi.

Šī apakšnodaļa ir domāta visiem skolotājiem, kuri māca latviešu valodu, kā arī klases audzinātājiem; tematiski tā ir piemērota arī sociālo zinību mācību stundām, runājot par identitāti, etnisko, lingvistisko vai citu piederību. Nodaļā minētās idejas un piemērus vienlīdz labi var izmantot jebkura mācību priekšmeta skolotājs, kurš vēlas tuvāk iepazīt savus skolēnus, raugoties uz viņiem caur piederības un identitātes prizmu un izrādot interesi par viņu dzīvi, tādējādi rūpējoties, lai skolēni labāk justos un tiktu iekļauti latviskā mācību vidē.

Īpaši klases audzinātājam ir būtiska loma klases savstarpējo attiecību, sadarbības un vienotības izveidē. Attieksme pret valodu, valodas kā vērtības izcelšana, dažādu dzimto valodu apzināšana ir temati, kas iekļaujami klases audzinātāja stundu plānojumā un īstenojami, piemēram, īpaši klases kolektīva veidošanās sākumā (piemēram, 7. vai 10. klasē).

Šajā procesā ir izmantojamas tādas metodes kā valodu portreta vai valodu biogrāfijas veidošana, vienas dienas dokumentēšana (kurā valodā, ar kuru un

kurās situācijās ir notikusi saziņa mutvārdos un rakstu formā) u. c. Valodu daudzveidība, latviešu valodas zināšanu un prasmju attīstīšana var kļūt par klases kolektīva kopēju apzinātu īpašību/vērtību, nevis noklusējamu, neērtu jautājumu.

Kādi ir praktiskie paņēmieni un uzdevumi, kas ļauj labāk iepazīt skolēnus un viņu ikdienu, raugoties uz to caur valodu prizmu?

Lai saprastu, kā efektīvāk izmantot to, kas atrodas skolēnu lingvistiskajā repertuārā, vispirms tas ir jāiepazīst. Viens no veidiem, kā to izdarīt, ir lūgt skolēniem veidot savu valodu biogrāfiju vai vizuāli noformēt valodu portretu, tādā veidā iepazīstot skolēna ģimenē un dzimtā lietotās valodas/izloksnes un līdz ar to arī īpašus stāstus, kas tām nāk līdzī, jo valodu kontakti vispirms nozīmē cilvēku kontaktus, saziņu un sadarbību – dažādās valodās. Valodu portrets atklāj, kā skolēns redz sevi, lūkojoties caur valodu prizmu, savukārt valodu biogrāfija – kā viņš spēj izteikt sevi, atklājot arī lingvistisko identitāti.

PIEMĒRS

→ Uzdevums

- Izvēlies trīs priekšmetus, kuri tevi raksturo vislabāk!
- Pierakstu burtnīcā uzzīmē katru priekšmetu!
- Zem katra zīmējuma pieraksti 2–3 teikumus par priekšmetu, lai atbildētu uz jautājumiem:
 - kāpēc izvēlējies šo priekšmetu;
 - ko tas stāsta par tevi.

IETEIKUMS

Apgūstot latviešu valodas stundās tādus mācību satura tematus kā dzimtā valoda, latviešu valoda kā valsts valoda, kultūru daudzveidība, identitāte, vietējā kopiena u. tml., **vēlams izmantot mācību metodes un uzdevumus, ar kuru palīdzību skolēni var stāstīt arī par sevi.** Viņiem, kā

jebkuram cilvēkam, ir svarīgi, lai kāds izrāda interesi par to, kas viņi ir, no kurienes nāk un ar ko var lepoties. Ja skolēniem dos iespēju runāt par savu identitāti, savu ģimeni, dzimto valodu un kultūru, viņi aktīvāk iesaistīsies mācību satura apguvē, jo spēs uz to palūkoties caur sevi.

PIEMĒRI

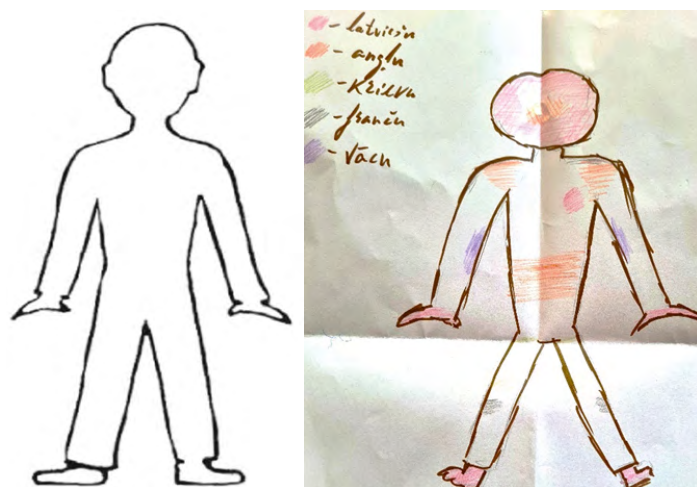
→ Valodu biogrāfija. Valodu biogrāfijas veidošana rosina skolēnus reflektēt par valodām vai izloksnēm: kas ir viņu dzimtā valoda(s), kuras valodas viņi zina vai mācās, kuras valodas vēlētos apgūt nākotnē, kuras valodas vai izloksnes un kurās situācijās viņi lieto ikdienā, ar kuriem cilvēkiem u. tml. Līdzīgi kā ar biogrāfiju mēs saprotam cilvēka dzīves aprakstu, tā, veidojot valodu biogrāfiju, tiek radīts cilvēka valodu prakses un mācīšanās pieredzes apraksts, kas ir vērtīga un neatņemama cilvēka dzīves daļa. Ja skolēniem dod uzdevumu – izveidot savu valodu biogrāfiju –, viņi tiek aktīvi iesaistīti mācīšanās procesā, reflektējot par sevi. Par savu valodu biogrāfiju skolēni var rakstīt eseju, rakstu darbu brīvā formā vai arī aizpildīt kādu noteiktu tabulu, sekot skolotāja sagatavotai biogrāfijas struktūrai.

Cik valodās tu runā? Nosauc tās!	
Kas ir tava(s) dzimtā valoda(s)?	
Kā tu apguvi savu dzimto valodu/-as?	
Kuras valodu prasmes ir visstiprākās tavā dzimtajā valodā (runāšana, klausīšanās, lasīšana, rakstīšana)?	
Ko tu gribētu uzlabot savā dzimtajā valodā? Kāpēc?	
Kura ir tava otrā valoda?	
Kā tu to iemācījies, vai vēl turpini mācīties?	
Kuras valodu prasmes tev ir vislabākās otrajā valodā? Īsi paskaidro, kāpēc?	
Kas ir tavas stiprās puses, lietojot otro valodu?	
Kura ir tava mīļākā valoda? Kāpēc?	
Kuru valodu tu gribētu apgūt vēl labāk? Kāpēc?	
Kuru valodu tu gribētu vēl iemācīties? Kāpēc?	

(Citi valodu biogrāfijas piemēri un to apraksts ir atrodamā: Martena, 2025).

→ Valodu portrets. Ar portretu visbiežāk tiek saprasta kādā fotogrāfijā vai gleznā atveidota cilvēka seja, taču vārds „portrets” tiek lietots, arī raksturojot literāros tēlus, proti, veidojot viņu ārējā izskata un rakstura īpašību aprakstu. Valodu portrets atspoguļo gan valodas, kuras ikdienā tiek lietotas un apgūtas, gan emocionālo piesaisti kādai noteiktai valodai, vai arī atklāj kādas valodas praktisko jeb pragmatisko vērtību.

Skolēniem var lūgt pašiem uzzīmēt cilvēka ķermeņa siluetu vai izmantot sagatavi, lūdzot noteiktai ķermeņa daļai klāt pierakstīt valodu vai valodas, kuras skolēni zina, lieto vai vēl mācās. Skolēni var izvēlēties arī noteiktu krāsu, ar kuru asociējas kāda valoda vai ķermeņa daļa, piemēram, iespējams, skolēni sirdi iekrāsos sarkanā krāsā un tajā ierakstīs savu dzimto valodu.

Valodu portreta izveidē ne mazāk svarīga ir saruna par to, ko skolēni ir uzzīmējuši, uzrakstījuši un kā izkrāsojuši. Tikai viņi paši vislabāk var izskaidrot nozīmi, kas iekļauta šajā zīmējumā. Skolēnus, līdzīgi, kā strādājot ar valodu biogrāfiju, var rosināt stāstīt par savu valodu portretu un pēc tam atbildēt, piemēram, uz jautājumiem, kas skolotājam var palīdzēt labāk saprast savu skolēnu lingvistisko attieksmi un arī nākotnē plānot darbu.

- Kuras no šīm valodām tu zini vislabāk? Kāpēc?
- Kuras no šīm valodām tu nezini tik labi? Kāpēc?
- Kuru valodu tev patika/patīk mācīties vislabāk? Kāpēc?
- Kuru valodu tu vēlētos iemācīties?
- Kādā veidā tu gribētu to mācīties?

Caur valodu portretu skolotājs daudz labāk iepazīst savus skolēnus, viņu identitāti, valodu praksi, attieksmi pret vienu vai otru valodu un nākotnes vīziju, ar kurām valodām viņi visvairāk saista savu dzīvi (vairāk par valodu portretu, kā ar to strādāt un kādi var būt ieguvumi, izmantojot to latviešu valodas mācību procesā, var lasīt: Martena 2025: 159–161).

→ Mana diena, skatīta caur valodu prizmu.

Šis uzdevums, salīdzinot ar abiem iepriekšējiem, ir ļoti konkrēts, jo saistās ar vienas skolēna dienas dokumentēšanu, uzlūkojot to caur valodu lietojuma prizmu. Ikdienā esot daudzveidīgās komunikatīvās situācijās gan ģimenē, gan skolā, gan ārpusskolas aktivitātēs vai ar draugiem, skolēni, iespējams, lieto vairāk nekā vienu valodu vai izloksni. Turklāt nedrīkst aizmirst arī par digitālo vidi: ko un kurā valodā viņi skatās, klausās vai lasa, tāpat arī, ar ko un kurā valodā sazinās dažādās sociālo tīklu vietnēs un formātos. Tajā pašā laikā skolēni diez vai ir apzināti reflektējuši par to, kuras valodas veido viņu ikdienu. Tāpēc šis uzdevums rosina paskatīties uz sevi it kā no malas – kurās valodās/izloksnēs pāiet mana diena, varbūt es varu ko apzināti mainīt, ja kādu no valodām vēlos apgūt labāk.

Visi trīs iepriekš aprakstītie piemēri var tikt izmantoti arī klases audzināšanas stundās, īpaši, jaunā mācību gada sākumā satiekoties ar skolēniem, kurus skolotājs vēl pietiekami labi nepazīst. Piemēri izmantojami arī tikšanās reizēs ar vecākiem, lai iepazītu skolēnu ģimenes, tajās runātās valodas un arī uzzinātu nelielus dzīvesstāstus.

Kā, mācot kādu latviešu valodas tematu, veidot salīdzinājumu ar citām skolēniem zināmām valodām, lai padziļināti saprastu latviešu valodu?

- 1) Apgūstot noteiktu latviešu valodas tematu par kādu gramatikas jautājumu, piemēram, par īpašības vārda noteikto un nenoteikto galotni vai par lietvārda locījumiem, var **rosināt skolēnus salīdzināt latviešu valodu ar**

citām valodām un domāt, vai šī gramatikas kategorija ir arī viņu dzimtajā valodā, ja latviešu valoda nav skolēnu dzimtā valoda, vai kādā citā skolēniem zināmā valodā, piemēram, angļu, vācu, spāņu u. tml.

2) Līdzīgi, apgūstot tematu par frazeoloģismiem, var plānot darbu tā, lai skolēni meklē un salīdzina frazeoloģismus vairākās valodās, mēģina noteikt, kas tiem kopīgs un kas atšķirīgs.

PIEMĒRI

→ Kognitīvajai attīstībai un valodas izjūtas veidošanai īpaši noderīga ir frazeoloģismu salīdzināšana divās, trijās vai pat vairākās valodās (sk. darba lapu 3. pielikumā), piemēram, gan latviešu, gan angļu valodas izkopšanai, tēlainākas valodas attīstībai varētu salīdzināt paustās vērtības un valodas lingvistisko noformējumu šādos frazeoloģismos (Aizstrauta 2002: 432–433; Lazdiņa 2021: 15–16):

- *Turēt vārdu – be as good as one's word; keep one's word.*
- *Neturēt vārdu – break one's word.*
- *Ņemt atpakaļ savus vārdus – eat (swallow) one's words.*
- *Runāt bez aplinkiem – not to mince one's words.*
- *Pieminiēt manus vārdus! – Mark my words!*
- *Goda vārds! – Upon my word!*

→ Padziļinot skolēnu izpratni par valodu, par cilvēku lingvistisko uzvedību, varētu tikt raisīta saruna par valodas nozīmi cilvēku attiecību veidošanā – precīzi, atbildīgi lietoti vārdi, nevienu neaizskarot, rada klausītājā uzticību un vēlmi ne tikai turpināt sarunu, bet arī veidot attiecības un sadarbības. Šādi runājot ar skolēniem par valodu, tiek attīstīta viņu prasme reflektēt par savu valodu, par to, kā un ko viņi saka cits citam. Tas tiek darīts ne tikai ētisku iemeslu dēļ, bet arī – lai uzsvērtu, cik svarīgi ir domāt par šiem jautājumiem, lai nodrošinātu panākumus turpmākajā skolēnu personiskajā un darba dzīvē.

Mūsdienās senie latviešu sakāmvārdi un parunas skolā varētu tikt aplūkoti ar 21. gadsimta jaunieša acīm. Tie, no vienas puses, ir ļoti poētiski, no otras, ar dziļām filozofiskām atziņām par dzīves jēgu, kas īpaši vidusskolas posma jauniešiem varētu būt vērtīgs diskusiju temats.

- „Cilvēka mūžs ir raibs kā pupas zieds.”
- „Daudz dieniņu mūžiņā: cita laba, cita slikta.”
- „Jaunībā prieki, vecumā atmiņas.”
- „Jaunību taupi vecumam.”

- „Jaunība nezina, vecums nevar.”
- „Labāk cirvis bez kāta nekā vīrs bez prāta.”
- „No nelaimes bīsies – laimi neredzēsi.”
- „Mierā stāvēt ir atpakaļ iet.”

→ Skolēnus var rosināti domāt un meklēt līdzīgas atziņas viņu dzimtajā valodā vai citās viņiem zināmajās valodās (sakāmvārdos, parunās), salīdzināt šos domugraudus, noteikt, kas cauri gadsimtiem pasaulē tiek uzskatīts par vērtību, kāpēc dažādām tautām dažādās valodās ir vērojamas universālas vērtības, vienots skatījums, kas ir labi, pieņemami un kas nav ētiski. Tajā pašā laikā varētu arī pētīt, kā mūsu senči ir raksturojuši valodu tās dažādajās izpausmēs: runāšanu, solījumus, sava vārda neturēšanu, aprunāšanu, pļāpīgumu u. tml., piemēram, kādas atziņas ir iekodētas šajos izteicienos.

- „Ēd kaut zāli, bet turi vārdu.”
- „Labāk lai paslīd kājas nekā mēle.”
- „Neizrunā visu, ko zini, bet zini visu, ko izrunā.”
- „Kas daudz par saviem darbiem stāsta, tam viņu maz.”
- „Mutē medus, sirdī ledus.”

Nobeigums

Izdevuma noslēgumā vēlamies vēl uzsvērt būtiskākās teorētiskajos un empīriskajos pētījumos paustās atziņas, kas ir bijušas pamatā, izstrādājot ieteikumus un iekļaujot praksē izmantojamus uzdevumu piemērus. Kā jau ievadā teikts, šī izdevuma adresāts ir **jebkurš lasītājs, kuram rūp bērni**, viņu prieki un bažas, sasniegumi un latviešu valodas attīstība. Mēs ļoti ceram uz daudzveidīgu lasītāju: **gan uz vecākiem un skolotājiem, skolu direktoriem un varbūt arī pašiem skolēniem, gan arī uz studentiem**, kuri vēl mācās, lai kļūtu par skolotājiem, gan arī uz valodas un **izglītības politikas veidotājiem**, kuriem ir liela ietekme izglītības procesu plānošanā un pārvaldībā.

Īpaši vēlamies **uzrunāt vecākus un novēlēt viņiem neatlaidību, pacietību un kopā darbošanās prieku ar bērniem**. Vecāki, jūsu atbalsts, motivācija un pozitīvā attieksme ir ārkārtīgi svarīga bērnu latviešu valodas attīstībā. Dzimtā valoda, kultūra, jūsu identitāte – arī tam visam ir ļoti liela vērtība, jo caur valodu un kultūru daudzveidību mēs spējam bagātināt cits citu, veidojot Latviju krāsainu un skaistu. Latvija ir vienīgā valsts pasaulē, kurā mēs apzināti un mērķtiecīgi varam attīstīt latviešu valodu un rūpēties par to – cerībā, ka tā mūs visus spēj šeit vienot un caur šo vienotību padarīt stiprākus. Un cilvēcīgākus. Valodai ir jābūt saprašanās avotam, tai nav jāšķēļ, un tās dēļ nav jārodas konfliktiem.

Vēlamies vēlreiz atgādināt, ka **jebkuras papildu valodas attīstība prasa laiku** un ka tās apguves ceļš ir nebeidzams. Taču līdzīgi tas ir arī ar dzimto valodu, kuras attīstība ir bezgalīgs process, un ir jāpieliek pūles, lai valoda neierūsētu. Valoda, vai tā būtu dzimtā vai cita valoda, kā izteicās viena no skolēnu mammām, ir kā muskulis, kas visu laiku jātrenē. **Valodas attīstībai jābūt nepārtrauktā un daudzveidīgā dinamikā**: sarunājoties, lasot, rakstot, skatoties un pārrunājot filmas, teātra izrādes, videosīžetus, apmeklējot arvien jaunas vietas gan Latvijā, gan ārpus tās un daloties ar citiem pieredzē par redzēto un piedzīvoto.

Skolēni, kuriem latviešu valoda nav dzimtā, ļoti daudz reflektē par savām emocijām, bailēm un t. s. valodas trauksmi (*language anxiety* – angļu val.). Tas apliecina atziņu, cik **nozīmīga ir atbalstoša un stresu mazinoša vide, kurā notiek mācības latviešu valodā**. Cik vērtīgs ir laiks, nesteidzība un miers, ļaujot skolēnam ilgāk domāt, apstrādāt informāciju citā valodā, nesteidzināt

vai nespīst izteikties uzreiz un ātri. Skolēnu nepārliecinātība, neticība saviem spēkiem, vilšanās lēnajā progresā un bezcerība – tās ir īpašības, kuras signalizē par valodas trauksmi. Kā savā zinātniskās pētniecības darbā raksta Rēzeknes 11. klases skolniece Jūlija: skolēnu pašvērtējums ietekmē latviešu valodas attīstību. Veidojas apburtais loks: skolēniem ir zems pašvērtējums, jo viņi domā, ka slikti zina latviešu valodu, un viņi slikti zina latviešu valodu, jo viņiem ir zems pašvērtējums (Igaune 2026). Tāpēc **mūsu ieteikums ir vērot un pamanīt, uzsvērt un uzslavēt kaut nelielus progresu skolēnu latviešu valodas attīstībā.**

Daudzi no šī izdevuma ieteikumiem primāri ir domāti skolotājiem. **Gan bērnu personības veidošanā, gan izglītošanā izšķiroša ir skolotāja personība, attieksme pret bērniem un empātija.** Skolotājs ir tas, kura dēļ skolēniem var veidoties interese un motivācija apgūt pat tos mācību priekšmetus, kas iepriekš viņiem nav šķituši saistoši. Kāda latviešu valodas skolotāja par meiteni, kuras dzimtā valoda ir krievu un kura vēl pilnveido latviešu valodu, izteicās: „Viņa gribot mācīties latviešu valodu un literatūru augstākajā līmenī, ja tieši es to mācīšu 12. klasē. Viņai patīk latviešu valoda un Rūdolf Blaumanis. Kā skolotājam man tā ir balva.” Ceram, ka arī jums, lasītāji, ir bijušas šādas balvas no skolēniem, kuri novērtē tieši jūsu darbu, pacietību, empātiju un mīlestību. Skolēni intervijās un diskusijās ir novērtējuši skolotāju cilvēcību un personību, sirsnīgi izsakoties par tām mācību stundām, kurās skolotāji ir atklājuši arī sevi. Tādēļ mēs atgādinām, ka skolēniem ir svarīgs arī **skolotāja stāsts** par bērniem, dzimtās valodas vai valodu lomu, par jaunu valodu apguves ceļiem, grūtībām un, protams, arī pacilātību, sasniegto rezultātus.

Svarīgākais – **turpināt meklēt veidus, kā darīt labāk, profesionālāk un iedarbīgāk.** Skolēnu raksturs, personība, intereses mainās ne tikai no gada uz gadu, bet arī viena mācību gada laikā. **Nav jābaidās izmēģināt ko jaunu** un arī radīt ko jaunu! Apzināties, ka šie ieteikumi tieši šādā veidā, ar tieši šādiem piemēriem un uzdevumiem nederēs ikkatram un jebkurā skolā. Tāpēc tie ir pielāgojami, pārveidojami un papildināmi – **izmēģiniet tos praksē un reflektējiet par sevi**, mēģiniet atbildēt uz jautājumiem: ko es beigšu darīt vai darīšu citādi, ko un kā turpināšu, jo izdevums deva vēl lielāku pārliecību par to, ka daru pareizi, vai arī: ko mēģināšu sākt darīt, ko izmēģināšu no jauna?

Un, visbeidzot, pārrunājiet ar kolēģi vai skolēniem, kas būtu jādara, lai mācību vide kļūst par vēl lielāku atbalstu latviešu valodas apguvei. **Dalieties ar savu pieredzi** un pastāstiet kādam par ieteikumiem, kas bijuši noderīgi, piemēram, varat izmantot jau par skolas klasiku kļuvušo metodi „Paslavē! Piedāvā! Pajautā!”. Savukārt, ja ir kas sakāms mums par šo izdevumu, sazinieties ar Latviešu valodas aģentūru – gaidīsim jūsu ieteikumus, jautājumus vai šaubas, rakstiet e-pasta vēstuli uz adresi: agentura@valoda.lv.

Literatūra

- Aizstrauta, G. (sast.) (2002). Angļu-latviešu frazeoloģijas vārdnīca. *English-Latvian Phraseological Dictionary*. Rīga: Avots.
- Andžāns, M.; Bērziņa-Čerenkova, U. (2021). The COVID-19 pandemic and Latvia–Russia relations: Landscape for desecuritization or further securitization? *Social Sciences*, Vol. 10: 323, pp. 1–13. Available: <https://doi.org/10.3390/socsci10090323>.
- Auziņa, I.; Laizāne, I.; Priedīte, A.; Šalme, A. (2019). *Latviešu valodas prasmes līmeņi. A0, A1, A2 (pamatlīmenis), B1, B2 (vidējais līmenis). 7–10 un 11–15 gadus veciem skolēniem*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2021/04/LatviesuValodasPrasmesPamatlīmenis_A4_2021-v2.pdf
- Berra, S. (2020). *Ceļvedis pilsētu tekstu izpētē*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
- Bērziņa, I.; Krūmiņš, G.; Šiliņš, J.; Andžāns, M. (2023). History perceptions and national identity among Latvian youth: Entrapped between narratives of Latvia and Russia? *Nations and Nationalism*, Vol. 29(2), pp. 700–717.
- Bligh, C. (2014). *The Silent Experiences of Young Bilingual Learners. A Sociocultural Study into the Silent Period*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Duff, P. (2007). Second language socialization as sociocultural theory: Insights and Issues. *Language Teaching*, No. 40, pp. 309–319.
- Duff, P. (2012). Second language socialization. In: Duranti, A.; Ochs, E.; Schieffelin, B. *Handbook of language socialization*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Everets, D. (2022). *Valoda – kultūras instruments*. Tulk. I. Druviete. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Igaune, J. (2026). *Latviešu valodas prasmju pašvērtējums un ietekme uz mācību procesu*. Zinātniskās pētniecības darbs humanitāro un mākslas zinātņu valodniecības un literatūrzinātnes nozarē. Izstrādāts Rēzeknes Valsts 1. ģimnāzijā.
- IZM (2022). *Pieņemti grozījumi likumos, kas nosaka pāreju uz mācībām tikai valsts valodā*. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/jaunums/pienemti-grozijumi-likumos-kas-nosaka-pareju-uz-macibam-tikai-valsts-valoda> [07.04.2026.].
- IZM (2023). *Pāreja uz Vienotu skolu*. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/pareja-uz-vienotu-skolu> [07.04.2026.].
- Juurvee, I. (2020). Introduction: Russia's approach to (Ab)use of history. In: Juurvee, I.; Sazonov, V.; Parpei, K.; Engizers, E.; Pałasz, I.; Zawadzka, M. *Falsification of history as a tool of influence*. Rīga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Available: https://stratcomcoe.org/pdfs/?file=/publications/download/abuse_of_history_report_27-01-2020_reduced_file_size.pdf?zoom=page-fit [07.04.2026.].
- Krashen, D. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. Pergamon Press.
- Kristals, D. (2019). *Mazā valodas grāmata*. Tulk. I. Druviete. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Lazdiņa, S. (2021). Valoda kā vērtība un valodas lietojuma vērtība. No: Valdmane, L. (proj. vad.). *PORTFOLIO mācību jomu satura un latviešu valodas integrētai apguvei*. Metodisks līdzeklis pamatizglītības un vidējās izglītības skolotājiem. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 14.–21. lpp.
- Lazdiņa, S.; Marten, H. F. (2021). Why do Russian-speaking families in Latvia choose Latvian-medium education? Three Narratives about Critical Events. In: Verschik, A. (ed.). *Multilingual Practices in the Baltic Countries*. Tallin: TLU Press, pp. 240–281.
- Ļipins, A. (2026). Kā Krievija propagandai izmanto datorspēles. *reBaltica*, 21.01. Pieejams: <https://rebaltica.lv/2026/01/ka-krievija-propagandai-izmanto-datorspeles/> [07.04.2026.].
- Martena, S. (2025). *Valodu jauda: no ģimenes līdz sabiedrībai*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.
- Munch, D. (2025). *Silence has a voice: Lived experiences of schooling in second language for Russian-speaking pupils in Latvia*. Unpublished Master Thesis, Anthropology of Education and Globalisation. Aarhus University.
- Ohta, A. (2001). *Second Language Acquisition Processes in the Classroom: Learning Japanese* (1st ed.). New York: Routledge. Available: doi: <https://doi-org.ez.statsbiblioteket.dk/10.4324/9781410604712> [07.04.2026.].
- Sindi, I. (2023). *Mamma saka ābols, papa saka Apfel. Kā saglabāt latviešu valodu bilingvālās un multilingvālās ģimenēs ārpus Latvijas*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
- Skola2030 (2019). *Vērtības un tikumi*. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/macibu-saturs/merki-skolenam/vertibas-un-tikumi> [07.04.2026.].
- Springe, I. (2025). Slēgtie Kremļa mediji atdzimst kā „neitrāli” YouTube kanāli. *reBaltica*, 28.01. Pieejams: <https://rebaltica.lv/2025/01/slegtie-kremla-mediji-atdzimst-ka-neitrali-youtube-kanali/> [07.04.2026.].
- Šūmane, I. (2012). *Pusaudžu mācību sasniegumus veicinoša mācību vide*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Trofimovich, P.; Turuseva, L. (2020). Language Attitudes and Ethnic Identity: Examining Listener Perceptions of Latvian-Russian Bilingual Speakers. *Journal of Language, Identity, & Education*, Vol. 19(1), pp. 9–24. Available: <https://doi.org/10.1080/15348458.2019.1696682> [07.04.2026.].

Pielikumi

1. pielikums

Valodas prasmes līmeņi pirmsskolā un skolā

(līmeņu apraksts veidots pēc: Auziņa, Laizāne, Priedīte, Šalme 2019)

A0 (pirmslīmenis) – bērns bez priekšzināšanām apgūst pašas vienkāršākās prasmes, netiek izvirzīti stingri valodas lietojuma kvalitātes kritēriji:

- ieklausās jaunajā valodā, uztver, ja runa ir lēna, skaidri artikulēta, ir pauzes, ja teksts (arī priekšā lasītais) tiek ilustrēts un atkārtots;
- sāk artikulēt svešās valodas skaņas, atkārto pēc dzirdes;
- apgūst nelielu vārdu krājumu;
- praktizē pirmos soļus saziņā ar apkārtējiem – vienā vārdā vai īsā teikumā nosauc lietas/parādības sev apkārt, lieto pazīstamas standartfrāzes, jautā/atbild uz ļoti vienkāršiem jautājumiem.

Uzmanība tiek pievērsta runas un klausīšanās prasmju attīstīšanai.

A1 (pamatlīmenis, pirmā pakāpe) – bērns apliecina gatavību apgūt valodu sistematizētā veidā. Bērns iegūst nelielas zināšanas par valodu un mācās valodu lietot saskarsmē ar citiem:

- valodu raksturo elementāras valodas gramatiskās formas;
- prot jautāt un atbildēt uz vienkāršiem jautājumiem par sev tuvām lietām;
- prot veidot īsus teikumus, lai izteiktu ikdienas vajadzības;
- valodas apguvi var sākt arī ar lasīšanas un rakstīšanas iemaņu sistematizētu attīstīšanu.

A2 (pamatlīmenis, otrā pakāpe) – bērns pilnveido visas valoddarbības prasmes:

- valodas apguvē vārdu krājums paplašinās, bērns patstāvīgi runā;
- lasa rakstītu neliela apjoma tekstu;
- lielāks akcents tiek likts uz valodas sociālajām funkcijām (prot izmantot tipiskās saziņas situācijās: sasveicināties, izteikt vajadzības, atbildēt uz uzaicinājumu, paust emocijas u. c.);
- prasme veidot sarunu, piemēram, apspriesties par to, ko darīt, kurp doties, ar ko tīkties u. tml.

2. pielikums

Atgādnes

KĀ PRECĪZI ATBILDĒT UZ JAUTĀJUMIEM?

Atbildē raksti pilnu teikumu!

Teikumu sāk ar lielo sākumburtu un teikuma beigās liec pieturzīmi. Teikumā tiek izteikta doma.

Kas bieži ir rudenī?

~~lietus~~

Rudenī bieži līst lietus.

KĀ FORMULĒT GALVENO DOMU?

1) Izlasi teikumu/tekstu!

2) Turpini teikumu saviem vārdiem!

Teksts ir par to, ka **ik vienai reliģijai ir savas idejas.**

3) Rediģē teikumu!

~~Teksts ir par to, ka~~ Ikvienai **reliģijai ir savas idejas.**

4) Izlasi teikumu – galveno domu!

Ikvienai reliģijai ir savas idejas.

KĀ TEKSTĀ IZCELT INFORMĀCIJU?

Pasvītro

~~Nosvītro~~

Apvelc

Iekrāso

Raksti treknrakstā

KĀ RAKSTĪT APRAKSTU?

Apraksts – mutisks vai rakstisks dzīvas būtnes, priekšmeta vai parādības attēlojums.

Aprakstam ir trīs daļas: ievads, galvenā daļa, nobeigums.

- Ievads – atklāj, par ko un kāpēc rakstīsi.
- Galvenā daļa – izvēlētās tēmas izklāsts.
- Nobeigums – secinājumi, vērtējums, ieteikumi.

SNIEGUMA LĪMEŅI

Snieguma līmenis	Apraksts
1. līmenis (sācis apgūt)	Apraksts nepilnīgs. Ievadā netiek pateikts, par ko tiks rakstīts. Galvenā daļa nav strukturēta, informācija haotiska. Nobeiguma daļas praktiski nav.
2. līmenis (turpina apgūt)	Ievads atklāj tematu, bet trūkst motivācijas, kāpēc izvēlēta šī tēma. Galvenā daļa ir daļēji strukturēta. Nobeigumā iekļauti vispārīgi secinājumi.
3. līmenis (apguvis)	Ievadā skaidri norādīts, par ko tiks rakstīts. Galvenā daļa loģiski strukturēta, sniegta detalizēta informācija. Nobeigumā apkopoti secinājumi.
4. līmenis (padziļināti apguvis)	Ievadā skaidri formulēts temats, pamatota motivācija. Galvenā daļa ir strukturēta, ar dziļu analīzi un saistību starp daļām. Nobeigumā ir gan secinājumi, gan ieteikumi, kas balstīti analizē.

KĀ RAKSTĪT E-PASTA VĒSTULI?

E-pasta vēstuli raksta līdzīgi kā vēstuli uz papīra.

Vienai e-pasta vēstulei var būt vairāki adresāti.

E-pasta vēstulē obligāti jāiekļauj **saņēmēja e-pasta adrese** un vēstules **temats**.

E-PASTA VĒSTULES VĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI

Kritēriji
Vēstule jāsāk ar sasveicināšanos un uzrunu . <i>Labdien, skolotāji!</i>
Jāievēro pieklājība, personas vietniekvārdus tu un jūs , apzīmējot vienu personu , jebkurā locījumā raksta ar lielo burtu. <i>Skolotāja Anna, nosūtu Jums savu mājasdarbu.</i> Ja personas vietniekvārdi tu un jūs apzīmē cilvēku grupu , tad jāraksta ar mazo burtu. <i>Es jūs visus gaidīšu skolā plkst. 8.00.</i>
Vēstules beigās ir laba vēlējumi un/vai cieņas apliecinājums. <i>Jauku dienu!</i> <i>Ar cieņu</i> <i>Pēteris Egle</i>
Sasveicināšanās, uzruna, pamatteksts, atvadu frāze atrodas pie kreisās malas.

KĀ VEIDOT BUKLETU?

Buklets – neliela apjoma, vizuāli sakārtots informācijas materiāls, ko var ātri izlasīt (parasti reklāmas, informācijas izdevums vai īss ceļvedis).

Bukleta veidošanas kritēriji

- Nosaukums.
- Satura rādītājs (nosauktas visas daļas).
- Katras daļas nosaukums un īss raksturojums ar piemēriem.
- Ir atbilstošs vizuālais noformējums.
- Ir ievērota pareizrakstība.

KĀ RAKSTĪT SLUDINĀJUMU?

Sludinājums – publisks paziņojums rakstveidā vai mutvārdos (parasti par kāda darījuma piedāvājumu, arī par kādu sadzīves faktu). Sludinājumu raksta ar mērķi **pārdot, pirkt, mainīt, nomāt, iznomāt, īrēt, izīrēt, paziņot par pasākumu** u. c.

Sludinājuma rakstīšanas kritēriji

- Norādīta konkrēta vajadzība: pērk, pārdod, pazudis, atrasts, meklē, maina u. c.
- Īss teksts, konkrēts saturs, norādīti būtiskie fakti.
- Norādīta adrese un/vai e-pasta adrese, tālruņa numurs.
- Izcelta svarīgākā informācija. Pievienota fotogrāfija/zīmējums.
- Ievērota pareizrakstība.

SVARĪGI MONOLOGĀ

Sasveicinās ar klausītājiem, uzrunā klausītājus.

Labdien, skolotāj un klasesbiedri!

Iepazīstina ar savas runas tematu, pamato izvēli, nosauc galvenos punktus.

Manas runas temats ir..., jo... Es stāstīšu par... un...

Stāsta par katru punktu, veidojot pāreju no viena pie nākamā.

Sākšu ar... Turpināšu ar... Pabeigšu ar...

Nobeigumā veido secinājumus.

Nobeigumā varu secināt, ka...

Pabeidz uzstāšanos ar pateicības frāzi un aicina uzdot jautājumus.

Paldies par uzmanību! Vai ir kādi jautājumi?

KĀ RAKSTĪT IETEIKUMUS

Nenoteiksme Ko darīt?	Darbības vārds 3. personā Ko dara?	Vajadzības izteiksme Kas jādara?
lasīt	lasa	jālasa (jā+lasa)
domāt	domā	jādomā (jā+domā)
skatīties	skatās	jāskatās (jā+skatās)

Vajadzības izteiksme + Nominatīvs (kas?)

Jālasa teksts.

Jāizdomā atbilde.

KĀ RAKSTA ĪPAŠVĀRDUS

Īpašvārdus raksta ar lielo burtu.

Personvārdi	Līga, Kalniņa, Pūciņa, Rikko
Vietvārdi	Rīga, Spānija, Antarktīda
Debesu objekti	Marss, Piena Ceļš

KĀ ATDALĀ VIENLĪDZĪGUS TEIKUMA LOCEKĻUS

Vienlīdzīgi teikuma locekļi atbild uz vienu jautājumu un paskaidro vienu un to pašu vārdu.

v1, v2, v3	ģimene, draugi, paziņas
v1, v2 un v3	ģimene, draugi un paziņas
v1, v2 vai v3	ģimene, draugi vai paziņas
v1 jeb v2 (absolūtie sinonīmi)	ģimene jeb vistuvākie cilvēki
v1, bet v2	mēs domājām, bet neizdomājām

FRĀZES, KURAS VIENMĒR ATDALĀ AR KOMATU
FRĀZES, KURAS PALĪDZ FORMULĒT VIEDOKLI

Es domāju, ka...

Manuprāt, ...

Pēc manām domām, ...

Man šķiet, ka...

Es uzskatu, ka....

Es esmu pārliecināts/pārliecināta, ka...

Pirmkārt, ...

Otrkārt, ...

KĀ SAĪSINA MĒRVIENTĪBAS

Garuma mērvienības		Citas mērvienības	
mm	milimetrs	ml	mililitrs
cm	centimetrs	l	litrs
dm	decimetrs	mg	miligrams
m	metrs	g	grams
km	kilometrs	kg	kilograms
Laika mērvienības		tējk.	tējkarote
s	sekunde	ēd. k.	ēdamkarote
min	minūte	gab. (arī gb.)	gabals
h	stunda	°C	grādi pēc Celsija

KĀ VEIDOT SALĪDZINĀJUMA KONSTRUKCIJAS

Latvija ir mazāka nekā Vācija.

Latvija ir mazāka par Vāciju.

Latvija nav lielāka kā Vācija.

Latvija nav lielāka par Vāciju.

KĀ VEIDOT JAUTĀJUMUS

Slēgtie jautājumi – uz tiem parasti atbild īsi ar „jā” vai „nē”. Šie jautājumi parasti sākas ar vārdu „vai”. <i>Vai karaļpilī bija virtuve?</i> Daļēji atvērtie jautājumi – uz tiem tiek sniegta izvērsta atbilde. Šie jautājumi parasti sākas ar vārdiem: „kur”, „kad”, „cik”, „cik”, „kam”, „ko”, „par ko” u. c. <i>Cik karaļa pili istabu?</i> Atvērtie jautājumi – uz tiem tiek sniegta plašāka atbilde. Šie jautājumi parasti sākas ar vārdu „kāpēc”. <i>Kāpēc karaļa pils bija tik liela?</i>	1) Kas... 2) Kur... 3) Ko... 4) Par ko... 5) Kādu... 6) Kāpēc... 7) Kā... 8) Kad... 9) Pret ko... 10) Par ko... 11) Ar ko... 12) Vai...
--	---

KĀ RAKSTĪT VIEDOKĻA RAKSTU

Viedokļa raksts ir ļoti koncentrēts, lakonisks, mērķtiecīgs, ar faktiem un piemēriem atbilstoši tematam pamatots teksts.

Kompozīcijas elements	Rindkopa	Teikumu skaits	Saturs
Ievads	1.	1–2	Atsauce uz tematu un pamatojums, par ko ir vēlme izteikties.
Galvenā daļa	2.	3–4	Dažādu sintaktisko konstrukciju teikumos ar piemēriem un faktiem tiek pamatots viedoklis par tematu.
Nobeigums	3.	1	Iepriekš izteikto domu apkopojums un secinājumi.

KĀ VEIDOT APTAUJU

- 1) Piekļājbības frāze.
- 2) Ievads par aptaujas mērķi un norisi.
- 3) Jautājumi.
- 4) Noslēguma frāzes, pateicība par atbildēm un veltīto laiku.

KĀ IZTEIKT PAVĒLI, LŪGUMU, PAMUDINĀJUMU

Ko darīt?	Dari!	Dariet!
Sēdēt	Sēdi!	Sēdiet!
Atvērt	Atver!	Atveriet!
Skatīties	Skaties!	Skatieties!
Paņemt	Paņem!	Paņemiet!
Domāt	Domā!	Domājiet!
Lasīt	Lasi!	Lasiet!
Rakstīt	Raksti!	Rakstiet!
Diskutēt	Diskutē!	Diskutējiet!
Klausīties	Klausies!	Klausieties!

3. pielikums
Frazeoloģismi

Latviešu valodā	Krievu valodā	Citā valodā
uzkrita kā sniegs uz galvas	свалился как снег на голову	
kā no mēness nokritis	с луны свалился	
kā akla vista	как слепая курица	
jūtas kā septītajās debesīs	быть (чувствовать себя) на седьмом небе	
kā ūdenī iekritis	как в воду канул	
kā pa celmiem	с грехом пополам	
kā pīlei ūdens	как с гуся вода	
ej bekot/ šālē dillēs	иди в баню	
izpūš no oda ziloni	делать из мухи слона	
spēlējas ar uguni	играть с огнём	
skrien pa galvu, pa kaklu	бежит сломя голову	
ne cepts, ne vārīts	ни рыба, ни мясо	
tikt uz zaļa zara	встать на ноги	
sper zemes gaisā	рвать и метать	
vāra ziepes	наломать дров	
sēž, rokas klēpī salicis	сидеть сложа руки	
cirvi var pakārt	хоть топор вешай	
palikt ar garu degunu	остаться с носом	
skudriņas skrien pa kauliem/muguru	мурашки по спине	
būt mēles galā	вертится (крутится) на языке	
kūst kā sniegs	тает на глазах	

Latviešu valodā	Krievu valodā	Citā valodā
dzīvo kā Dieva ausī	жить как у Христа за пазухой / жить припеваючи	
kad pūcei aste ziedēs	когда рак на горе свиснет / после дождичка в четверг	
kost pirkstos	кусать локти	
mēms kā zivs	нем как рыба	
stiept gumiju / rullēt gurķi	тянуть резину / бить баклуши	
pūst vāverītes / pūst pīlītes	водить за нос / вешать лапшу на уши	
skudras biksēs / sēž kā uz adatām	шило в попе / как на иголках	
galvā putni	с приветом	
akmens no sirds noveļas	гора с плеч	

MĀCĪBU VIDE

KĀ ATBALSTS
LATVIEŠU VALODAS APGUBEI
UN LIETOJUMAM
DAUDZVEIDĪGĀS SITUĀCIJĀS

Latviešu valodas aģentūra
Meistaru iela 10-401, Rīga, LV-1050
www.valoda.lv

ISBN: 978-9934-654-25-1

9 789934 654251